

01a

01b

02a

02b

## KRONIKA

MĚSTA

**Bochov**

panství **Kysibl**

město a hrad **Andělská Hora**

**Radošov**

**Kozlov**

**Teleč**

podle listin a osvědčených pramenů

zpracoval

Vinzenz Prökl

emerit. archivář města Cheb, inspektor, jubil. účetní revizor, autor několika historických děl, majitel velké zlaté medaile švédského krále: "in sui memoriam", čestný člen františkolázeňského spolku veteránů a františkolázeňského pěveckého spolku

03a

03b

04a

04b

05a

05b

## BOCHOV

Buchau, česky Buchov, lateinisch Buchavia, město vzdálené 2 hodiny od Karlových Varů, leží na náhorní plošině porostlé jehličnatými lesy, které jsou obehnané lukami a rybníky. Krajina je romantická a malebná; hornatá, trochu drsná, avšak ze zdravotního hlediska je pobyt zde velmi zdravý, lidé dosahující vysokého věku tu nejsou vzácností. Město protíná erární silnice vedoucí z Karlových Varů do Prahy; je zde 300 domů s 2150 obyvateli, mezi nimi ... židovských rodin, které tvoří židovskou náboženskou obec. Bochov a okres, který dříve patřil k Loketskému kraji, je od nového rozdělení na okresy a kraje z roku 1849 přiřazen do Chebského kraje pod okresní hejtmanství Žlutice. Město je sídlem těchto úřadů: c.k. okresní soud, c.k. daňový úřad, c.k. notářství, c.k. poštovní úřad, c.k. četnická stanice, okresní zastupitelství, úřad starosty, místní školní rada, katolický farní úřad a představenstvo židovské obce. Je zde c.k. privilegovaný sbor ostrostřelců, spolek veteránů, sbor dobrovolných hasičů, mužský pěvecký sbor, výhření

spolek, c.k. sběrna loterijních sázenek, 9 agentur, živnostníci a obchodníci pokrývající místní potřebu.

## 06a

Založení města Bochovo obestírají temnoty. Nejstarší český dějepisec Kosmas jmenuje rok 1061 a bohatou dynastii Hrabšiců, která v letech 1180 až 1253 zaujímala nejvyšší čestná místa mezi šlechtou u dvora a v zemských úřadech. Jejím erbem jsou stříbrné postavené hrábě o sedmi zubech v modrém poli. Hrabšicové – páni z Rýzmburka vlastnili podle bádání našeho ctěného dějepisce Friedricha Bernaua celý kraj mezi Kynžvartem až po Loket, část starého Loketského a Žateckého kraje přes Žlutice, panství Rabštejn, Hartenštejn atd. V roce 1248 se objevuje Vilém z Rýzmburka jako purkrabí v Chebu<sup>1</sup>; v roce 1260 Jeroným z Rýzmburka jako purkrabí v Praze. Jméno Rýzmburků se objevilo v roce 1203. Bohuslav jako nejvyšší komoří a jeho bratr Hrabše jako zakladatel kláštera Osek; oba byli 24. dubna 1203 v Praze při císařském (*nad tím tužkou: královském*) potvrzení zakladatelské listiny kláštera Osek. Král Václav potvrzuje, "že šlechtic Bohuslav věnoval klášteru Osek Šemnici se vším příslušenstvím, lesy a lukami. (Listina v osekém klášterním archivu datovaná v Praze 1239, 12 Ind. IV Ka (červenec) F. Bernau ve svých Dějinách hradu Andělská Hora považuje pány z Rýzmburka za zakladatele hradu Hartenštejn<sup>2</sup> na Hladovém vrchu a tvrdí, že nechali tuto masivní pevnost vybudovat spolu se zámkem Andělská Hora na ochranu svých držav v Loketském a Žateckém kraji. Kolosální obvodové zdi o tloušťce

1) Vinz. Prökl Eger und Egerland (Cheb a Chebsko) I sv. str. 471

2) Ve starých mapách označován jako zámek Hungerberg.

## 06b

2 loktů, hradní věže s velkým obvodem dokládají odolnost tohoto opevnění a bezpečí sídla hradního pána. Stejně jako u většiny starých hradů na kontinentu se i zde na úpatí Hladového vrchu usídlili ministeriálové, dvorní služebnictvo, nakonec i správci statků a živnostníci, a tak postupně vznikala vesnice a konečně i město. Osadníci získávali polnosti a pozemky na stavbu domů, a to jako leníci za úplatu, osobní robotu nebo úroky v naturáliích, s odúmrtním právem v případě úmrtí majitele bez mužských dědiců. Tyto lenní služebnosti se udržely tak, jak jsou dále vysvětleny. Rýzmburkové jako vrchnost, lenní páni a majitelé pozemků vzali osadníky pod ochranu, povolili jim různé výhody, a když se utvořilo městečko, zvláštní městská práva, vlastní správu majetku a konečně privilegium, že směli používat rýzmburský erb: "vztyčené hrábě se sedmi zuby v modrém poli " jako městský znak. Jméno města Bochovo (německy Buchau) je prý odvozeno od zdejších bukových porostů (Buche).

Územní poměry města Bochovo a jeho okolí jsou stejné jako u města Loket. Poté, co bylo Pohří, podřízené přímo císaři, dáno do zástavy Koruně České, se vytvořila linie od Mostova, Kynšperku, proti Kynžvartu ke hranici Čech, která se táhla k Fojtsku (Vogtland) <sup>1</sup>; všechny krajiny dále dolů až po Loket, Žlutice a ještě níže, zůstaly od dob

1) Vinz Prökl: Eger und Egerland (Cheb a Chebsko).

## 07a

této zástavy stejně jako předtím Čechám. Tento okrsek se nazýval: in Cubitensi provincia. Soudní pravomoc nad šlechtou, rytíři a duchovenstvem vykonával purkrabí v Lokti a zemské právo Loketského kraje královský zemský soudce (provinční soudce). Krajský hejtman úřadoval v lenních záležitostech jako královský zplnomocněnec, lenní desky se nacházely na hradě v Lokti. Jako první loketský purkrabí je znám: Jurich, po němž v roce 1222 následoval jeho syn Markus, po něm 1234 až 1248 Sobislav – (Zubislaus) fidelis Burggravius de Loket. V Sedlci (Catzlitz – Zettlitz – Sedlez), staré české župě<sup>1</sup>, existoval již v roce 973 v době založení pražského arcibiskupství uvnitř českých hranic – také Loketský kraj; Sedlec byl posledním sídlem

pánů a správců župy při ústupu Slovanů do dolních končin a zámek Seldec tvořil ještě dlouho hraniční pevnost v této župě na hranici Čech. Sobislav (Sobieslaus) jako nejvyšší velitel župy přidělil Vyšehradskému kolegiálnímu kostelu v roce 1130 desátky od města Sedlec. Svědkem na listině datované 28. června 1168, podle níž král Vladislav daroval klášteru Waldsassen několik lesů a nemovitostí v provincii Sedlec, byl Závíš. Po zrušení župy Sedlec kolem roku 1300 přešla veškerá soudní a lenní privilegia – zemské právo na purkrabství v Lokti. Nyní vykonávalo toto loketské purkrabství s provinčním soudcem a zemským právem soudní pravomoc až po

- 1) Župa – soudní okrsek – šlechtici s propůjčenými zemskými úřady. Palacký II. 23  
Blíže údaje obsahují Dějiny Karlových Varů (Geschichte von Carlsbad) od Vinz. Prökla str. 4.  
Erben reg 94. Bernau v Chomutově 1878.

### 07b

Žatecký kraj daleko dolů za Bochov a Žlutice, a obyvatelé Bochova během zvyšování populace a formování záležitostí města převzali napříště jako vzor práva živnostenské a policejní uspořádání platné v městě Loket, a řídili se jím stejně jako Loketští. Ve všech veřejných záležitostech, úředních řízeních, ve věcech soudního a městského pořádku dodržovali stejný postup jako město Loket, jak dostatečně dokládá další líčení.

### 08a

### 08b

První známou listinou Bochova je privilegium Boreše, pána z Rýzmburka, datované v první pondělí po Nanebevstoupení Páně roku 1325. Prostřednictvím této listiny Boreš z Rýzmburka "propůjčuje ušlechtilým, věrným lidem, ženám a mužům v našem městě Bochově, všem vespolek i jejich dětem se všemi potomky plné Chebské právo, čehož svědky jsou pan Lewpoldt z Javorné, Radim z Olomouce, Pfaffhanns z Haugwitz a Hanns z Ratiboře, dáno I. P. třináct set dvacet pět let po narození Krista, v první pondělí po Nanebevstoupení Páně" <sup>1</sup>

Tento diplom dokládá, že město Bochov, ačkoliv bylo poddané lennímu pánovi, mělo již před rokem 1325 vlastní radu, tedy ještě před tím, než se objevilo privilegium krále Jana Lucemburského z 5. července 1337, které městům Praha, Jihlava, Louny, Ostrov, Kadaň, Loket a dalším přiznalo právo volit radu a ještě další práva. – Následní majitelé Hartenštejna, bratři Slavek a Boreš propůjčili Bochovským při převzetí zámku v roce 1349 níže uvedené privilegium, a tím se Bochovu dostalo nových výsad.

- 1) Zemské desky kvatern ff. 9.

### 09a

"My, bratři Slavek a Boreš, páni z Rýzmburka přiznáváme veřejně v tomto listě, že při čistém Bohu a při cti naší paní z nebeského království věčně královnou obdařujeme naše lidi z Bochova vespolek a děti jejich dětí přízní (milostí), jak oni obdařeni byli našimi rodiči, že jejich dcery mají vlastnit taková práva, jako jejich synové a všechno dědictví a všechnen majetek, který mají, nebo po jejich smrti získají a zanechají. Také jim činíme tu milost, že své dědictví, ať movité či nemovité, mohou předat do dědictví jinému, a mají tu pravomoc kdykoliv toto činit osobně v Bochově před naším rychtářem; v tom jim nikdo nemá bránit, aby jim a dětem jejich dětí zůstala zcela a nezločně milost mít dědická práva. To dáváme v tomto listě s připojenou pečetí nás obou, byl při tom náš man (leník) Konrád z Jařabí, Ahně z Údrče, pan Hilprant ze Žlutic, a také jiní dobří lidé, dopis je dán v Bochově, třináct set a čtyřicet devět

### 09b

let po narození Krista, v den svatého Ondřeje, jednoho z dvanácti apoštolů.

Toto privilegium je současně potvrzením starší listiny z dřívějších let, kterou zde nelze najít, a podle níž mají mít dcery stejná práva jako synové. Lenní vztahy byly nyní tímto a mnohými dalšími závazky zmírněny, což vedlo k větší svobodě pohybu leníků a postupnému zániku odúmrtního práva.

Chrabré vystupování Bochovských a jejich oddanost hradnímu pánovi jim přinesly velké výhody. Titíž bratři vlastnili současně také Bečov, a zdá se, že Boreš se stal jediným majitelem hradu Hartenštejn a města Bochov, neboť jeho privilegium z roku 1366 uděluje Bochovským plné "žlutické právo". V této listině se praví:

"...naším věrným milým lidem, ženám a mužům v našem městě Bochově budiž dáno a potvrzeno plné žlutické právo, a to dědičně ve všech věcech po všechny časy. Dáno tisíc třista šedesátšest let po narození Krista v den svatého Jana Křtitele."

Jako svědkové listinu zpečetili: osedlí manové Lewpoldt z Javorné, Diror a kancléř ze Samthess.

<sup>1</sup> zemské desky, list 4.

## 10a

Bochovští nacházeli u své vrchnosti i nadále dobré pořízení a městské důchody a účinnost soudní správy se zlepšovaly. Boreš z Rýzmburka udělil opětovně městu Bochov "svým věrným milým lidem, ženám a mužům z Bochova, v našem městě plné chebské právo ve všech věcech po všechny časy. Dáno třináctset a sedmdesát pět let po narození Krista v pondělí po dnu Nanebevstoupení Páně." Jako svědkové listinu zpečetili Lewpold z Javorné, Radim z Olomouce, Pfaffhanns z Haugwitz a Hanns z Ratiboře<sup>1</sup> – Boreš dále Bochovským propůjčil v roce 1396 veškerá žlutická práva. Datováno v neděli před letnicemi, kdy se zpívá: Exaudi." Jako svědkové listinu zpečetili: Chlumeck z Údrče, panovník ze Sichelaw, v té době fojt v Bečově, bratři Dietrich a Thoemel Fronerovi<sup>2</sup>

Bochovští doposud měli odvádět vrchnosti po všechna léta desátky v obilí. Na žádost purkmistra a rady odpustil Boreš z Rýzmburka městu Bochov desátky v obilí proti úhradě roční peněžitě náhrady 9 kop českých grošů ve dvou termínech – na sv. Jiří a na sv. Havla. Listina je datována: 1399 v úterý po německém masopustu. Jako svědkové listinu zpečetili: Chlumeck z Údrče, Leopold z Hrádku, Karerse von Stirhorsin, Jean Scheplat.

## 10b

### Rodokmen Rýzmburků

Prvním známým praotcem tohoto rodu je jako pán z Oseka a Rýzmburka

Všebor – od roku 1061 do roku 1068

Kojata získal Bílinskou župu

Hrabiše Veliký 1101 až 1109 (Grabissa)

Bořivoj (Borzivogs)

Gerard 1158

Hrabiše (Grabissa) II. 1180 až 1209 komorník

**Hrabiše** z Branky neboli z Mostu pod Hněvínem, 1188 až 1195 nejvyšší komoří, zemřel před rokem 1207

#### **Boreš**

Tito bratři zdělili všechny statky v oblasti Krušnohoří a v říšské oblasti Poohří; jejich potomci se nazývali podle starého hraničního hradu Osek, který byl jejich majetkem, "z

#### **Slawek Veliký** hrabě z Bíliny

1188 až 1222 nejvyšší komoří, zakladatel (Horního) Slavkova (Slawkenwald - Schlaggenwald) a Ostrova

Oseka". Boreš měl syna jménem Zlanko, 1209 inter testes Zlanko filius fratris iphius Borse <sup>1</sup>

(Slakenwerde - Schlackenwerth), zdá se, že 1203 zazaložil a vybudoval klášter Osek.

Tito bratři byli v té době nejmocnějšími šlechtici.

#### Všebor

1227 až 1238.

Sňatkem jeho dcery přešly jeho statky na moravského pána ze Švábenic.

#### Kojata

vlastnil vedle velkých statků na Moravě: Hněvín, Most a oblast kolem Bezdručic, byl zakladatelem pražského kláštera Na Zderaze

† 1227 bezdětný

Regest Erben I svazek strana 235

Pokračování na následujícím listě.

### 11a

#### Slavek III. Opat v Oseku

1239, přesídlil jako biskup do Litvy a Pruska; slavný člen česko-moravské provincie (Řádu německých rytířů)

#### Boreš

Bratr Slavka III.

Člen Řádu německých rytířů od roku 1212 do roku 1240

Opat kláštera v Oseku, který založili jeho předkové, později biskup Sambijského poloostrova (Samland).

Podle regestů od Erbena, I. svazek: Slawek et Borsso fratres, filii Boguslai monasterii fundatoris (1231) 363 – abbas de Ozzek (1238) 434 (1239) 447 – episcopus Prussiae (1240) 471 Memoratur: (1250) 578 frater eius / Borsso i. e. marscalius regis Boh (1248) 564 et seq.

Podle toho by v letech 1238 až 1240 existovali dva osečtí opati současně. "Cisterciácká kniha" od Sebastiana Brunnera, vydaná ve Würzburgu v roce 1881, která mimo jiné chronologicky zpracovává životopisy všech oseckých opatů, uvádí pouze opata Slavka 1239 – 1240.

#### Hrabiše

1197 až 1203

#### Slavko II

1201 až 1240

#### Bohuslav.

Nejvyšší komoří krále Václava I. Bohuslav a Hrabiše byli přítomni potvrzení zakládací listiny kláštera Osek v Praze dne 24. dubna 1203.

### 11b

#### Boreš, Borsso II

1248 až 1276 přijal jméno Rýzmburk; byl dvorním maršálem u dvora krále Václava I. Dne 25. ledna 1254 jej Přemysl Otakar vsadil do vězení; roku 1276 proti králi Přemyslu Otakarovi ze msty povstal. Zemřel před rokem 1275. Majetek Rýzmburků nyní začal postupně ubývat.

#### Bohuslav II † 1281

Manželka Agáta Schönberg. Borešův vnuk byl v roce 1286 pod poručnictvím Fridricha ze Šumburka, který spolu s biskupem Dětřichem upadl u Moravské Třebové do zajetí, a zemřel v chudobě.

Vypracovat tento rodokmen lze jen nesouvisle; po téměř třicetiletém intervalu se dále objevují:

Slavek (Slack, Slank, Schlawk) a Boreš (Borsch), bratři a pánové z Rýzmburka.

Oba bratři propůjčili městu Bochov privilegia v letech 1325, 1349.

### **Boreš z Rýzmburka, vévoda (Borso de Rysenburek, Dux)**

v Bečově v roce 1358 jmenuje Jana knězem ve svém městě Žluticích; v roce 1366 uděluje plné

#### **12a**

"žlutické právo"; 1375 uděluje témuž městu plné "chebské právo"; v roce 1378 daruje kostelu ve Žluticích významné poplatky; v roce 1380 dává svému městu Bečov, dále Pramenům, Puschkau a Krásnu plné "žlutické právo".

### **Boreš Starší, Boreš Mladší oba páni z Rýzmburka**

Oba bratři potvrzují v roce 1389<sup>1</sup> privilegia "našeho zesnulého otce"; v roce 1393<sup>2</sup> uzavřel Boreš Mladší na Bečově svazek proti králi<sup>2</sup> Václavu IV s moravským markrabětem Joštem, zemřel 1414. V roce 1486 daroval kostelu ve Žluticích finance pro Slavnost Božího těla. Jeho manželka Eliška z Landštejna darovala témuž kostelu oltář na počest nejsvětější Pany Marie. Boreš Mladší musel v roce 1460 na příkaz krále postoupit žlutické panství se všemi právy jako léno Jindřichovi z Elsterberga a na Plané, Březině a Poříčí.

Do této doby spadá postupný rozpad, zánik dynastie Rýzmburků<sup>3</sup>. Město Bochov je považováno za její poslední državu, ke které patřil i hrad Hartenštejn. Budiž zde nakonec poznamenáno, že podle skutečností zde vylíčených Rýzmburkové vlastnili a jistě také založili i zámek "Vary – Warmbad", pozdější

<sup>1</sup> úterý po Cantate (4. neděle po Velikonocích)

<sup>2</sup> podle Bernaua 1394. Palacký VI. sv. 1. kap. strana 71.

<sup>3</sup> V letech 1393, 1394 přijali Boreš Mladší a Boreš Starší od Židů Usena a Isaka z Mostu, a od Žida Eberleyna z Mostu peníze.

#### **12b**

Karlovy Vary. – V historii Karlových Varů od Vinzenze Prökla<sup>1</sup> je na straně 4 (údaj z kroniky karlovarského občana Moritze Drumma, která byla napsána až v nedávné době<sup>2</sup>) – tato věta o vzniku "Karlových Varů".

Roku 717 opustil Švach, syn Horše a vnuk Lehena, když zbohatl, horu Říp, nyní nazývanou Hora svatého Jiří, dal se přímo na západ a usadil se u vody jménem Ohře (Uohrze) nebo Teplá, nyní nazývané Eger. Jméno Ohře pochází ze slova ohřívající voda), a bezpochyby z řeky Teplé, která protéká Karlovými Vary; tam nechal zříditi mnoho luk a ráčil postavit místo na výšině, kde se nechal pohřbít, a kolem nechal postavit silnou dřevěnou ohradu, do níž vpustil všechn svůj dobytek, a tomuto místu dal jméno Pušťadla; a protože v tomto kraji byla velmi úrodná půda, nechal výše zmíněný Švach vymýtit okolní lesy a založit mnoho polí a luk. To se stalo za časů Libuše."

Když uvážíme tehdejší způsob psaní,

<sup>1</sup> Karlovy Vary nákladem Fellerera.

<sup>2</sup> Sestavili starostové Katz a Deimel

### 13a

kdy byla jména často uváděna pozměněná a zkreslená, avšak ještě více, zvážíme-li územní poměry, že Karlovy Vary získaly své jméno a byla jim věnována větší pozornost teprve za císaře Karla IV., lze usuzovat, že výše uvedený Švach, syn Horše, není nikdo jiný, než syn Worše – Borše – Boreše z Rýzmburka, pána na Hartenštejnu, Bochově a majitele velkých území v dolním Loketském a Žateckém kraji. Tento názor, který vyslovil někdejší majitel panství Kysibl, velevážený historik svobodný pán Wilhelm von Neuberg, nyní pán na zámku Urfa-hrn, si jistě zaslouží uznání a čeká na bližší prozkoumání. Spadá to také do doby císaře Karla IV., kdy Vary teprve docházejí ocenění a stávají se známými.

Se zánikem Rýzmburků se držav, které zanechali, zmocnil jako původně českého korunního léna český král Jiří a propůjčil je dále<sup>1</sup>.

Bochov s Hartenštejnem přešel do držení míšeňského purkrabího Jindřicha, hraběte na Hartenštejně ve Fojtsku. Před tím, než však budeme pokračovat ve výčtu dalších držitelů, je nutno se zmínit o vnitřní správě, soudnictví a městském zřízení.

1) Sichere Nachrichten von Brandenburg, Culmbach (*Jisté zprávy z markrabství Braniborsko-Kulmbašského*) od H. D. Longolia, III svazek str. 155.

### 13b

Od hranice Poohří, podřízeného přímo císaři, až pod žlutický kraj vykonávaly zpočátku lenní soudní pravomoc župní úřady Lokte – purkrabí dosazený českým králem jako lenní pán. Loket byl ústředím kraje, sídlem zemského soudu s císařským rychtářem a lenní kanceláří. Bochovští nazývali obyvatele Lokte svými "patriarchy"; jejich apelace v soudních záležitostech šly k radě v Lokti a ve druhé instanci k senátu v Chebu. Toto instanční pořadí se udrželo až do roku 1537. Šlechta z okolí Bochova, Karlových Varů a severních částí území si musela svá práva vyřizovat u zemského soudu v Lokti, u lenních záležitostí zde žádat o lenní listy, které vystavoval a podepisoval krajský hejtman jako zástupce českého krále. Županské soudy se rozpustily kolem roku 1300 a od té doby měl soudní pravomoc nad sedleckou župou purkrabí v Lokti. – Císař Karel IV. zavedl hned po svém nástupu na trůn velkolepá vylepšení v oblasti obecného lenního zákonodárství, a zrušil tíživé jho odúmrtního práva. Karel IV. potvrdil městům Bochov, Žlutice, Karlovy Vary a Toužim instanční postup do Lokte. Soudní pravomoc

### 14a

města Bochova se vztahovala na vraždy a ostatní případy s výjimkou takových, které byly od pradávna vyhrazeny králi – proti těm městský soud v Bochově neuplatňoval apelaci u krále ani královského podkomořího. Purkmistr a rada také měli na základě zvláštních privilegií od Rýzmburků vykonávat soudní pravomoc v souvislosti s leníky. Šlechtici si vyřizovali své spory u purkrabství Loket. – Ihned po získání vyšší soudní pravomoci nechal Bochov na Hladovém vrchu postavit šibenici.

Město Bochov mělo se svým mateřským městem Loket "stejně městské právo", stejné úřední a soudní procedury, daně, stejný policejní řád, stejné zacházení ve věcech živnosti a cechů. Přesný popis postupu při výslechu obžalovaného obsahují Dějiny města Lokte (*Geschichte der Stadt Elbogen*) od Vinzenze Prökla na straně 380 až 385. – Protože je však tato kniha již dávno rozebrána, a já jsem nechal vytisknout pouze 800 exemplářů, následuje nyní doslovný duplikát tohoto záznamu a popis volby rady z listů 370 až 374.

### 14b

V Lokti byla 1) šibenice na Šibeničním vrchu; 2) popraviště pod kostelem sv. Jana na rohu hřbitova, ze kterého ještě dnes můžeme vidět kousek skály; 3) pranýř vedle vstupní brány do farního kostela; 4) šatlava u radnice a 5) mučírna. Š i b e n i c e byla určena k popravám oběšením; stála zde vysoká konstrukce ze čtyř sloupů, obehnaná hrazením, k níž vedlo dřevěné schodiště. Po šibenici tu ještě zůstaly stopy. P o p r a v i š t ě u mostu sv. Jana stálo na vyvýšeném kousku skály přímo na cestě k mostu, bylo rovněž čtvercového půdorysu a obehnané hrazením. Vedle zařízení k lámání v kole, čtvrcení apod. tu byl popravčí špalek, na kterém byli zločinci popravováni mečem. Po tom již nezbyly žádné stopy, zdi i dřevěná konstrukce po zrušení útrpného práva\*) postupně zmizely. Katovna v ulici Jana Svatoše, vzdálená 40 metrů od popraviště, existuje dodnes, v průčelí má zazděnou kamennou desku popravčího špalku, na níž jsou vtesány šibenice a popravčí meč.

-378-

P r a n ý ř byl určen k vystavování cizoložníků, rouhačů a jiných osob, odsouzených k hanbě, o nedělích a svátcích. Stával v blízkosti hlavního vchodu do kostela. Potrestanému obvykle zavěsili na krk tabulku, na které byl popsán jeho čin. Š a t l a v a byla na levém rohu radnice, malá světnice s otevřeným oknem, kterým mohla školní mládež házet na provinilce bláto.

M u č í r n a měla své místo na starém hradě v prvním poschodí v blízkosti balkonu. Stála zde hrůzu vzbuzující mučicí lavice se železnou skříní pro hlavu, železným svěrákem a provazy k přivazování a rdoušení provinilce. Katové a jejich pacholci vykonávali své řemeslo s rozkoší, mnozí nevinní podlehli mučení za jejich vraždychtivého posměchu. Mučicí lavice sloužila k napínání těl, k vypalování znamení hanby (zdvihadlo a kolo), k uřezávání prstů, vypichování očí, vyřezávání jazyka, mučení jednotlivých končetin, tažení řemenů kůže z těla a jiným hrůzným procedurám. K menším trestům patřilo zavření do šatlavy nebo do temného vlhkého vězení, v němž mnohý odsouzenec zakrátko navždy pozbyl zdraví.

Loket měl svého vlastního kata; ke každému útrpnému právu byl povolán karatel z Chebu nebo Jáchymova. Rada uzavřela v roce 1600 s jáchymovským karatelem Johannem Schmidem smlouvu, podle níž dostával za každou cestu do Lokte roční plat 8 zlatých, poplatek za doprovod 1 zlatý a 12 malých grošů, spropitné pro pacholka 12 grošů a stanovené katovské poplatky.

Staré útrpné hrdelní právo (Constitutio criminalis carolina) zůstalo u města Loket v platnosti až do roku 1709; od té doby do roku 1739 zde byly popravy až do úplného zrušení vykonávány péčí vrchního soudu. Kat byl mezi obyvatelstvem stejným dílem obávanou jako opovrhovanou osobou, byl považován za

-379-

vyločeného ze společnosti, nikdo nevyhledával jeho společnost, každý se mu vyhýbal. Symbolem jeho krvavého řemesla byl rudý oděv, který nosil.

Bylo-li potřeba na popravišti něco vyspravit či postavit, bylo nutno dbát určité obezřetnosti a zvýšit motivaci pracovníků. Tak je v archívu zaznamenáno, že v srpnu 1675 bylo nutno nově vybudovat šibeniční konstrukci; pracovníci dostali mnohem vyšší mzdu a po dokončení vědro piva; každý den, když šli ráno do práce, je až k šibenici doprovázel mistr popravčí s vytasenou dýkou, a večer zase zpět.

Při každé popravě doprovázeli kata k popravišti ostrostřelci, a dostávali za to stanovený "graciál". Usnesením rady ze dne 27. října 1679 byl tento honorář zastaven. O tom, zda ostrostřelci kata doprovázeli i nadále, se záznamy nezmiňují.

Syndikus se čtyřmi přísedními měšťany vedl výslechy v trestních věcech a vydával rozsudek, který bylo nutno předložit k potvrzení velké radě. Rozsudky byly předčítány (oznamovány)



vždy ve čtvrtek dopoledne na otevřené ulici před radnicí "podle obyčeje a starých tradic pod volným otevřeným nebem ve čtvrtek po Všech Svatých, 4. listopadu."

Také výslechy v právních záležitostech vedl syndikus za přítomnosti 4 přísedících měšťanů a vydal rozsudek, který potvrdila velká rada. Proti tomuto rozsudku bylo možné se odvolat pouze k radě v Chebu nebo přímo ke králi. Začátek výroku soudu zněl: "podle starých statutů, chválihodných obyčejů a tradic."

K loketskému hrdelnímu soudu patřily tyto obce: Vintířov s 12 komíny, Vřesová 8, Křemenitá 8, Tatrovice 11, Černava 10, Chodov 23, Bošišany 13, Jenišov 19, Tašovice 6, Chranišov 6, Nové Sedlo 19, Nadlesí 14, Dvory 10,

-380-

Hory 9, Jehličná 19, Nikl na Cihelnách 1, Hornsberge 1, Lipnice 1, Stehemeisel 2, Vildenava 1, Milíře 4, Údolí 13, Kalte Herbrich 1, Alberov 5, Počerny 11, Neukesseldorf 5, Třídolí 3, Loučky 10 komínů. Obce musely platit soudu v Lokti jeden groš katovské odměny ročně za každý svůj komín. – Z těchto peněz obdržel v "hrdelních případech" městský rychtář 24 grošů, za sepsání přísahy vzdání se msty 1 zlatý; městský pacholek za "upevnění na lavici" 12 grošů; tentýž za zlomení hole 1 zlatý; ponocný za noční hlídku 2 groše 4 denáry. Kat kromě svého ročního platu: po jmenování za prvé 30 grošů, pak 5 zlatých, navíc 30 grošů, pokud "se sám doprovodí"; katův pacholek spropitné 15 gr. Nadto obsahuje soudní kniha poplatky pro karatele. Popravčí obdržel za popravu mečem 5 kop míšeňských grošů; za oběšení na provaze 5 kop; za stětí hlavy osobě ženského pohlaví, proražení jejího těla kulem a zakopání 5 kop. Za pohřbení zaživa a protknutí kulem 5 kop. – Upálení na hranici nebo vpletení do kola 6 kop, upálení za živa 6 kop; lámání kolem shora nebo odspodu a rozčtvrcení 6 kop, vyříznutí jazyka 6 kop; tažení řemenů kůže z těla, smýkání, štípání kleštěmi a žhavými kleštěmi 8 kop; bití na pranyři a šlehání metlou 2 zl.; uřezání uší a nosu 2 zl.; useknutí ruky a prstů 2 zl.; vypíchnutí očí 10 kop, vypálení znamení 1 zl. Jsou zde stanoveny ještě mnohé další poplatky za menší tresty a rovněž zdoluhavá procedura s provinilcem, jejíž uvedení zde by bylo pro čtenáře příliš rozvláčné a únavné.

**P o s t u p p ř í v ý k o n u s p r a v e d l n o s t i .** (Budiž poznamenáno, že podle soudního řádu tuto řeč musel vždy přednést předříkavač.) *Začátek žalobce: Soudci, sešli jste se k tomuto hrdelnímu soudu? Odpověď: Ano. Soudce: Máte čas? O. Ano. S.: Dopřejte mi muže,*

### 15a

*který mě dnes přiměl plakat a křičet. A ke všemu mám být dnes před tímto hrdelním soudem spravedlivý. Odpověď: Budiž ti dopřán. Žádám tedy N. N., jak je nazýván oběma křesťanskými jmény. Dále soudce, mě ten poctivý člověk prosí...*

*das ich In soll ferdern zu seynnen Leidigen geschrey und zu allendem das er heut zu diesem Rechten billig haben soll vergunth Ir Myrs So will Ich desto lieber thunn. Antw.: Vergunns. R.: So dienn Ich Im alles wals Halsgerichts Recht ist. Mit allem dem das Er pillich haben soll Ich bemeltes oder bemeltes nicht So will ich doch des bemelt haben. Herr Richter frag nach urtell, ob Ichs mit pillich hab oder was Recht ist.*

*F ü r s p r a c h . Richter der pidermann, stett hie unnd Ich an seynnen wordt. Nachdem in seynn Lieber Shun ermordt ist worden, davon Eynen leybzeichen Nach gerichtordnung eingelegt ist worden. Das will ich heut fuerbringen wie Halsgerichts Recht ist. Richter fraget nach urtell wie der pydermann solches leybzeichen pringen soll." Richter fragt nach urtell was der pydermann In der Hand haben soll. Eyn schwerdt. Richter fragt nach urtell wie Er das tragen soll In der Hannt oder auf der Achssel. Auf der achsell. Richter fraget nach Urtheil auff welche*

achsell. Auf der Rechten. Richter fragt nach urtell welchen Fueß er am leibzeichen soll vorsetzen. Den Rechten. Richter fragt nach Urteill wer das leibzeichen tragen soll. Der Stadtknecht. Richter frag nach urtell ob nicht billig zween geschworen dazu geben werden oder was Recht ist. Sie werden pillich darzu gebn. Richter mit laub wir Gesellschaften. Richter mit Laub das der pydermann ein Schwerdt auszeucht. – G e s c h r e y . Ich schrey heutt nossen ob N. N. der mir meynnen N. N. ermordt wider Gott Ehr und Recht an den ortten unnd stellen dor er pillich Friede unnd gemach sollt haben gehabt. Ich schrey über In unnd alle seyne volleister. Richter fragt nach Urteill, ob der pydermann seyn wossen geschrey heutt zu diesem Rechten genugsam verbrach hat oder was Recht ist. Richter fragtt nach urteill ob man nicht pillich das leibzeichen In die vier penckh eingelegt wirt oder was Recht ist.

-382-

Billige Richter fragt nach urteill, ob man nicht pillich des ob der penckh oder uentter der pamkh einlegen soll. Urteill: Uunter der Banckh. Richter fragt nach Urteill, wehr das hineinlegen soll. Der Stadtknecht. Mit Laub Richter mit Laub das ers einlegt. Richter mit Laube daß der pydermann sein schwert einsteckh unnd der pydermann abtriect von seynner wossengeschrey. urteill. Tritt pillich ab. Richter fragt nach urteill. Dieweil solch leibzeichen Inn gehehckte pannckh mit urteill und Recht ist eingelegt worden als das leibzeichen mit so viel sey als lege der körper selbst alda. Richter fraget nach urteill. Da gott vor sey das leibzeichen verprennt oder gestollen würde, ob es nicht pillich dem pydermann an seinen Rechten ein schaden sey oder was Recht ist. Ann schaden. Richter wollt Ir den pydermann weiter hören. Ja. Richter: seydt Ir in Muessen. Ja. Richter vergunnt mir Einnen mann der mir mein wordt Redt vor diesem Halsgericht. Antwortt: vergunns. So begehre ich N. N. wie wir beide mit Christen Namen gennnth sein: vergunns. Richter so ding Ich in alles was Halsgerichts Recht ist mit allen dem das er pillich haben soll. Ich bemeld oder bemeldes nicht. So will Ichs doch damit bemeldt haben. Richter fragt nach urteill, ob ers nicht billig hab oder was Recht. V o r s p r a c h e . Richter ich biett Euch Ir wöltet dem ubeltetter fodern lassen vor das Halßgericht unnd So er wirdt fuerkhumen unnd wirdt sich verantwortden So geschee als will als gerichts Recht ist, unnd thuett heut sein anderen clage. V o r s p r a c h . Richter wir haben gehört das der thetter gefordert ist worden zu anntwordt, vergunnt dem pydermann von dyser clag abzutretten. Vergunns.

Clag zu den Volleistern. Richter vergunnt dem pydermann weiter zu Reden. vergunns. Richter seydt Ir in Muessen. Ja. Richter vergunnt Mir ein Man der Mir mein Wordt Rett vor geheckter panckh unnd alles was Myr venöten zu reden ist. verguns. So begehrt ich N. N. wie wyr Beide mit Christen Namen genennt sein. vergunns. V o r s p r a c h . Richter: der pydermann bitt mich Ich soll In sein wordt vor diesen Halßgericht Reden vergunnt Ir Mirs

-383-

so will Ichs desto lieber thun. Vergunns. Richter so dienn Ich Im ales was Halsgerits Recht ist. Mit allen dem das Er pillich haben soll ich bemelds oder bemeldes nicht, So will ichs doch damit bemeldet haben. Richter fraget nach Urteill ob ers nit pillich hab oder was Recht ist. Er hatts billich. Richter der pydermann stett allhie unnd Ich an saynnen wordten, und clagt hinzu N. N. unnd zu seynner Hausfrawnn wie Si beide mit wissen Namen genennt seyn, alß zu den volleisten, unnd kann die mit hinpringen. Es geschah den mit Gerichtshülff und war Recht ist und thuett sein ander clag unnd Bytt Herr Richter Ir wölleth Sie zu anttwordtt fodern lassen

unnd sie geodertt werden. So geschee was Recht ist und begertt gerichtshulff und will antwordt. Richter fragt nach urtell ob der pydermann mit clag zum Volleisten vorkhumen sey oder was Recht sey. Richter mit Laub das wyr von dieser clag abtreten. Richter wollt dem pydermann weiter hören. Ja. Richter fragt urtell ob man nit pillich das Leibzeichen wieder an die Ende lege da manns genummen hatt oder was Recht ist. Richter fragt nach urtell ob man das leibzeichen ober der panckh oder unnter der panckh heraus soll nehmen oder was Recht ist; Uunter der panckh. Richter fragt nach Urtell ob nit pillich die zween geschworner mit gehen oder was Recht ist. Billich. Richter mit Laub das Ehr das leibzeichen heraus nymt. Ich erlaubs. Richter mit laub wyr gehen.

Item der Mörder mit seinen Folleistern, Item die Echt thun volgett hernach. Der Clager: RichTschechische Republik seit Ihr in Muessen. Ja. Richter vergunnt Mir ein Mann der mich heut fördert von diesem Halßgerichtt unnd zu allen, dass Myr vennöten ist. Ich vergunns.

So begehre ich N wie wyr de mit Christen Namen genennt sein. Herr Richter der bydermann bitt Mych Ich soll Ihr heut fördern vor diesem Gericht vergunnet Ja myrs So will ichs desto lieber thun. Vergunns. Richter dieweil ich gedingtt hab So fragtt nach Recht ob es mit pillich hatt oder was Recht ist. Richter dieweil pydermann zu N als zu seynnen Mördern und

-384-

zu seynnen Volleistern drey Recht auff Sie Erelagtt hat wie Halsgericht Recht ist, Unnd sich seynner Nie verantwordt hat, Also ist dem pydermann Eynn Urttel getteilt. Dieweil sich saynner verantwordt hat wie halßgerichtt Recht ist So schreutt Man Sie pillich in die Echt. Richter fragt nach Recht, wo man die In die Echt thun soll vor der panckh oder in der panckh. Richter fragt nach Recht wer sie in die Echt thun soll. Richter fragt nach Recht, wer den pann leyhen soll. Richter frag nach Recht ob nicht pillich Ir unnd die Geschworner auß den penckhen heraus tritt oder was Recht ist. Richter ich biett euch verleiht Myr den pann. RichTschechische Republik mit Laub das wyr hinein gehen.

V o r s p r a c h , P a n n . N . N . Nachdem du den N . N . Ermordt hast auff freyer khuniglicher straß bei nechtlicher weil der an den ortten und Enden do Er pillich fryede unnd Rue gehabt hett wider gott, Ehr unnt Recht unnd on alle verschuldung darum du denn ne volleister genugsam zur anttwordt seit gefordert worden unnd sich seyner verantwordt hat wie halßgerichtt Recht ist, darum so thue ich Dich unnd deynne volleister in den kayserlichen Pan, und in des Reiches Echt. Unnd Nym Dich allen deynen Freunden, unnd gieb dich allen deynen Feinden, unnd verkhundige dein weib zu Eynner Wittwehn unnd deine khinder zu waysen und Nym dir heut alle geleit und alle Freyheit Sey geistlich oder weltlich. Ich nimmb dier auch alle freye strassen, steg unnd weg unnd gieb dich frey allen geflug unnd alle Elementen uunter dem Himmel und gieb dich allen thyren unnd Creatures auf den Erdpoden Allen dass da lebtt und Schwebt in allen Wälden und auff Allen gepürgen unnd den fischen unnd allen Creatures In allen wegen und wässern. Da sollt du und alle deyne volleister zu ewigen Zeiten gebanth unnd gerecht seyn unnd alle die dich unnd deyne volleister hausen unnd hoffen unnd Mit dir Essen und Trinken die sollen auch also geecht unnd gepannt sein. Zum ersten mall, zum Andern mall, zum dritten mall, zum vierten mall vaer Recht. Ö Richter fragt nach Recht, ob sie genugsame geecht sein oder was Recht ist. Genugsam.

*Richter mit Laub wir hinaustreten. Erlaubt. Richter fragt nach Recht ob manns nit billich einschreib oder was Recht ist. Billich. Richter mit Laub wyr von diesen halßgericht abtreten. Ich laubs."*

Syndikus – městský písař měl také hlavní dohled a prováděl trestní úřední řízení v případě narušení svátků hraním, pitím pálenky, nepokoji a rvačkami. Kniha městského práva – Memorial, obsahuje staré městské právo; předpisy týkající se výslechů v trestních věcech, zastavních záležitostí, obstarání majetku, peněžních pohledávek, doprovodu, citací, exekucí, apelací, úpisů, soudního řešení sporů, řešení dluhů za pití a stížností rolníků. O dlužích za pití je zaznamenáno toto:

Velmi starým zvykem je, že každý občan má moc bez žádosti u pana purkmistra nebo městského rychtáře proti složení bílého feníku nechat zatknout člověka, který je vinen nezaplacením vypitého piva, aby jej biřic donutil k poslušnosti, až zaplatí, co propil.

O stížnostech rolníků je známo toto:

Třikrát v roce, a to ve čtvrtek po svátku sv. Walburgy, ve čtvrtek po svátku sv. Michaela a ve čtvrtek po svátku sv. Erharda, mohli rolníci podle starých tradic, zvyků a městského práva přednést své stížnosti a výtky syndikovi. To se nazývalo právo rolníků na stížnost.

Soud sedmi mužů (Senator Septem viri), zavedený v nejdávnějších dobách, byl tvořen čtyřmi pány z rady a třemi osobami zvolenými z řad měšťanů. Tento soud měl kromě pokusů o vyrovnání také právo umisťovat mezníky a řešit urážky, rvačky, při nichž došlo k drobným poraněním a policejní delikty, které nepřekročily pokutu 10 liber.

Soudní procedura byla velmi krátká. Městský písař zapsal po ústním vyslechnutí obou stran několika slovy podstatu právního sporu či dluhové záležitosti a připojil rozhodnutí rady; obsáhlejší a objemnější však bylo písemné řízení. V Lokti i v Chebu se rozhodovalo podle římského práva. Městské zastupitelstvo bylo demokratické.

### **Volba rady.**

Volba rady byla odedávna jedním z nejpodstatnějších práv měšťanstva. Loket měl již počátkem XIV. století svobodnou volbu rady, kterou král Jan 5. července 1337 znovu potvrdil. Toto privilegium říká, že radu tvoří dvanáct porotců a každé tři roky se mají konat nové volby; dále, že každý rok ukončí svůj úřad šest přísazných měšťanů a za ně se zvolí šest nových. – Ve které době a na jaký popud byl zaveden větší sbor rady se čtyřmi purkmistry, nelze vypátrat. V pozdějších letech radu tvořili 4 purkmistři, 4 přísazní měšťané soudu,

24 přísazných měšťanů obce a jeden městský písař (syndikus).

O postupu při volbě rady v dřívější době nám dává představu městská příručka, v níž se píše: "O volbě rady. *Nach lautt undt besage deß Privilegien Sowohl auch des ergangegen Rechtspruchs erwelhten zween auß den Rath und zween aus der geschwornen gemein ein gantzer Rathe, undt nach vorkerten Rathe wird die Herrschaft angelangt, denselben auf den Rathhauß inn die gewönliche Raths Pflicht zu nehmen, unnd hatt darein die Herrschaft weitters nach Alten löblichen Gebrauch nichts zu reden.* – O autoritě rady. *Der gekorne Rat aber hat nach den Privilegis muge unndt macht, alle Dinge zu thun und zu lassen, dann solches also von*

*Alters hergebracht, daher auch gemeine Stadt durch solchen Rath Jederzeit Ihr Aigen wol bestellt Regiment unnd gute Polizenordnung mit ihren Burgersleuthen gehalten. Wahr aber ein Mitburger eben ein Rath dasselben bescheidt beschwert, darff ers nit in Amt Schloß Stein Elbogen suchen, Sondern hatt das ordentliche Stadtrecht, oder suche nach alten brauch die Appellation bei den löblichen Altvätern der Stadt Eger oder bey Ihrer königl. Maht selbst. So haben auch im Rath mug und macht bei gemeiner Stat in Allen Hantwergs Innungen, Zünfften und Artigkelsbrief auszurichten, oder dieselben zu bestehtigen, darüber zu schützen, Handtzuhaben, und fehestlich zu hallten, haben es also von Ihren lieben Altvätern wohlgerhebracht, bei denen sie mehr als einmahl sich solche Irrungen of den Handtwerger Anregen erlernen, dann in allen sachen so oft Ihr Noth geschicht gehen, die schule und belernung auf königliche nachlaß und Freyheit an die Stadt Eger."*

Tato příručka dále říká: Městský písař musel po složení přísahy podat úřadujícím purkmistrovi ruku. Podle instrukce je povinen držet se ve věcech městského práva nařízení rady, v záležitostech obstarání majetku, vězení a v zástavních věcech nepodnikat nic bez vědomí purkmistra nebo rady a

16a

-372-

poskytnout soudní pomoc podle nařízení rady buď na radnici nebo doma. Zejména je městský syndikus povinen "zarazit noční křik, zbytečné povykování, item veškerou ostatní neplechu, nepokoj, roztržky, rozbroje a vyzývání, a provinilce potrestat obvyklou pokutou."

Volba rady měla svůj stanovený den (středa post invocavit – středa po první postní neděli). Farář oznámil na kazatelně volební den, který byl vždy považován za velký svátek. V šest hodin ráno sloužil městský farář svatou mši za přítomnosti všech členů rady a měšťanů. Poté se rada odebrala do radního sálu a přede všemi vyzvala městského písaře, aby prohlásil, zda si chce dále podržet svůj úřad nebo chce odstoupit. V případě jeho odstoupení přikročili páni konšelé ihned k volbě nového písaře, neboť právě městský písař měl podle starého zvyku řídit volby. – Nyní začaly volby rady za přítomnosti měšťanů a krajského hejtmána. Dva konšelé a dva členové vnitřní rady měli zvolit radu; museli především přísahat, že budou ve svém úřadě jednat podle nejlepšího vědomí a svědomí, a že budou postupovat nestranně. Po přísaze se starí purkmistři a konšelé vzdali svého úřadu, poté, co každý z nich složil úcty z jemu přiděleného úseku hospodaření a předal je ke kontrole. – Čtyři volitelé vstoupili ihned do uzavřené komnaty, zde se poradili, sejdnotili se na jménech konšelů, která navrhnou, a zaznamenali je do seznamu. Takový volební seznam byl a zůstal nedotknutelný. Městský písař předstoupil a zveřejnil shromážděným jména zvolených konšelů a soudních úředníků.

Po ukončení této větve proběhla volba čtyř purkmistrů z řad zvolených členů rady; vždy dva z dosavadních purkmistrů museli odstoupit. Poté, co se vzdálili, přikročilo se k volbě náhrady za ně, a když pak opustili sál druzí dva

-373-

purkmistři, byly provedeny doplňovací volby i za ně. Pak přijal krajský hejtmán od nově zvolených purkmistrů, konšelů a soudních úředníků slib a přísahu. Městský písař přečetl instrukce a otcové města museli rukoudáním slíbit, že budou tyto předpisy ve všech bodech přesně a svědomitě dodržovat. Každému z purkmistrů a konšelů byla přidělena jedna nebo i několik obecních funkcí. Jeden měl dohlížet na hospodaření finanční správy obce a kontrolovat je; druhý dostal lesnictví, třetí hospodářství města a tak dále.

Byl jmenován přednosta pro církevní záležitosti, pro záležitosti sirotků, pro špitál, dva zbrojmistři, jeden městský strážmistr, jeden čtvrtmistr, jeden hejtman pro každé předměstí, jeden stavitel, jeden výrobce dřevěného potrubí, dva konšelé jako dozor nad výčepem a prodejem vína a medoviny, čtyři konšelé dohlížející na kvalitu chleba, čtyři konšelé kontrolující řezníky, dva dohlížející na kvalitu ryb a zboží v kádích, čtyři pro cejchování měr, dva pro vyměřování poplatků ze sladu a jeden přednosta pro každé řemeslo.

Následující den, který byl nazýván "svátečním čtvrtkem", celebrou městský farář slavnostní hrubou mši, ukončenou zpěvem "Te deum laudamus". V poledne byla vždy velká hostina, na kterou byl podle starého zvyku pozván vedle krajského hejtmana a císařského rychtáře také purkrabí, který se volby městské rady neúčastnil.

Nově zvolení čtyři purkmistři, čtyři přísežní měšťané soudu, 24 přísežných měšťanů obce a městský písař převzali od svých předchůdců knihy, pokladny a písemnosti, přičemž tento akt řídil rovněž městský písař. Čtyři purkmistři se střídali v úřadě po čtvrtletích; úřadující měl titul "Amtsbürgermeister – úřadující purkmistr" a vedl vlastnoručně zápis ze zasedání rady.

Jako plat dostal každý purkmistr 15 zl., 22 1/2 libry sýra, velikonoční jehně, šest sáhů měkkého a jeden sáh tvrdého dřeva. Jako poplatky: z každého dědictví 15 kr. (krejcarů) ze sta,

-374-

z prodaných domů a pozemků 30 kr., za čeledínskou knížku 1 zl. 30 kr., z každého zlatého pokuty 6 kr. a z každého měšťanského práva jeden říšský tolar.

Každý konšel dostával za řízení úseku, který mu byl přidělen, určené "športle" (*dary v naturáliích*); přednostové obdrželi z cechovních pokladen stanovené podíly z poplatků za přijetí učně i z tovaryšských a mistrovských poplatků. Obecně dostával každý konšel pověřený nějakým úřadem odměnu. Budiž zmíněno, že konšel, který řídil stavební činnost, směl používat pro svou domácí potřebu "odpadní třísky, ne však dlouhé kusy a odpady".

Velká rada se scházela pravidelně každé pondělí; v důležitých případech se hlasovalo jmenovitě a návrh každého jednotlivce se zaznamenal do zápisu; často docházelo k tomu, že se konalo šest, osm a ještě více zasedání, než bylo dosaženo úplné shody. Mimořádná jednání rady jsou v zápisech poznamenána jako zasedání "*extra ordinario*".

Za vlády císařovny Marie Terezie a jejího následovníka císaře Josefa II. doznala volba rady významných změn; byla omezena působnost rady a rada byla stejně jako v Chebu vázána novými instrukcemi. Hned po Španělské válce o dědictví obrátily císařské úřady svou pozornost k záležitostem měst. První popud k úřednímu zásahu dala válka s Francií. Městské poklady byly vyčerpány, do měst se vplížily zmatky a neoprávněné zásahy, a zavdaly tak příčinu ke stížnostem a žalobám u dvora.

V roce 1755 se do Lokte dostavila císařská komise, aby zde provedla šetření těchto případů a přesvědčila se o stavu obecního hospodaření. V důsledku toho bylo v témže roce vydáno nařízení císařské dvorní kanceláře, podle něhož směli v budoucnu fungovat pouze dva purkmistři a osm konšelů, a v nařízení byly rovněž stanoveny jejich peněžní i naturální příjmy.

16b

## Bochov

za vlády pánů z Plavna

Diplomem z roku 1426, datovaným v neděli před dnem sv. Máří Magdalény měl císař Zikmund purkrabství Míšeňské s hrabstvím Hartenstein ve Fojtsku. Král Jiří z Poděbrad, který následoval po císaři Zikmundovi, dal míšeňskému purkrabímu Jindřichu I. v léno město Bochov a zámek Hartenštejn<sup>1</sup>. Tentýž potvrdil při svém nástupu diplomem, datovaným v Bečově v Květnou neděli roku 1442<sup>2</sup>, městu Bochov s další milostí všechna privilegia a hamfešty která dostalo od svých dřívějších držitelů.

*"in dass In Crafft diess Brieffs In Solcher mass alss hernach geschrieben stehet, dass innen alle unsere Halsgerichte, undt alle andere unsere gericht, die darumb in der genähende auf unser Mannschaft Gütter sein, da handeln undt wandeln soll In der Stadt Puchau sonderlichen, die den Halss verwirkt hatten, dass man dass dem da richten soll und mit ihn recht thuen, Es wäre dann, dass wir oder unsere Erben u nach Kömmlingen der herrschaft zu Petschau erkönnten, dass das von Unfriedswegen zu solcher gezeiten nicht*

2) Zemské desky kvatern G 3. Jako svědkové listinu zpečetili: Hessen z Kostky, Friedrich Korbitz, Brunn z Miřetic, Iancku Chloppe, Fölkl Röder, a Friedrich z Kotzau.

1) Sichere Nachrichten von Brandenburg, Culmach (*Bezpečné zprávy z markrabství Braniborsko-Kulmbašského*) od H. D. Longolia sv. III. str. 145.  
Zemské desky list 6 I.

#### 17a

*da sein möchte zu Puchau, dass man denn, den oder die uns oder unsere Erben und nachfolger helfen brengen undt andtwortten soll sie wieder in unser Erben begehrete undt hiessen doch unschedlichen hernach an allen Ihren Rechten Solche genadt wir darumb auch gethan haben, dass sie auf ihre Treue die Gott pflichtig seien, undt ihr Aydte, die sie uns gethan haben getreulichen darnach Forschen sollen was unsere Gericht anlanget, undt dass sie dess nicht lassen sollen durch Lieb noch durch Leydt, durch Gifft noch durch Gabe, noch in keinerleiweise wie man das erdenkhen khunde etc: etc." Auch haben wir Ihnen Sonderliche Gnadt gethan und sie begnadet mit einen Salzkasten, den Sie bauen und gebrauchen sollen mit solchen Unterschied, dass Sie uns eine halbe Mass Salz geben sollen, undt den Fuhrmann eine halbe Mass, also dass uns von Itlich Wagen, den man alda in unser Stadt Puchau abladet, soll man uns ein Maß Salzes davon zinsen, undt reichen; auch begnaden wir Sie mehrer mit sonderlicher Gnadt also dass Sie das Bräuhauss geniessen und gebrauchen sollen zu ihren Nutz undt Frommen, doch mit solcher Unterscheidt, dass Sie uns davon Alle Jahre Jährlich antwortten undt reichen sollen anderthalb Schockh groschen Landeswehrung mit andtern unsern Zinsen, Nembliches Fünffundvierzig groschen auf auf Sanct Georgentag, und Fünffundvierzig Groschen auf St. Gallentag.*

#### 17b

*Als auch wir zu Puchau unter unsern Teuchtame auf der von Puchau gemein einen genannt Kunz Rengsbürger eine Mühl haben vergunnet zu bauen, dieselbe Mühl zu ewigen Zeiten zwanzig Groschen zu zinsen Pflichtig sein soll, Zehen Groschen auf St. Georgentag und zehen groschen auf St. Gallitag, derselben wir den zu Iden zinse Fünf groschen aufheben sollen, und die von Petschau fünf groschen, Also ihnen derselb Zinss von der benannten Mühl zu ewigen Zeiten gleich habfallen Soll"*

– Dáno po narození Krista tisíc čtyřista a padesátšest let v neděli ná po svatém Jiří. – Jako svědkové listinu zpečetili: Heinz Röder Mladý, toho času fojt v Bečově; Gündter Sie von Schirmow, počestný muž rychtář na Bražci, Brunn z Miřetic se sídlem tamtéž, Hessen z Kozlova se sídlem tamtéž; Petr Sie Summer (Zumr) se sídlem v Herstošicích, Jorgen Planckner se sídlem v Dlouhé, šlechtic Jossen se sídlem v Lünz<sup>1</sup>; Borsybey se sídlem v Themisch."

<sup>1</sup> Hlineč, vesnice u Údrče

**18a**

**18b**

Po popravě Jana Husa na hranici v Kostnici v roce 1415 se rozhořela husitská válka. Město Bochoř, které protíná hlavní cesta vedoucí z Prahy do říšského území Cheb, se stejně jako nedaleko ležící město Žlutice stalo během husitské války důležitým bodem. Hned po upálení Jana Husa shromáždil Žižka mohutné vojsko, a bojoval proti říšskému duchovenstvu a proti Němcům. Všechna města a všechny kraje, holdující katolicismu a německému, se musely obávat mstivých armád. Obyvatelstvo země zachvátily strach a hrůza. Císař sice postavil proti Žižkovi mohutné vojsko, to však nemohlo fanatismus českých hord samo zkrotit. V roce 1420 svolal císař Zikmund do Norimberka říšský sněm a pozval k němu i město Loket; loketští páni se jej však nemohli zúčastnit, protože husité město oblehli. Při tomto říšském sněmu, jehož usnesení ostatně zůstala zcela bez úspěchu, zastupoval město Loket senát v Chebu. – K císařské armádě se na žádost císaře Zikmunda připojili se svými vojsky kurfiřti z Braniborska, Falce a Mohuče, husité však mezi tím pronikli až k Chebu a Wunsiedlu, a Chebští se složením 700 zlatých<sup>1</sup>

1) Vinzenz Prökl Geschichte Egerland I. svazek

**19a**

z napadení osvobodili. Chebský senát si obstaral pomocné vojenské oddíly z Norimberka, naverboval žoldnéře a na podzim 1421 poslal hejtmana Raitenbacha s 200 fyzilíry a doprovodnými pěšáky na pomoc purkrabímu Jindřichu z Plavna, pánovi na Bochořě a Hartenštejnu; ten se spojil s jeho vojsky postavenými v Bochořě a postupovali na Žatec, kde se formovali vyzbrojený husité; chebští a plavenští vojáci však byli s krvavými hlavami odrazeni. Pokračování této neblahé války přimělo Chebské, aby pánovi z Plavna v roce 1425 poslali do Bochořa na pomoc 160 jezdců a 60 mužů pěchoty, za nimiž o 14 dní později následovalo ještě 1060 chebských žoldnéřů. Tyto pomocné oddíly způsobily městu výdaj 1500 zl. V Chebských účetních knihách je zaznamenáno:

*"1429 Item wir haben geben dem gseller zu Czerung gein luticz on 1 gr. 1 iex am Donnerstag vor judica.*

*1429 It: w.h.g. dem Petersicken zu Czerung 1 iex new gein Luditz do er die hussen weck gelaitet, die die Dobeneker gefangen hatten.*

*It: w.h.g. dem Siegmund Ruduschen II C guldein die den iacutko gesant wurden mit andern gelt um Mitwoch vincula petri. noch 234, 266, 200.*

*1432 Item w. h. g. dem Künz von Perg III schock on II gr*

**19b**



*als er den Stadtschreiber von Prag mit sechs gesellen von luditz hergeleitet, und Sein zu elbogen und ludicz harrte, do Sie den consilium riten mit dem Abt von Ebrach am Freitag vor michaelis. an Sant Martinstag ist der Stadtschreiber mit seinen gesellen wieder heim geritten."*

Jednání o vyrovnání i nadále ztroskotávala na vytrvalé tvrdošijnosti husitů, a barbarská válka nabývala ještě větších rozměrů. Prokop Veliký uzavřel svazek s mocným pánem z Eulenburgu, a s pomocí jeho početného vojska bylo zničeno téměř celé Poohří a část Falce s více než 100 zámky a hrady, vypáleno a vydrancováno 1500 vesnic, zničeny pole a louky. Trasa vojska byla vyznačena krví a ohněm. Botho z Eulenburgu a Wend z Eulenburgu se následkem smlouvy s braniborskými kurfiřty k husitskému vojsku nepřipojili. V roce 1429 obléhali husité neúspěšně město Loket; při ústupu s sebou vzali více než 1000 vozů naložených kořistí, přičemž v některých z nich bylo zapřaženo 12 až 14 koní. Říšský sněm v Norimberku se sice usnesl na novém výpadu, kardinál Cesarini hlásal nutnost křížáckého tažení, císař však považoval spíše za žádoucí učinit prolévání krve konec po dobrém. Císař Zikmund přijel

## 20a

v měsíci květnu sám do Chebu, aby zde jednal s husitskými vůdci Vilémem Kostkou z Postupic, Benešem Mokrovouským, píseckým hejtmánem Matějem Loudou z Chlumčan, mistrem táboritů Martoldem a Prokopem Velikým<sup>1</sup>. Po neúspěšném čtrnáctidenním jednání se Prokop vrátil do Prahy a vyzval Čechy, aby se podrobili basilejskému koncilu nebo se chopili zbraní. Ozbrojený boj začal 14. srpna 1431 v Krkonoších a říšská armáda při něm byla poražena. Rozšířilo se přesvědčení, že násilím se nic nezmůže. Basilejský koncil se opětovně pokusil o vyrovnávací stání, avšak Čechové, kteří poté, co byl Jan Hus upálen navzdory císařskému průvodnímu dopisu, ztratili důvěru, toto pozvání odmítli. Prohlásili však, že se dostaví do neutrálního města Chebu, kde po čtrnáctidenních debatách 18. května 1433 svolili k cestě do Basileje. Zde byl povolením kalicha učiněn husitské válce konec.

1) Vinz. Prökl Eger und Egerland (Cheb a Chebsko) I. sv.

## 20b

Po ukončení husitské války dal císař Zikmund svému kancléři Kašparu Schlickovi za půjčku 11906 zlatých do dědičné zástavy: korunní léno Loket, zámek, město včetně příslušenství, panství Loket; panství Kynšperk, Mostov, Vary, město Ostrov, Andělskou Horu s Kysiblem a Bochovem, panství Kraslice, Hroznětín a Šemnici se všemi panstvími, právy, osazenstvem (vazaly), lény. Listina je datována 20. září 1434. Kašpar Schlick již v roce ... na sebe převedl vykoupení, zaplacením 400 kop českých grošů péči o hrad v Chebu, pohyboval se však neustále na straně císaře a nechal své državy v Loketském kraji a purkrabství Loket a Cheb spravovat svým bratrem Matyášem<sup>1</sup>.

Za věrné služby rytíře Matyáše Šlika udělil císař Zikmund městu Bochoh v pondělí po sv. Bartoloměji roku 1437 privilegium pořádat každé úterý týdenní trhy:

*"in Anbetracht der willigen und getreuen Dienste die uns und dem Reiche und der Cron zu Böheimb der Edler Mathes Schlick Ritter unser lieber getreuer offt undt dick gethan hat, täglich thut und fürbass allzeit zu thun willig ond bereit zu sein meinet, und haben im darumb ond den Inwohnern des Marktes zu Puchau die besondere gnad ond Freyheit gethan und gegeben, thuen und geben, in die in Crafft des Briefes undt Römischer Kaiserlicher und Königlicher zu Böheimb macht, dass*

1) V. Prökl: Eger und das Egerland (Cheb a Chebsko) II. vydání 1. svazek.

## 21a

*Fürbaß mehre in denselben Marckt zu Buchau alle wochen uf den Dienstag ein Wochen Mackt sein undt gehalten werden soll, undt dass auch derselbe Wochen Markt und auch alle undt Jegliche Leuthe die darzu undt davon ziehen, undt die suchen alle Gnade und Freyheitte rechte, friede, geleite, schirme Redlich gewonheite ordnung undt herkommen haben undt der auch gebrauchen und geniessen sollen undt mögen, der andere Wochen Marckte in der Rechten unserer undt der Cron zu Böheimb oder an derer Marckte umb den vorgenannten Marckte Puchau gelegen" – Geben zu Prag nach Christi geburth Vierzehenhundert Jahr und darnach in den Sieben undt dreißigsten Jahre am nechsten Montag nach Sct. Bartholomaitag".*

Tato listina je vložena do: Zemských desek, kvatern G primum.

Kašpar ani Matyáš nenechali hrad Andělská hora obývat. Usadili se v něm loupežníci, kteří znejistovali celé okolí, zvláště však škodili chebským kupcům. To přimělo senát v Chebu, aby spolu s Loketskými a Karlovarskými lupičskou skrýš na Andělské hoře v noci přepadli a bandity předvedli před soud v Chebu. To se podle spisu "Engelhaus" od Fr. Bernaua stalo 17. listopadu 1448; podle kronik Chebu však v roce 1442. Spory mezi Jindřichem z Plavna, pánem na Bochově, a městem Cheb, ke kterému se také

## 21b

přidružili fojtové z Weidy, Eulenburgu, Alesche, Kotzau a Wirsbergu, vyústily v krvavé bitky v letech 1441 až 1445, kterými město Bochovo velmi trpělo. Město Cheb se vyzbrojilo vojáky, nakoupilo zápalné šípy, násady, kopí a salmiak (do velkých pušek, a nechalo střelné zbraně a pušky dát do dobrého stavu. – Chebští se svou počáteční šlechtou táhli pod vedením svého městského hejtmána s velkým počtem žoldnéřů, dobře vyzbrojeni, s těžkými i lehkými kanóny na Bochovo, a poškozovali državy purkrabího z Plavna, zabavovali dobytek, obilí, a jiné cennosti, které zúčastnění rytíři Niklas, Zikmund a Heinz Jossen z Wolfersdorfu a Redwitzu vezli jako kořist do Chebu.

Senát v Chebu napsal hejtmánovi žoldnéřů (Sparneck?):

*Euer Schreiben of beuehlung (Befehl) unsers Herrn von Swanberg uns getan antreffend herrn girziken (Georgen v. Podiebrad) habn wir vernomen ... getruher unser hrn gnad ond uch was Ir furder in sulchn sachen vernamet uns dan unverzoglich wissn lassn ... Auch als ir uns schreibt euch wissen lassen wy es zwischen dem hrn von plauen ond ons stee .... dan ons ist in diese tagen ein Schriff von onserm hrn von Sachsen komen des gnad ons Schreibt wie er mit den von plauen umb ein fried gerett der ihm zugesagt hab frid zu halden unez (hie) auf der heiligen drei kunig tag ... Ader wir sein*

## 22a

*des noch nit bedacht zu thun oder ein czugeen dann dy unsern sein als gestern ym namen gots alda ohsgezogen ond of heut omb Puchow got geb in glück wir versehen sie wurden für euch wieder haus komen wie es In zusteen wird oder was sie endn, werd ihr wohl hören. .... ward uns auch in dn sachn icht anders zu syna ader daz wir ander ausleg fürnemen holden, wolden wir onsern hrn gnad unbesucht nit lassen." <sup>1</sup>*

Jak dokládá kniha výdajů města Cheb z roku 1452 na listech 142 a 157, táhli chebští žoldnéři dvakrát do Bochova a okolí Toužimi. Těchto tažení se zúčastnil i Hanns von Morn, který dopravil z Bochova několik zajatců přes Žandov do Chebu; sluha Heinze von Zedtwitz byl zraněn

v bitce, převezzen do Chebu a pečoval o něho Thomas Juncker. Meckau a Jurg Schmidel také vedli zajatce do Chebu, z nich pět dostalo proti složení výkupného opět svobodu. Na listě 148 téže knihy výdajů stojí: *"als man da mit den von plau teitiget giengen mit Heinz von Zettwitz, Hanns Grüner, Niclas Kessler und Krelb von Schyska v. sein Gesellen belegte sie beim Wegritte."* – Z toho je patrné, že bitek se účastnili nejen žoldnéři, ale i bohatí šlechtici a patriciové. Podle záznamů v chebském archivu vzali Chebští při druhém tažení do Bochova 9 zajatců.

Heinz Gradl ve sdělení spolku Dějin Němců 14 ročník.

## 22b

Žoldnéři purkrabího Jindřicha z Plavna škodili a drancovali na Chebsku, zatímco Chebští vpadli do Fojtska a plenili plavenské statky; k velké bitvě nikdy nedošlo a brzy nato učinilo sporu konec mírové jednání.

Jako majitel Bochova následoval po Jindřichu starším míšeňský purkrabí Jindřich z Plavna, který potvrdil občanům veškerá privilegia dřívějších majitelů, datováno v neděli po sv. Jiří I. P. 1456.<sup>1</sup>

V té době hospodařili na statcích v okolí Bochova tito rytíři a šlechtici: Birch (Brzeze) měl v držení Matitz; Kozlov: Hesse rytíř z Kozlova; Údrč: Jindřich z Údrče; Luka: Jüde z Luk; Brložec: Wohanezko z Březiny; Vilém: šlechtic, Meritz: rytíř Rateworthy. Všichni šlechtici a zámožní rytíři museli své spory a jiná jednání řešit u Zemského soudu v Chebu.

Míšeňský purkrabí Jindřich dal "Sejfy a Cinberk" na území Kynžvartu 10. listopadu 1454 v léno Jörgu Gansmannovi a Hannsi Rudelovi.<sup>2</sup>

Kolem roku 1457 se spor kvůli právu k obecní pastvině a rybaření v Telečském potoce mezi radou v Bochově a statkářem Niklasem Kantendorferem

1) Listinu zpečetili: Heinz Röder mladší; fojt na Bečově; Jindřich Svinovec z Bražce; Brom z Mirotic; Hesse z Kozlova na Kozlově, Getersy Zumr z Herstošic, Georg z Planky (Plankaer) se sídlem v Bystřici; Althel Jossen se sídlem v Hlinči, Borsybor se sídlem v Jenisch. Listina na pergameni v městském archivu Bochov s 8 pečetěmi.

2) Heinz Gradl listina v archivu Cheb

## 23a

vyvinul ve složitý proces, který projednávali ustanovení smírčí soudci: rytíř Dietrich Höfer fojt v Plavně, Hans Rauschengrüner, Balcar Gloßentahler a Siegmund Steger, a míšeňský purkrabí Jindřich, pán na Hartenštejně a Bochově rozhodl výrokem de dato 1458 v neděli po sv. Alžbětě,

*dass die Buchauer den Bach in der Taschwitz sovor alss der von Puchau rayn daran geht zu gleichen theyl mit einander und Jeglich theyl darinnen doch anderst nicht, dann mitsammen zu fischen macht haben, ond kein theyl soll darinnen weder mit Körblein, noch keinerley anderm gezeug zu fischen; omb die Vyhtreibe ist gesprochen: Ab Hundendorffs oder seiner armen leuth Vieh ongefährlich ober der von Puchau Vieh ober des Kantendorffs Ruyn auf sein gemein Gienge, dass so Iden theil ungeverlich und schedlich seyn, aber Kein theil soll macht haben den andern mit willen ohne gunst ondt Laube off der andern gemein zu treiben ond darauf vermessenlich zue hieten, darauf ist Jeden theil sein gerechtigkeit an seinen Erben uchzen ondt Aeckern alss des Jglich teil vor alter hat herbracht behalten."*

Bochovští pečovali v klidu a pod ochranou svého pána o záležitosti své obce, a brzy se zotavili z plenění a škod na majetku, které utrpěli během husitské války.

### 23b

Míšeňský purkrabí a pán z Plavna Jindřich II. se oženil s Cordulou z Lobdaburgu z rodu Elsterbergů, pyšnou, panovačnou ženou, v důsledku jejíchž nálad se nechával strhnout k trestným činům vůči svým poddaným a nakonec i vůči šlechtě a držitelům rytířských statků. Známý fundovaný dějepisec Friedrich Bernau podrobně popisuje celý případ ve svých dějinách zámku Bečov. Po sporu Jindřicha II. s jeho spojeneckými rytíři, které podpořili saští kurfiřti a král Jiří z Poděbrad, byl Jindřich II. v roce 1473 uvězněn v hradním sklepení zámku Schatzenburg. Jindřich II. předal panství Hartenštejn a Bochov již před začátkem sporů Jindřichu III. – synovi Jindřicha II. Přípis Jindřicha III. mladšího z Gery senátu v Chebu, datovaný 16. dubna 1477 říká, že: *"převzal dle smlouvy zámek Hartenštejn s několika statky a příslušenstvím od svého otce Jindřicha Mladého z Plavna.* – Ale Jindřich II. předal město Bochov a hrad Hartenštejn svému synovi Jindřichu III již před rokem 1465. –

Mocenský výrok krále Jiřího dal Jindřicha III. do klatby a prohlásil jej za zbaveného svých statků, podsunul mu exekuci kurfiřtů Arnošta a vévody Albrechta Saského, a

1) Městský archiv v Chebu

### 24a

saská vojska obsadila celé území Plavna. – Aby se po tříletém věznění zbavil trýznivého zajetí, vystavil Jindřich II. listinu, v níž odvolal předání všech českých statků svému synovi Jindřichu III. a vzdal se ve prospěch Saska všech práv a nároků na panství Bečov, Kynžvart, Nový Hartenštejn s Bochovem, Andělská Hora, zámek a město Plavno, Pauša a Linde. V této listině o zřeknutí se práv se dále píše, že když jeho syn Jindřich III. schválí a podepíše rezignaci a vzdání se svého otce, kurfiřt Arnošt poté milostivě slíbí, že jim z milosrdenství opět vrátí Bečov, Kynžvart, Nový Hartenštejn s Bechovem a Andělskou Horu.<sup>1</sup> Tomuto nároku se Jindřich III. podrobil. Ve smlouvě uzavřené v Mostě v roce 1482 se zárukou krále Jiřího z Poděbrad se saští vévodové vzdali všech svých nároků a zřekli se jakéhokoliv dalšího pronásledování. V tomto sporu byl zničen hrad Hartenštejn a kostel sv. Jakuba na Hladovém vrchu, a město Bochov utrpělo velkou ztrátu. Občané a městská pokladna přišli o veškeré peněžní prostředky, a ještě dlouho se jim nedařilo obnovit svou někdejší zámožnost.

1) Dějiny Fojska od A. Simmera II. svazek. Gymnaziální program z roku 1882

### 24b

V roce 1484 následoval jako další majitel města Bochov a hradu Hartenštejn Jindřich IV., syn Jindřicha III., který Bochovským potvrdil v témže roce, v pondělí po Pražné neděli (*Reminiscere*) všechna dřívější městská privilegia s dalším právem pořádat jarmark (výroční trh) a týdenní trhy:

*"daß Niemand auf unser Herrschaft und Mannschaft kommen, Weitz, Gersten, Korn oder Haber ungefahrlichen Wassen Getreyde des wehre, Käs Butter oder anders Laden und damit nicht unser Stadt Puchau und den Markt selbst ersuchen wollten, dass sollen und mügen die von Puchau in die Stadt Buchau auftreiben, ganz undt gar nemmen wass dass die Ladung sei wurde ungefahrlichen wie dess Namen habe undt oben ungezeugende ist, die Pferd und wagen sollen uns zustehen und auf unser Schloss getrieben werden. Solches Gueth dass mögen Sie nach dem Gemeinen undt besten Nutzen nach ihren Gefallen anlegen.*

Na prosbu zchudlých Bochovských a jejich odvážnou žádost jim již král Vladislav s ohledem na jejich chudobu udělil privilegiem, datovaným v Praze roku 1480 v den svatého Jiří, právo, uspořádat každý rok v den svatého Jiří osmidenní jarmark a každý týden týdenní trh.<sup>1</sup> – Z uvedeného privilegia vyplývá, že právo pořádat výroční a týdenní trhy, které městu propůjčil purkrabí Jindřich v roce 1484,

1) Zemské desky kvatern ... Zemské desky list 1

## 25a

nebylo novým privilegiem, ale pouze potvrzením privilegia vydaného králem Vladislavem. Podle listiny ze 4. července 1497 propůjčil purkrabí Jindřich IV., pán na Plavně, Bochovským "na jejich pilné prosby, zvláště prosby Georga Gansenmanera a Hannse Rudela, sejfy (cínové doly) v Kynžvartu.

Loketští občané, poškozovaní a vytrhovaní z klidu téměř nepřetržitými spory a procesy s vládychtivým purkrabím Schlickem, museli nakonec využít pomoci zemských stavů a českého krále. Při jednání v pražském zemském sněmu vystavili purkmistr a rada v Bochově Loketským v roce 1498 osvědčení o tom, že Bochovští volí každý rok novou radu, že rada rozhodla podle starého městského práva a proti rozsudku rady bylo a stále ještě je možno se odvolat u mateřského města Loket, že mají od císařů a králů moc opevnit své město kovovým odpadem, fošnami a příkopy, dále že pokud vědí, Loketští si město sami opevnili, že rada sama opatruje klíče od brány a že padací mříž a bašta v Robitsch není panstvu nikterak na újmu. Celý proces, na jehož konci je pád mocné hraběcí rodiny Schlicků, je podrobně popsán v Dějinách Lokte od Vinzenze Prökla.

## 25b

Na začátku XVI. století se vzepřeli zámožní majitelé rytířských statků a šlechta v Loketském kraji a na říšském území Chebsku. Dovolili si zásahy do městských práv, propůjčených od císařů a králů, zřizovali na svých statcích pivovary, provozovali nedovolené věci i v úředních a soudních záležitostech a v udělování živností, zejména však zřizovali krčmy (pivní výčepy) a krátili příjmy a práva měst. Velmi často docházelo k násilnostem, měšťané vytáhli a rozbíjeli hostinským sudy. Mezi městy a rytířstvem docházelo k dlouholetým nákladným procesům, které byly většinou rozhodnuty ke škodě měst. Míšeňský purkrabí Jindřich, pán na Plavně, Bochově a Hartenštejně bydlel na svém rodovém panství Toužim, úřadoval jako rozhodčí soudce jmenovaný českým králem a vydával rozsudky v těchto komplikovaných procesech. V loketském archívu jsou uloženy hromady spisů z těchto procesů.

Jindřich IV. říšský hrabě z Míšně, hrabě na Hartenštejně, pán z Plavna, převzal po smrti svého otce město Bochov s Hartenštejnem, a Bochovským potvrdil ve středu po sv. Michalu roku 1529 všechna stará privilegia. V té době bydlel na hradě Hartenštejn

1) Zemské desky ff 24 – kvatern

## 26a

a zdálo se, že je měšťanům velmi nakloněn. Ale již v roce 1544 je držitelem města Bochov a hradu Hartenštejn (který bývá velmi často nazýván Nový Hartenštejn, aby se odlišil od panství Hartenstein ve Fojtsku) Jindřich V., purkrabí míšeňský, hrabě na Hartenštejně a pán z Plavna a na Andělské Hoře, komoří jeho císařské Jasnosti a nejvyšší kancléř Českého království.

Bochovští si ihned nechali od tohoto nového pána potvrdit svá privilegia a hamfešty. Tento diplom nese datum 14. prosince 1544.

Při té příležitosti rozhodl tento vlivný purkrabí také žalobu, kterou Bochovní podlai na šlechtu a rytířstvo kvůli zřizování pivných výčepů a pivovarů,

*dass hinforter zu ewigen zeiten, Kein andter undt frembdt pier in unser Herrschafft und Mannschafft, so wie itzt halten solle geschenkt, sondern bey deme von Buchau Theusing oder Luditz genannten werden, doch in den Dörffern so gen Puchau gepfarrt und in solche pfarr geschlagen, die sollen nirgendt den zu Puchau Ihr pier nemben, auch sollen undt wollen wir, unser Erben undt nachkommen daselbst zu Puchau oder derselben Jetzigen gelegen ort zu ewigen Zeiten Kein pier auf den Kauff auserhalb unser Hoffhaltung, welcher wir in Ihren Bräuhaus ohn alle Zins thun mägen Preuen lassen,*

26b

*So sollen die von Puchau undt Ihre nachkommen, den Zinns von der Statt, do itzt die Bräuhauser stehen, am geldt und getraydt frey sein, wass aber belanget die Mannschafft, so von unss zu Lehen rühret, soll auch kein Frembt pier gestattet werden zu schenckhen, Dergleichen dass niemandts Kein pier auf dem Landt zum ausschenckhen Breuen oder andere stattliche Handtirung aufrichten sollen Es sey dann vor alters gewesen oder damit begnadet, und in seinem Lehenbrief begriffen Sondern Ir Kretschmer sollten zu Puchau Theusing oder Luditz dass pier und nirgends anderswo nemben Wurde aber Jemandt auf unser Herrschafft oder Mannschafft sambt der eigner gueth Frembde bier auserhalb Puchau Theusing oder Luditz bringen undt schencken, dasselben sollen die von Puchau macht haben, Ihnen zu nemben, damit zu thuen und zu lassen nach ihren gefallen, darüber wir unsre Erben und nachkommen Sie schützen und handthaben wollen, undt solln, undt denen Jenigen fremde Bier zu schencken nicht gestatten, undt die Sechs Wochnerin in den Dörffern unserer Herrschafft auf den eigenen gueth, und sonstsen do kein Kretschmer ist, die mögen biss zu aussgang der Sechswochen schencken, undt das pier bei denen von Puchau, Theusing und Luditz nemben, weile es eine Herrschafft ist. Aber in denen Dörffern da freye aussgesetzte Kretschmer seyndt soll ein Sechswochnerin*

27a

*nicht mehr dann drey Viertel piers macht haben auszuschencken. Die von der Engelsstadt und Schönthal sollen auch kein pier auff die Landschafft verkauffen; Aer nach vermög Ihrer gegebener Privilegien sollen Sie Macht haben, Bey ihnen so viel zu breuen als sie ausschencken können. Mehr begnaden wir auch von uns undt unser Erben und nachkommen hiemit in Crafft diess Brieffs die von Puchau dass sie Ihre Erben und nachkommen wie vor alters zu ewigen Zeiten in unsern Hölzern gen Hartenstein gehörig ob es gleich zertrennt oder verkaufft wurde, alsz Nemblich in den Puchauer Holz Grünenwaldt, Eckart und in den grossen Walde auch dieweil es eine Herrschafft ist in allen andern unsern Hölzern die wir Jezo haben aussgeschlossen in Udritscher Holze, Brennholz als Lohholz, Selbdürr Windpruch, Gypfl, Aest, Volholz und Kün zu Iren Notdurftenn frey ohne aller verzinsung hauen und heimführen mögen, undt welcher auf den obberührten Waldten bemelte Holz will hauen, der soll sich zuvor gegen den Höger anzeigen, wo der Höger in nicht verweisen will, so mag er forther nach seines gefallens Holtz so viel Ihme nottdürfftig hauen und wegführen. Aber auf den andern Waldten sollen sie ohne Verweisung des Högers dergleich dass Rotholtz nicht hauen noch wegführen. Sie haben auch macht in Dürrmaul selb dürre Gipfel Aest undt Khien auch Windpruch, so zu den Bau nicht*

27b

*tüchtig zu ihrer Notturft wegführen doch mit all anzeigung wie hievor bemelt, andere nutzlich Hölzer die selben sollen sie unter einen Zins von uns mit anweissung unsers Högers wie vor altersher nemben wie folgt: R. Ein Stubpaum omb ein weissen groschen drei Gesperr omb neun klein pfennig, Ein schock Latten omb drei weisgroschen, Item ein Baum zu Süghölzern omb zwei weissgrosch, von einen tausendt Schindln fünft weisgroschen, undt was das Holz den Handwerksleuten belangend, dasselb solle auch Ihnen verkaufft werden, dass sie auch wohl darbey bleiben können, und sollen nicht übersetzt werden. Dagegen solle unss unser Erben und nachkomen zu ewigen Zeiten die gemelten von Puchau von einen Jedlichen Bräu so man nach zehen strich Malz bräuet, zehn weyss groschen, nach fünffzehen Strichen, fünffzehen weissgroschen und nach zwanzig Strichen, zwanzig weissgroschen, das also vor ein Strich Malz ein weisser grosch zu geben gebührt, dergleichen von einem Bräu weissen piers wie oboermeldt zehn weis groschen ob es gleich unter zehn Strichen gebräuet wurde reichen und geben und des vorigen Zinnss alsz 3 Schock Jährlich frey sein. So wir oder unserer Erben undt nachkommen ferner sich wollen unterstehen, und dass Bier bräuen auf den Kauff zu unsern Nutz in die umliegenden Kreschmer daselbst aufrichten, oder in denselbigen Kretschmern*

## 28a

*frembde Biere, die wir ietzt halten zu schencken gestatten, auch das obuermeldt Holtz wie es benennt nemben wollten, So sollen die von Puchau und ihre nachkommen den Zinnss von den Bier bräuen zu geben auch nicht verpflichtet sein. Auch welche Person von uns zu einnem bang oboermelds Zins verordnet wurde, dieselb soll es alleweg ein Jahr lang zu thuen schuldig sein, dass solle Ihnen von unss unnsern Erben und nachkommen zu ewigen Zeiten gehalten werden."*

Za vlády purkrabího Jindřicha z Plavna rozkvetl blahobyt Bochovských; privilegia na využívání lesa a pivovarů, která dostali od svého purkrabího, popořily spolu s různými dalšími výsadami obecní záležitosti; již v roce 1533 osvobodil Jindřich Mladší Bochovské od jha poddanství a povinností vůči lenním pánům; svobodní a nezávislí mohli obecní majetek spravovat sami, mohli bez vměšování panstva volit purkmistra, radu a rychtáře. Tím se městys Bochov dostal do kategorie měst s radou a soudem; tentýž purkrabí Jindřich přenechal bochovským měšťanům do vlastnictví panský dům s výčepním právem za úhradu 400 kop grošů (1533). Tuto velkou zastaralou budovu měšťané

## 28b

přestavěli na radnici, která byla používána až do výstavy současné radnice. Tentýž Jindřich purkrabí z Plavna "s úvahou, aby žili a stravovali se zámožněji", prodal Bochovským poplužní dvůr pod zámkem Hartenštejn včetně veškerých rolí, luk a budov, které k němu patřily a ležely u Bochova na této straně potoka, včetně sousední krčmy a velkého kopce proti cihelně za 1000 rýnských zlatých mincí, 24 bílých grošů za jeden zlatý, a 7 bílých grošů nebo 14 malých feniků za bílý groš (Praha 19. dubna 1551). Tato listina dále obsahuje ustanovení, že Bochovští vlastní i pastviny pod zámkem a že jsou osvobozeni od decems neboli desátků, také že nebudou přijímat od majitelů panství léno, naproti tomu jsou však povinni zaplatit k předchozí dani ještě každoročně na Vánoce šest kop míšeňských.

Jindřich VI pán na Plavně, zemřel 19. května 1554 v táboře u Plassenburgu. Podle smlouvy o dělení dědictví sepsané ve Žluticích roku 1560 obdržel Jindřichův starší bratr nezadlužená

panství Andělská hora, Toužim, Žlutice, Bochoř s Hartenštejnem a Loketský kraj, daný do zástavy hraběti Schlickovi, a mladší bratr dostal panství ve Fojtsku Schleiz, Lobenstein, Saalburg, Plavna, Voigtsberg, Oelsnitz, Adorf, Pausa, Kraslice<sup>1</sup> a

1) Kraslice ležely na saském území a patřily k Fojtsku.

## 29a

také Schöneck a Neukirchen. Podle pozdějšího vyrovnání, ke kterému došlo v Praze 29. května 1563, připadly staršímu Jindřichovi: panství Toužim a Bochoř s Hartenštejnem; mladšímu bratru však Jindřich, pán z Plavna [*zanechal*] panství Plavna, Lobenstein, Kraslice, Pausa a Andělská hora; Žlutice zůstaly jako věnné město purkraběnce matce rozené hraběnce Salmové. Podle smlouvy z roku 1563 se výše uvedený Jindřich také ujal vlastnictví Plavna, Kraslic a Voigtsbergu a přenechal panství Toužim a Bochoř s Hartenštejnem k užívání své manželce. Tento akt je přesně rozebrán v díle: "Purkrabství míšeňské od Traugotta Märkera, Lipsko 1842 str.: 173, 179.

Po smrti Jindřicha Mladšího dne 25. prosince 1568 byla panství prodána 22. dubna Bohuslavu Felixovi Hasištejnskému, který za ně složil 31.000 kop, a ihned opanoval jako deskové statky město Žlutice, Prohořský Hrádek, Andělskou horu, Bochoř a Hartenštejn. Jindřich Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic, pán na Údlici, zdědil po svém dědečkovi z matčiny strany Jindřichu z Gery statky Toužim, Andělskou horu, Bochoř s Hartenštejnem a Prohoř.<sup>1</sup> Tento nový majitel prodal ihned panství Andělská hora svému švagrovi Dietrichu Vitzthumovi z Vitzthumu – (oženil se s Barbarou Hasištejnskou z Lobkovic, sestrou Jindřicha Mikuláše Hasištejnského z Lobkovic) a přenechal za 10000 kop

Listina v zemských deskách, kvatern Trhowy Czerweny ad 1567 Tom XVI sv. 10, 16 a kvatern ad 1570 Tom LX str. 17 zapsaná po sv. Valentinu 1573.

## 29b

pražských grošů dne 22. září 1572 staršímu Popelu z Lobkovic na Tomici statek Prohoř. Poslední mužský dědic rodu z Plavna, kníže z Plavna, nejvyšší kancléř, zemřel v roce 1572.

# Bochoř

## za vlády Steinsdorfů

Jindřich Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic prodal město Bochoř se třemi vesnicemi Tašovice, Chloumek a Číhaná a zpustlými ruinami hradu Hartenštejn dne 16. dubna 1573 rytíři Johannu Adamu Steinsdorfovi ze Steinsdorfu<sup>2</sup> na Údrči za 16500 kop míšeňských grošů<sup>1</sup>.

Tento nový, zámožný a v tamější krajině všeobecně vážený rytíř se k Bochořským choval velmi blahovolně a vstřícně. Při lenním holdu purkmistrů a radních 13. července 1573 potvrdil veškerá stará privilegia

1) Desky zemské, kvatern památný červený 1573 až 1575 díl XVI, list 23, 29.

Listina o koupi je datována 13. července 1573. Jako svědkové listinu zpečetili: Mikuláš Hradčanský z Hradčan na Brložci u Toužimi († 1581) a Jiří z Uttenhofu na Kozlově (Zemské desky kvatern F 26)

2) zemřel 1579, pohřben v městském kostele sv. Michaela, jeho manželka rozená von Schreibersdorf † 1595; pohřbena v kryptě v Bochořě. Rodinná krypta Steinsdorfů se nachází v kostele v Kozlově.

## 30a



a propůjčil jim různá nová práva;

*"hat ihnen die Gnade gethan, undt Ihnen dass Wissmath undt die geraumb So vor langen Jahren uf der Herrschaft Wälder, als: im Buchauer Holz, Inn Dürrmaul, im Eckert und im grünen waldte seint gemacht undt geraumbt worden Sowohl auch die geraum aecker und wiesen gegen Teschetitz gelegen, davon sie jährlichen Ihrem vorigen Herrschaften und mirenien aufgesetzte geraume alle wie dieselben genannt beraynt und besteind und unter meinen angebornen Innsiegell ortnlich beschrieben, undt Registriret seynd, habe ich aus Sondergunst und Gnade denen zu Puchau als andere ihre Stattgüter gelassen und gefreyet, dass sie dieselben in uf ewige Zeit als andere Ihre Stattgüter innen haben, nach ihrem Besten Nutz und Fromben geniessen nutzen und gebrauchen mögen. Solche einer dem Ander, wie andere Stattgüter zu verkauffen, zu versetzten, und zu verpfenden nach ihrer Gelegenheit undt besten wie Sie wissen, von mir, meinen Erben nachkommen ungehindert. Aber die Hutwayde auf denenselben wissmaten, wenn sie den Nutz Hey undt Krummet davon abgenohmen, unbegeben doch von Michaeli mit dem hüten auch nit solden beschwert werden, sondern 14 tage nach Michaeli wann sonstander wissmath frey wirdt soll es auch hütens halber also gehalten werden, dagegen sollen die Buchau, So solche Geraum anitzo halten, oder Hernachmals halten werden, mir und meinen Erben undt nachkommenden Innhabern der Statt*

**30b**

*Jährlichen auch auf ewige Zeit zum Zinse raichen und geben Sechzehen Schock Siebenund dreissig groschen, undt solchen Zins sollten die zu Puchau Jährlichen neben andern Erbzinsen die sie vorher zu geben schuldig seyndt, Erlegen und bezalen, den halben theil uff Galli als Acht Schock Achtzehn Groschen vierthalben Pfennig, undt den andern halber Teil des Abermals Acht Schock achtzehn groschen undt vierthalben pfennig auf S<sup>ct</sup> Geoergentag, Also weil sie sonsten ohne dass zu Gallitag neun Schock und vierzig groschen Zinss geben, undt auf Georgi auch neun Schock und vierzig groschen, dass die Puchau nun für derhin in Summa allewege zu Gallentag achtzehn Schock weniger vierthalben pfennig undt zu Georgentag achtzehn Schock weniger vierthalb pfennig zu einen ewigen und gewissen Erbzins verpflichtet und schuldig seyn sollen, vor eines, zum andern habe ich Ihnen diese Gnadt gethan dass die zu Puchau sollen macht haben, in den Wäldten undt höltzern so gegen Puchau gehörig Klaubholz als Stöck und diese umbsonsten zu Klauben undt zu ihrer nottdurft wegführen und tragen, was aber selb dürre Bäume, so zum bauen nützliche Hölzer wehren dieselben sollen Sie mit anweisung der verordneten Heger umb einen leydlichen Waldzinss nehmen, aber ohne vorwissen der Höger dergleichen Höltzer Keines abhauen bei einer Straffe, Mehr soll ihnen jährlichen uf ein Jedes Haufs in der Stadt ausserhalb der Vorstädter einen Drey Lachter Holz zu Hauen gegeben werden in denen bemeldten waldten. Wass aber*

**31a**

*sonsten Bauholz und andere nutzliche Hölzer seynd die sollen Ihnen aus oberzehnten waldten zu ihrer scheinlichen Notturft auch umb ein gewöhnlich Waldtzins gelassen werden Nemblichen ein Lachter Brennholz umb zween weisse grosch, vor ein tausendt schindeln Sechs weiss grosch, von ein Bau zu Säghölzern, daraus zwey Holzer werdten, vier weiss grosch, von eine gespere ein weissgrosch, dagegen sollen die zu Puchau in der Stadt mir und meinen Erben undt Nachkomben Jährlich geben uf eine bestimmte zeit den Holzhaber wie sie vor alters ihrer vorigen Herrschaft gereicht undt gegeben haben Laut derselben Register.*

*Da aber denen zu Puchau solch obermeldt holtz von mir, meinen Erben undt nachkommen wurde gewiedert genohmmen und Jährlich vie oben vermeldt zu Ihrer Notturfft nicht gegeben werden, so sollen sie auch den gedachten Holzhaber zu geben nicht schuldig sein.*

*Zum Dritten habe ich Ihnen diese sondere Gnadt gethan vor mich, meine Erben undt nachkommen Nemblichen die drey Dörffer welche hinnen gegen Puchau gepfarrt sind, als Kielmess Tschies, und Daschwitz dass dieselben Dörffer undt der Kretschmer zu Kilmess das Bier nirgend anders nehmen sollen als bei den zu Puchau, undt da ich oder meine Erben zum ausschencken Kein Bier mehr haben wurdte so sollen auch alle andere meine Dorffschaften und Kretschmer die Ich itzt halte, oder in Künfftiger Zeit mit Gottes hülfe mehr zu mir bringen*

### 31b

*undt halten wurde, dass Bier auch nirgends anderswo nehmen als bei denen zu Puchau. Da sie aber in bemeldten Dörffern und Kreschmern fremde Bier bringen, und ausgeben wurdten so sollen die zu Puchau macht haben ihnen zu hauen oder zu nemben, undt damit zu thun undt zu lassen ihres gefallens dabey sie von mir meinen Erben und nachkommen sollen geschützt undt erhalten werden wie bei ihrer vorigen Herrschaft undt sollen Ich undt meine Erben undt nachkommen allda zu Puchau Kein Bier auff den Kauff bräuen es wäre dann Sach zu unser Haus undt Hoffhaltung, dess sollen wir daselbsten in Ihrem Bräuhaus ohne einiges Zinsz zu thun macht haben. Dagegen sollen die zu Puchau mir meinen Erben undt meinen nachkommen von einem jeden Gebräu piers nach zwölf Strichen Malzes so allda gebräut wird reichen und dem verordneten Einnehmer geben Sechzehen weissgroschen. Da aber in Künfftig Zeit Ich oder meine Erben undt Nachkommen dieselbe Dorffschaften und Kretschmer ausserhalben den Kretschmer zu Kielmess undt der drey Dörffer welche hinnen gepfarrt wieder nehmen oder anderswohin slahen wurden, dass dieses oberzählt massen dass pier nicht bei denen zu Puchau sondern anderswo nehmen wudten, so sollen auch die zu Puchau mir, meinen Erben undt nachkommen von einen gebräu nicht mehr als zwölf weissgrosch zu geben schuldig seyn, und da die drey Dörffer mit samt den Kretschmer so hinein gepfarrt auch sollten*

### 32a

*entzogen werden so sollen die zu Puchau auch gar kein Bräugeldt zu geben schuldig seyn etc. geben Udritsch 1573 am Tage Margaretha, welches war der 18<sup>te</sup> Monatstag July. – Siegler waren Niclas Rathschin von Ratschin auf Pirles, Georg von Uttenhof zu Koslau."*

Život tohoto tak ušlechtilé smýšlejícího muže však byl krátký a po jeho smrti v roce 1579 se jeho nástupcem stal Abraham ze Steinsdorfu na Hartenštejně. Protože však neměl listinu, která by dokazovala, že své statky drží po právu, byl jich zbaven. Poté nastoupil službu jako hejtman na Andělské hoře a Hartenštejně. Svůj dům v Bochově (prodal) v roce 1637 Hansi Mährschenovi †1647<sup>1</sup>.

Abrahamovi bratři Amsele a Kašpar měli v držení Údrč, Teleč a Meritz, pak dům v Bochově, který zdědili po své matce, a který 28. dubna 1600 prodali<sup>2</sup>. Hrad Hartenštejn byl zpustlý, vesnice Tašovice, Německý Chloumek a Číhaná z velké části zničené.<sup>3</sup> Hrad Andělská Hora a Bochov se zříceninou hradu Hartenštejn přešly v roce 1573 do držení hraběte Šlika a jeho švagra Kašpara Collony, svobodného pána z Felsu.

1) Zápis ze zasedání roku 1618, městská kniha 1627 list 202.

2) Městská kniha 1592, list 49.

3) Ruine Engelhaus (Zřícenina Andělská Hora) od Bernaua.

32b

## Bochov

### v držení svobodného pána z Felsu

Hrabě Šlik přenechal svému švagrovi Kašparovi Collonovi, svobodnému pánovi z Felsu, do vlastnictví usedlosti Andělskou Horu, Bochov a Hartenštejn. K. Collona z Felsu po několika letech zemřel; jeho vdova Anna Karolína rozená hraběnka Šliková spravovala tyto usedlosti až do své smrti v roce 1594. Zanechala dva syny Linharta a Bedřicha, kteří obhospodařovali zděděné panství, město Bochov a hrad Andělskou Horu.

Bedřich se oženil s Annou Barbarou rozenou von Schönburg, a koupil v roce 1602 panství Nejdek. Rada, purkmistr i měšťané složili záruku 1000 zlatých rýnských jako zálohu na kupní cenu<sup>1</sup>. Linhart obýval hrad Andělskou Horu, a prodal roku 1602 panství a město Bochov Jeronýmovi staršímu Hrobčickému z Hrobčic na Krašově, Bernsteinu a Manětíně. Purkmistr a rada v Bochově si ihned získali potvrzení svých starých privilegií. V příslušném diplomu, datovaném v Praze 29. března 1602, povolil

1) Psaní senátu v Chebu

33a

Hrobčický radě v Bochově, aby s výjimkou deseti majitelů domů, které jmenovitě označil, povolila opuštění města a přijala do města každého, kdo jí je vhod, předloží rodný list a složí městský poplatek; ponechal Bochovským všechny tradiční příjmy v naturáliích proti úhradě roční daně ve výši stopadesáti kop míšeňských, splatné ve třech termínech, o Vánocích, na sv. Jiří a sv. Havla. Hrobčický dále zrušil nájem ze Schinkova mlýnu ve výši 39 grošů. S ohledem na tyto výsady se Bochovští zavázali, že nebudou chovat ovce, a dodali, že pokud by některý z obyvatel chtěl chovat pár ovcí, má je přihnat k panskému stádu; dále mu postoupili do vlastnictví Bražecký a Tischerův rybník i s blízkým potůčkem – avšak bez porušení práva odběru vody pro kašny v Bochově; konečně přenechali i Huschkův mlýn a zavázali se k úhradě roční daně 2 grošů za vodovodní vodu a tři grošů za každou várku piva. Hrobčický Bochovským dovolil, že si smějí postavit Biskupský mlýn a pro jeho provoz použít vodu z potoka. Smlouva o tom je uložena v deskách zemských; datována 29. března 1602<sup>1</sup>.

1) Jako svědkové jsou uvedeni: šlechtici Wladischen, Melchior Parenkler von Sparneck, toho času přebývající ve městě Jähwitz, pan Gindera Hoffa z Lobensteinu na Brložci, pan Johann George Summer z Herstošic na Holeticích, Brložci a Herstošicích u Údrče

33b

V té době začala nádhera majitelů panství a rytířských statků pozvolna slábnout a opatrní Bochovští si nechali vedle všech privilegií dřívějších majitelů města Bochova potvrdit od českého krále, císaře Rudolfa, nové privilegium, a vložit jej do desek zemských. V důsledku císařem Rudolfem nařízeného vložení potvrzených privilegií do knih se město Bochov dostalo do kategorie deskových statků. – Po několika letech se jako pán města Bochova a zámku Hartenštejn objevuje Ferdinand Burian Hrobčický z Hrobčic, a 26. března 1607 potvrzuje privilegia města Bochov.<sup>1</sup> Uvedený šlechtic vlastnil 2 domy v Bochově a dvě sádky u "Radního rybníku". Purkmistr a rada se listinou ze 3. ledna 1608<sup>2</sup> zavázali, že budou obnos ve výši 4 kop a 20 grošů, který mělo panstvo každoročně platit městskému farnímu kostelu Sv. Michaela, od nynějška na věčné časy hradit z obecní pokladny, a za to Hrobčický dovolil vybudovat mlýn pod

Schankovým mlýnem. – Purkmistr a rada nato prodali pár malých pozemků a upravili obecní důchodky.

1) Jako svědkové zpečetili: Kašpar ze Stensdorfu na Miřeticích a Telči, Adam z Uttenhofu na Kozlově, Fabian Sebastian Prollhöfer z Purkersdorfu na Lukách, Herstošicích a Údrči.

2) Vloženo v deskách zemských

### 34a

Již dříve jmenovaný Linhart svobodný pán z Felsu, pán na Andělské Hoře, Schenbergu, Tyrnowy koupil v roce 1609 od Ferdinanda Buriana Hrobčického panství a město Bochof, a stal se tak po druhé majitelem těchto statků; diplomem datovaným ve středu po 3. postní neděli zvané Oculi roku 1616 (stvrzuje) městu Bochof všechna stará privilegia a hamfešty.

Před tím, než se budeme zabývat následujícími majiteli a také než podrobněji pojednáme o náboženské konverzi, ke které došlo, je třeba se zmínit o zlepšeních týkajících se úředních a soudních postupů, obecních, policejních a živnostenských záležitostí. – Na radnici existuje manuál, zavedený na začátku XVII. století, který vedl vždy městský syndikus, a v němž lze nalézt skutečně užitečné záznamy, zejména o volbě rady. V tomto manuálu je uvedeno:

*"Raths Verneuerung den 2<sup>ten</sup> Martii Anno 1612 gehalten werden und Ihr Gnaden Anstatt derselben dem Herrn Wittenhofer von Goslau, dann Herrn Kasper Pröllen, Ihr Gnad, Wachtmeister, und Herr Georg Rüobisch Amtsschreibern Abgeordnet, und nachfolgende Personen Erwällt worden Wie Folget:*

*(Přibližný překlad: Obnova rady se konala 2. března l. P. 1612, byli ustanoveni pan Wittenhofer z Kozlova, pak pan Kašpar Pröllen, strážmistr a pan Georg Rüobisch, úředního písař, a byly zvoleny tyto osoby:)*

### 34b

"Čyři purkmistři: 1. Hanns Schindler starší 2. Mathias Mattasek, 3. Hanns Schöpf 4. Johann Meissel.

Pan rychtář Sebastian Donatt tento rok zůstává.

Konšelé :

5. Clement Schua; 6. Hanns Part; 7. Kaspar Alberta, 8. Mathias Friedell, 9. Hanns Heintzell, 10. Bernhard Kross; 11. David Kliebhahn, 12. Hanns Morsch der Jüngere.

*"Volgen die Erwöltten von Ein Erbaren etc. Rath und gantzen Gemein geordentte Eltisten also Folgett:*

1. Veit Heintzell, 2. Johann Masch prostřední, 3. Nickel Hendlichgrüner, 4. Simon Stölzl, 5. Jakob Barth, 6. Hanns Carl Felbinger, 7. Heinrich Bernett, Martin Klinger švec 9. Martin Albert, 10. Jakob Dietrich, 11. Hanns Kliebhahn, 12. Martin Götz.

*Seynd also von Ein Erbarn Rath nachfolgende Personen uffs Neu zu Eltesten geordnet und gesetzt*

1 Pan Veit Heintzell, 2 Johann Morsch prostřední, 3 Hanns Karl Felbinger, 4 Martin Albert, 5 Jakob Dietrich, 6 Heinrich Bernett, 7 Nikol Hendligrüner, 8. Jakob Barth, 9 Martin Klingerschuster, 10 Simon Steztel, 11 Hanns Kliebhahn, 12 Martin Götz.

Postup při volbě podle tradičních zvyků je ostatně popsán již na předchozích stránkách a opakování by proto bylo zbytečné.

### 35a

Autor dodává, že nově zvolení konšelé a rychtáři při svém nástupu prověřili dřívější ustanovení pro obecní záležitosti a upravili a vylepšili je podle vlastního mínění a v souladu s dobovými poměry. Jako za starých časů byly purkmistrům a konšelům přiděleny ke správě různé úřady, a z této činnosti museli každý rok před zahájením voleb do rady skládat účty. Cechmistři, představení solnice a nižší městští zřízenci dostali instrukce, které museli stvrdit přísahou a přísně dodržovat. Pro provoz městského farního kostela město platilo kromě městského faráře a kaplana také varhaníka, kantora a farního hlásného. Rouník měl na starost vodovod a kašny, 2 pasáci vyháněli dobytek měšťanů na městská draha; dále byl jmenován jeden ponocný a jeden ovčácký pacholek. Školní vyučování v městské školní budově obstarávali dva kantoři, kteří pracovali současně jako kostelníci.

Jednání v soudních a trestních záležitostech byla vedena v radě; zasedání rady se konalo každý týden a o usnesení informoval strany písemně nebo ústně městský písař. Úřadování vedl a zápis z jednání rady pořizoval každé čtvrtletí vždy jeden ze 4 purkmistrů, zvaný úřadující purkmistr. Každá strana mohla radě svou prosbu či

### 35b

stížnost přednést ústně; k předstoupení před radu si však nejprve musela vyžádat povolení. Žádný měšťan se nesměl na radnici objevit bez svrchníku; rovněž při procesech musel mít každý měšťan na sobě svrchník. – Před zahájením každého zasedání rady zazněl radniční zvon; považoval-li však purkmistr za nutné, aby se sešli všichni měšťané, ozval se radniční zvon třikrát. Při zaznění radničního zvonu se musel každý měšťan pod stanovenou pokutou dostavit na radnici a potrestání unikli pouze ti, kdo se mohli prokázat úředním potvrzením. – V radničním parku nesměl nikdo křičet, lehat si na zábradlí a všichni museli tiše zavírat dveře.

Ten, kdo se chtěl stát měšťanem, musel předložit rodný list a propouštěcí listinu od své vrchnosti, zaplatit měšťanský poplatek osm tolarů, složit měšťanskou přísahu a potřást si rukou s úřadujícím purkmistrem. Žádný měšťan si nesměl dovolit jít přes náměstí s dýmkou v ruce nebo bez suknice. Rada nařídila: *"es solle kein Weib den Mann In das wüirthshauß wie vorhers geschehen, welches gar schandlich stehet, nachgehen, welche aber das gebott übertretten wird, selbte der Gemein zwei Säcke zur straf geben."*

*(Žádná žena nemá následovat muže do hostince, jako se dělo dříve, neboť je to velmi ostudné. Která však tento příkaz přestoupí, dá obci pokutou dva pytle.)*

O nedělích a svátcích před bohoslužbou se nemá nic prodávat, natož aby byli trpěni opilci v pivnicích

### 36a

a nálevnách. Městský dráb nechť o Slavnostech Božího těla zahání lidi, aby poklekli a pilně se modlili. Dále protože se v pivnicích hojně pije na dluh, nechť každý, kdo chce jít na pivo, položí své peníze otevřeně na stůl, aby se tak pití na dluh zabránilo; budiž však ponecháno hostinskému na uvážení, chce-li mu půjčit, dříve než se usadí nebo vyjme peníze z váčku. Rada přikazuje, aby každý měšťan postavil před své dveře sud s vodou a měl dobře postavený komín, a sice do 8 dnů pod trestem. (Rozhodnutí ze zasedání, konaného 5. července 1612).

Mrtví, bohatí i chudí, nechť se již nepohřbívají v noci, nýbrž ve dne s procesími při zamčených domech. Maximální ceny masa stanovovala rada dříve pouze jednou za rok. Kvůli mnoha žalobám a stížnostem se však od roku 1612 ceny měnily častěji během roku, takže měšťané už neměli ke stížnostem důvod.

Dodržování maximálních cen chleba a masa museli přísně kontrolovat příslušní konšelé, vykonávající dozor nad pekaři a řezníky; četné stížnosti v archívu dosvědčují přísné nakládání s těmi, kdo se proti předpisu provinili.

"Rouhače a povaleče" měla z města vyhánět policie. Čas od času určila rada sypání sladu a chmele pro pivovar, a nařídila, kolik várek piva se má každý týden udělat. Před podpálením varného kotle bylo nutno zaplatit jmenovanému výběřčímu poplatek.

### 36b

Každý rok na svatého Jakuba jmenovala rada nového sládky, sladovníka a tři pomocníky, kteří dostali pokyn, aby "jednali po právu" s chudými i bohatými. Výroba pálenky zůstala záležitostí žen. Dva zaměstnanci školy dostali pokyn, aby "nešetřili píli na vzdělávání mládeže a představení školy měli provádět s větší píli vizitace.

Obyvatelé předměstí měli stejně jako tito občané v jejich "mateřském" městě Chebu méně práv, zejména při přidělování dřeva a v případě jiných privilegovaných výsad. Podle jednoho usnesení rady nesměli obyvatelé předměstí obchodovat s obilím; od pradávna byli vyloučeni z práva várečného. Zda se také stejně jako Chebští nesměli podílet na volbě rady, není nikde zaznamenáno.

Farář Simon Mogius dostal na zasedání rady 19. července 1612 za úkol, aby "v souladu s vydaným pověřením" zazpíval Te Deum laudamus a napomínal obec k modlitbám, což před radou přislíbil. V tentýž rok nařídila rada na příkaz vrchnosti, aby se při koupi a prodeji zavědla slavkovská váha, a usnesla se, že každý měšťanský dům dostane z městského lesa 20 sáhů dřeva za 8 grošů, každý dům v Tašovicích 5 sáhů dřeva. Pozdějším usnesením bylo 20 sáhů sníženo na 3 sáhy, které domy obdrží teprve po zaplacení starého přídělů.

### 37a

Rada se usnesla, že vedle jarmarku v den sv. Jiří se bude konat také trh zvaný Raßmarkt. Za potvrzení tohoto tržního práva muselo město Bochov v roce 1616 zaplatit poplatek padesát kop. Sedadla v lavicích městského farního kostela rada pronajala ve prospěch městských důchodů. Bylo vyhlášeno usnesení, že každý, kdo nezískal měšťanské právo, má město Bochov opustit. Masné krámy byly majetkem města a město je každý rok pronajímalo. Každoročně se pronajímaly také valcha, mlýn (Kreuzrův mlýn) a výčep piva na radnici.

Rada vždy stranila ostrostřelcům, o tom zde bude později ještě pojednáno. V zápisu ze zasedání rady v roce 1613 je uvedeno: "Ostrostřelci předstupují před Vaši ctihodnou radu, žádají o poplatky ve svůj prospěch. Schvaluje se 1/2 mázu piva na odstřel a v jejich prospěch budou započteny též pokuty od měšťanů, kterým byla nařízena střelba a nedostavili se. Dále bylo roku 1615 zapsáno: "Tři řemeslníci předvolaní na střelbu složili každý 15 denárů. Často zmiňovaný "manuál" obsahuje zprávu, že na radnici měli vlastní mučicí lavici vybavenou nutnými mučícími nástroji, a že kat v době své činnosti v Bochově dostal přidělený vlastní pokoj na radnici, aby v něm ráčil přebývat. Také dostával stravu na náklady města.

### 37b

S nástupem Bernharda, svobodného pána z Felsu pociťovali Bochovští bez ohledu na všechna svá privilegia jařmo poddanství, strašnou porobu a porušování tradičních práv při obecních i soudních jednáních; jako vrchnost za ně rozhodoval dokonce při výkonu vyšší soudní moci. V zápisu ze zasedání rady v roce 1612 se dočteme: "*Následující den po vykonané inkvizici byl Lorenz Dotzauer odsouzen z milosti naší shovívavé vrchnosti, Jeho Milosti, mu byla 9. května (1612) s'ata hlava. Trest smrti vykonal mistr popravčí Kašpar Danner z Jáchymova. Majitel panství mohl rušit rozsudky a mohl darovat život dokonce i lupičům nebo odsouzeným vrahům.*

Do často zmiňovaného "manuálu" zaznamenával městský písař rozsudky; mimo jiné se zde lze dočíst: *"Lorenz Kraussen Gefangenenes Urtell puplicirt worden, welches uff zween Reichsthaler Taxirt, Ist solches Ihr gnad. uff weiter anordnen und Befelch durch den Stadt Richter Sebastian Donatt und Bernhard Kraß zugesandt, welches inhalt, das ehr mit Peinlicher Frag soll beleget werden. (Zveřejněn rozsudek vězení pro Lorenze Kraussena s poplatkem dvou říšských tolarů. Vaše Milost dále nařídila a městský rychtář Sebastian Donatt a Bernhard Kraß zaslali rozkaz, podle jehož obsahu má být podroben útrpnému výslechu.)"*

Formule přísahy při soudních jednáních zněla:

*"Ich N. N. Schwere heut zu Gott dem Vater meinem Schöpfer, zu Gott dem Sohn meinen erlöser und Seligmacher, zu Gott dem H. Geist der mich geheiliget, ein Teuer Cörperlich Aydt*

*("Já N. N. skládám dnes při Bohu Otci, mém Stvořiteli, při Bohu Synovi, mém Spasiteli, při Bohu Duchu svatém, který mne posvětil, tuto čistou přísahu)*

### 38a

*in Welchem mir das recht meinen selbst Eigen verwilligung noch mich zu Purgiren zuerkandt, daß mein Weib ohne Wissen meiner zu Tuppau gewesen, Ingleichen daß Ich auß Noth und nicht aus Mutwillen oder Vosatz vorn schloß sey vorueber gangen, und do ich in diesen Allen falsch und Unrecht schwere, Gott durch Verhenknus zeitlich kein zeichen an mir ergehen läßt Meine gnadig Obrigkeit und das Recht betriege, Meinen lieben Gott und Alle Engelein betrübe, und do heut oder Morgen meine Seel von leib scheyden muß, so will Ich dieselbe von der Hochgelobten Dreyfaltigkeit vonn Allen Engell Gottes und Allen Christglaubigen Seelen und der Einstig Unaussprechlichen Freude Abgesondert, Allen himlischen Herscharen mich verzühen haben. Das helffe Gott und sein H... Amen." –*

Majitel panství jako milostivá vrchnost používal při ústním i písemném styku s purkmistrem, konšeli a představiteli soudu oslovení "ty"; na listě 132 zápisů ze zasedání rady čteme: : *"Ihr Gnad. Befehl .... Welches Du Inen auch also zur nachrichtung anzudeigen wissen wirst"* (Váš milostivý rozkaz.... o kterém je také zpraviš). Tamtéž na listě 126 se lze v jednom přípisu<sup>1</sup> dočíst: *"Was auch der Herr Magister zu Perglas wegen der Puchauerischen Pfarrfelder gebotden, das hast Du hiebei zu vernehmen, etc."* (Také při tom vyslechni, o co žádal pan magistr z Bražce kvůli bochovským farním polnostem, ...)

Syndikus, rada a soud si museli k vynesení rozsudku

1) purkmistrovi

### 38b

vyžádat co nejponíženěji nařízení majitele panství. Manuál říká: *"Ein Spruch 1613 – 23<sup>te</sup> September uff Befehl des Wohlgebornen Herrn Herrn Bernhard Collona Freiherrn zu Fels Herrn zu Schreckenbergs Engelsburg, Schiena, Harttenstein und Buchau, Röm. Kays. Maj... Rath und Oberster Feld Marrschall Königreich Böhmen etc. etc. unsers gnadigen Erbherrn haben Bürgermeister und Rath der Stadt Buchau in Schmehesachen zwischen ... erkannt ..."* (Výrok z 23. září 1613 z příkazu Jeho Blahorodí pana Bernharda Collony, svobodného pána z Felsu, pána na Schreckenbergu, Andělské hoře, Činově, Hartenštejně a Bochově, císařského rady, vrchního polního maršálka Království českého atd. a našeho milostivého

*dědičného pána rozhodli purkmistr a rada města Bochova ve věci nactiutrhačství mezi .... takto ... "*

To podává smutný obraz tehdejších vztahů mezi bochovskými měšťany a majitelem panství, pod jehož hrůzovládou se museli sklonit i ostatní poddaní. Stejnou porobou trpěli za vlády svobodného pána Convey von Waterfort i měšťanská rada a purkmistr v Kynšperku. (viz Geschichte der Stadt Königsberg – Dějiny města Kynšperka od Vinz. Prökla).

U smluv, kontraktů a dlužních úpisů, které byly podle často zmiňovaného manuálu vyhotovovány pouze na radnici, musel městský písař vždy nechat na prvním listě prázdné místo, kam bylo možno viditelně vyznačit občasné platby. Úřadující purkmistr používal ke své funkci menší pečeť, městskou pečeť, vzpřímené hrábě se 7 zuby v modrém poli – starý znak Rýzmburků, který byl městu Bochov propůjčen při jeho založení.

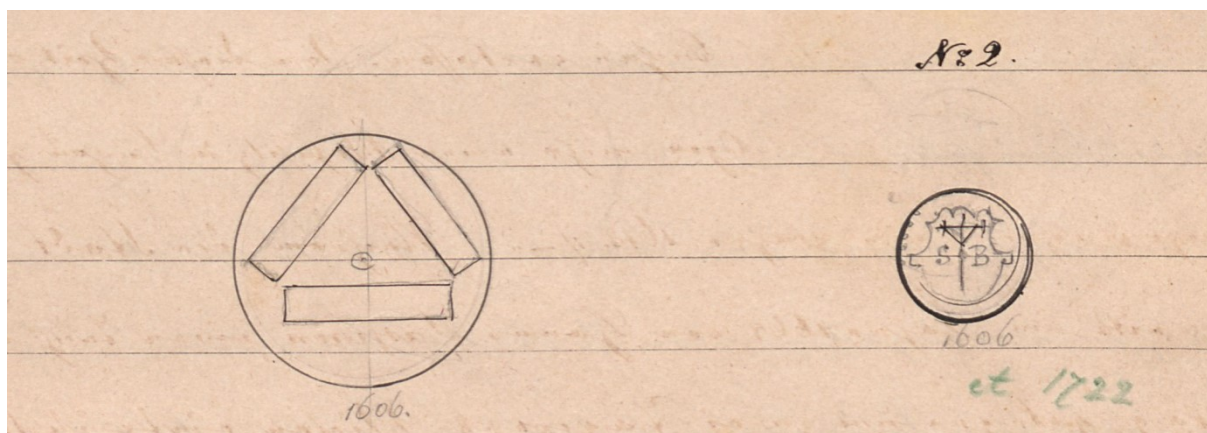
### 39a = 40a

Zde následuje přesné vyobrazení tohoto erbu.

[Započatý náčrt znaku s poznámkou:

Pečeť. Bude doplněna, dostal jsem přísliben slušný výkres.]

Velkou městskou pečeť, která je většinou vtištěna do papíru, lze najít v přípisech bochovské rady v chebském, loketském a bečovském archívu v této velikosti a podobě.



Pečeť úřadujícího purkmistra měla velikost uvedenou na obrázku č. 2.

V bochovském archívu jsou dnes ještě tyto písemnosti: zápisy ze zasedání rady z let 1612 až 1728; knihy se záznamy koupí a smluv z let 1667 až 1709 (některé roky chybí); kopie privilegií jsou ve zvláštní knize.

### 39b = 40b

Purkmistr a městský písař (syndikus) byli osvobozeni od povinnosti ubytovat vojsko; kromě toho dostával syndikus: týdenní plat 24 dh; každý rok 8 sáhů dřeva a k užívání: 1 loučku a jedno jitro pole s loukou; odměna hlásného činila 30 grošů týdně a k tomu 8 sáhů dřeva jednou za rok a 1 stůl?

Před tím, než probereme další majitele města Bochov, je třeba poznamenat, že 2. února roku 1619 shořela věž městského farního kostela; měšťané ji na své náklady nechali postavit znovu a také nechali odlít nové zvony. V roce 1618 shořel hrad Hartenštejn spolu s částí města. Tento požár zavinil měšťan Mates Kern a musel zaplatit 100 kop obci, 100 kop obětem požáru a následně musel Bochov opustit. Od té doby Bochovští nepovolili již žádnému šlechtici, aby



se v Bochově usadil (viz kniha záznamů ze zasedání rady z roku 1618). – Poté, co město Bochovo již v roce 1665 koupilo od Hanse Larschena rybník v Thomaschlag a vyměnilo dvě jitra luk za tři menší rybníky, 1/2 jitra louky a doplatek 10 zlatých, nechal jmenovaný v roce 1699 založit pod ovčínem chmelnici, za to však prodal lán pole u Hartenštejna Hansi Richterovi za 60 zlatých.

#### 41a

Bedřich, svobodný pán z Felsu na Nejdku zemřel náhlou smrtí 2. dubna 1612<sup>1</sup>. Jeho bratr Linhart se nyní stal jediným majitelem panství Hartenštejn, Bochovo, Činov a Andělská hora. Opatřil městu Bochovo od císaře Matyáše privilegium, které povoluje konání jarkmarku na den sv. Jiří. Toto privilegium je dáno v Praze, ve středu třetího postního týdne roku 1616. O rok později Linhart prodal své<sup>2</sup> domy v Bochově.

Linhart svobodný pán z Felsu byl jedním z nejrozhodnějších členů české protestantské šlechty a spolu s hrabětem Clamem se osobně účastnil defenestrace v Praze; bojoval ve stavovské armádě a 13. dubna 1620 byl zraněn. 4. dubna 1621 odsoudila Linharta, svobodného pána z Felsu (jako rebela) exekuční komise. Linhart zemřel brzy po svém zranění. Byly zkonfiskovány statky patřící k Andělské hoře a Kyselce: zámek a městečko Andělská hora, vesnice Olšová vrata, Šemnice, Hartmanov (Lučiny), Stará Ves, Svatobor, Popov, Pastviny, Sedlečko, Lomnice, Rydkéřov (Nová Kyselka), Mlýnská, Radošov, Činov, Hradiště, Březina, Dlouhá a Žalmanov, Hartenštejn a Bochovo: zámek Hartenštejn, dva domy ve městě Bochovo, poplužní dvory Kamenný dvůr a Nový dvůr se dvěma ovčínými; město Bochovo s 90 obyvateli; jeho předměstí s 12 obyvateli, pivovar, celnice, patronátní právo

1. Okázalý pohřeb se konal 30. dubna a město Loket na něj vyslalo dva delegáty.

#### 41b

s ročním poplatkem 150 kop míšeňských grošů od obyvatel města a předměstí, vesnice Těšetice, vesnice Tašovice, mlýn pod městem, Bartlův mlýn, Tašovický mlýn a Romanův mlýn s pilou pod Těšeticemi, 23 1/2 lánů lesů a 9 lánů polí atd., jak to v roce 1608 postoupil Ferdinand Burian Hrobčický z Hrobčic za dluh 6000 kop míšeňských Marianně Černínové rozené ze Svárova, které Vilém z Lobkovic v roce 1609 přenechal jako nárok uvedené Černínové roz. ze Svárova v téže roce Linhartovi svobodnému pánu z Felsu. – Dále byl zkonfiskován statek Svinov v žateckém okrese. –

Tyto tři statky koupil v roce 1622 od české komory za odhadní cenu 97.992 kop míšeňských nebo 114.324 rýnských zlatých hrabě Heřman Černín z Chudenic, který za to císaři postoupil své panství Žleb<sup>1</sup>. Pro lepší přehled o příslušnících rodu svobodných pánů z Felsu necht' slouží následující rodokmen.

Jako svědkové jsou podepsáni: hrabě Sezima z Vrtby a hrabě Pavel Michna.

#### 42a

### Rodokmen

**Leonhard (Linhart) I z Felsu, Völsu nebo Velsu, pán na Prösels a Schenkenbergu** atd. Jižní Tyrolsko od roku 1391 do roku 1401 správce solivaru v Hall; 1495 jeden z parlamentářů římského krále Maxmiliána I u smírčího soudu ve Fürstenburgu kvůli sporným bodům, týkajícím se lesů, honebního práva, hraničních kamenů atd. zemský hejtman Tyrolska, † v květnu 1530, pohřben u dominikánů v Bolzanu.

I. manželství Katharina von Ferman  
II. Regina von Thunn (Thunn s jedním n je nesprávné)  
z III. manželství Uršula  
hraběnka z Montfortu



jehož nejstarší syn Mechior (ze kterého manželství?)  
se roku 1524 oženil se Sidenií hraběnkou Ortenburg v Dolním Bavorsku, byl pánem z Enn –  
Salurn a zemřel jako stařec v roce 1543

Ferdinand hejtman z Kuffsteinu



Otto Mořic.

Kašpar, dědičný komoří biskupského panství Brixen, císařský rada a nejvyšší komoří arcivévody Karla Rakouského, byl spolu s Kryštofem Mořicem z Felsu v pátek po svatém Havlu roku 1561 přijat jako krajan v Čechách, kde roku

42b

1570 koupil od Dětricha Fictuma panství Andělská Hora.

† 1577. Jeho manželka Anna, dcera hraběte Šlika na Horním Hradě a Alžběty paní z Wartenbergu

Bedřich Collona z Felsu  
pán na Andělské Hoře, Javorné a Nejdku  
† 2. dubna 1614.  
Sňatek s Annou Barborou z Schenkenbergu (? I. manželství), asi správněji Annou Barbarou z Schönburgu.

Alžběta Colonna z Felsu,  
manžel Jiří ze Švamberka, který † kolem roku 1617, byl pánem na Třeboni, Rožmberku, Zvíkově, Libějovicích, císařský rada.

Linhart Collona z Felsu,  
císařský rada, pán na Andělské Hoře, Kyselce, Činově, od roku 1609 na Bochově a Hartenštejně, hejtman Loketského kraje, maršál hraběte Thuna † 11. února 1620, stáří 54 let.  
I. manželství Voršila Kateřina svobodná paní Krajířová z Krajku (Kreida) zemřela 1613, nar. 1576, provdána 1595.  
II. manželství: Alžběta svobodná paní z Lobkovic narozena 1593, provdána 22. listopadu 1616, zemřela 26. února 1619, pohřbena v kostele Žalmanov  
Pokračování na dalším listě

43a

Z I. manželství: s Voršilou z Krajku

A. Kašpar, císařský komoří, 1653 švédský plukovník, povýšen do hraběcího stavu 2. srpna 1656, majitel panství Strzelce Opolskie, Pyskowice, Toszek ve Slezsku; manželka: Anna Si-gunna Libštejnská svobodná paní z Kolovrat zanedlouho zemřela.

B. Wilhelm † 1612 ve věku 7 let

C. Anna Zuzana

D. Zuzana,

E. Kateřina a ještě dalších 7 dětí.

Z II. manželství s Alžb. z Lobkovic

Jan Adam Zuzana

Po Bedřichu Collonovi z Felsu následovali:

1. Jan Jiří. 2. Vilém pán na Nejdku. 3. Kašpar a 4. Linhart.

Tito čtyři bratři se prohlásili dědici pozůstalosti po matce, totiž deskového dvora Heradice v roce 1612, a prodali jej v roce 1616 Theodoru a Vilémovi Doupovským z Doupova za 12500 kop míšeňských grošů, a oni sami ani jejich potomci již nebyli v českých deskách zemských uvedeni.

Koncepty a došlé dopisy z roku 1614, uložené v loketském městském archivu IV., obsahují na straně 487 dopis datovaný v Nejdku 21. prosince 1614, který napsala vlastnoručně Anna Bar-bora Collona z Felsu, vdova, a na straně 1509 rovněž

#### 43b

dopis Anny Barbory Colonna, svobodné paní z Felsu rozené von Schönburg, datovaný v Ja-vorné 12. srpna 1614. Podle Sommerovy Topografie Loketského kraje, strany 76, byl NejdeK svobodné paní z rodu Colonna-Fels zkonfiskován po bitvě na Bílé hoře, stejně tak podle Christa: Rytíř z Elverts – Potrestání zlovolné rebelie – strana 219 – Anně Barboře z Felsu. Je nápadné, že se obě ženy jmenovaly Anna Barbora ??

Třetí syn Kašpara: Vilém, pán na Nejdku, Javorné a Knauthu byl zabit roku 1648 švédskými vojáky; je pohřben ve Kdyni.

#### 44a

#### 44b

Učení Martina Luthera se dočkalo hned po zveřejnění nových svobodomyšlných zásad nad-šeného přijetí v celém Německu. Mocný obrat v náboženských otázkách, volnější pohyb a svobodnější duch způsobily oživení mezi obyvatelstvem. Rozkvetlo umění a vědy, nové nábo-ženské obyčeje se rychle rozšířily po říšském území Cheb, Loketském kraji a daleko po Krá-lovství Českém. Jeroným Šlik, hrabě z Pasaunu a pán na Holíči, purkrabí loketský, Sebastian Šlik a jejich příbuzní byli s Lutherem v přátelském styku. Mocní Šlikové, kteří se k novému Lutherovu učení klonili již od počátku, uplatnili svůj vliv a město Loket bylo prvním městem z Loketského kraje, na Chebsku, ba dokonce hluboko do Čech, které v roce 1523 na popud purkrabího Šlika postavilo na kazatelnu městského farního kostela luteránského kazatele. Tento Šlikův chránělec, kazatel Wolfgang Rappold kázal v přeplněném kostele, že obřady katolické církve jsou proti slávě Boží a blaženosti duše, atd. atd. Tento projev kazatele zapustil kořeny, a mnozí se tajně oddali novým zásadám víry. Mnozí je také přijali veřejně. Luther

nazval hraběte Šlika v jednom ze svých dopisů nejkřesťanštějším laikem. Rappold jako slavný kazatel

#### 45a

převzal také školství, vyučování, a měl velký vliv na rozšíření evangelické víry. Senát sám přijal novou církev a nové školské zřízení bez rozpaků a hrabě Šlik se souhlasem purkmistra a rady bez ohledu na protesty katolických duchovních zavedl novou liturgii. Energie kazatelů a solidní školství, které se stalo prvním místem zavádění nového náboženství, přivedly rychle velký počet katolíků k protestantství. Locket jako mateřské město Bochova neprodleně poslal i do Bochova evangelického kazatele, aby zde zaváděl Lutherovo učení. Městský požár v roce 1666 zničil vedle jiných důležitých listin také písemnosti z doby luteránství a po něm následující reformace. To málo, co je nám o tomto období známo, pochází pouze z dochovaných fragmentů rukopisů. Je známo, že město Locket poskytovalo již v první polovině 16. století přístřeší velkému počtu evangelických kazatelů a že Šlikové, kteří přestoupili na luteránskou víru, měli v roce 1573 v držení panství Kysibl. V roce 1612 se objevuje jako první evangelický farář na faře Andělská Hora Paulus Strauss † 1612; v Bochově je zaznamenán jako první evangelický farář ... [jméno chybí – pozn. překl.] Záznam je doplněn poznámkou, že rada najala v době luteránství na pozemky farnosti vlastního ovčáka a nechala je obhospodařovat ve vlastní režii. Faru rada prodala

#### 45b

7. května 1613 evangelickému městskému faráři Simonu Machiusovi, a jako poplatek za přijetí do měšťanského stavu si vymínila 3 kopy.

Císař Ferdinand I, odpůrce protestantství, odstraňoval se vši přísností evangelické kazatele a zavedl znovu římsko-katolické náboženství. Proti tomu povstala protestantská knížata, k nimž se v roce 1625 připojil také dánský král Kristián.

Vypukla třicetiletá válka.

Spojenci poslali do boje úctyhodné vojsko. Rakouskou armádu vedl jako nejvyšší velitel Albrecht z Valdštejna, vévoda frýdlantský. Dalším verbováním byla armáda posílena na 20000 mužů. Na Chebsku a v Loketském kraji se soustředily oddíly vojska, které maširovaly přes Locket do Bochova, Žlutic a dále do Žateckého kraje. Ubytování, stravování, přepřahání koní a dodávky vojsku způsobily Bochovským velké ztráty. Zvláště velkou zátěží byli vojáci schauburského regimentu, kteří na říšském území Chebska a v Loketském kraji řádili bez jakékoliv kázně jako v nepřátelské zemi. Kontribuce, které byly na začátku rozvrženy na celý kraj, zatěžovaly městské pokladny, měšťany, vesnice i majitele panství; grunt musel odvést 6 tolarů, půlgrunt 3 toлары, čtvrtgrunt 1 1/2 tolaru, ubytovatel 3/4 tolaru, dokonce chudí přadláci platili 33 1/2 krejcaru, aby dali dohromady částku,

#### 46a

kteřá by je obtížného šaumburského regimentu zbavila. Ze žateckého kraje projelo Bochovem v období 18. července až 9. srpna 1625 při dodávkách obilí do Chebu 666 vozů naložených obilím. Ačkoliv se majitel města Bochova a panství Andělská Hora - Kysibl, hrabě Černín, hejtman žateckého kraje snažil Bochovské pokud možno zvýhodnit a chránit, nepodařilo se mu zkrotit řádění zdivočelých válečných vojsk a zabránit loupení a drancování, poškozování a vydírání. V době zahájení kurfiřtského sněmu v Řezně v roce 1630 se švédský král Gustav Adolf se svými jednotkami vylodil v Pomořansku, aby se připojil k protestantskému vojsku a bojoval s katolickými knížaty.

Švédské tažení bylo vítězné, Švédové obsadili valdštejnská vévodství a podrobili si téměř celé Německo. Z Prahy do Norimberka táhlo vojsko přes Bochova a Chebsko. Švédi přepadli Království české a postupovali do Bavorska, válka zuřila celá léta. Bochovem a Loketským krajem

bylo vedeno ne méně než 52 větších i menších vojenských přesunů; krajina kolem Žatce až ku Praze byla obrazem zpustošení. Poté, co se generál Banner na jaře 1640 obrátil proti Boleslavi, pronikl i do Litoměřic a Žatce, a postupoval s četnými válečnými jednotkami na Planou a Kynžvart, aby obsadil město Cheb.

#### 46b

Mezi tím obsadila chebské území saská vojska, a díky zradě měšťanů, kteří byli většinou luteráni, se zmocnila 26. července 1647 města Cheb. 1. ledna 1649 následovalo dobytí a zabrání Prahy Švédy. Když protestantský vojevůdce hrabě Petr Arnošt Mansfeld obsazoval Loketský a Plzeňský kraj, vydrancoval se svým vojskem města Michalovy Hory, Teplá, Bečov, Horní Slavkov, požadoval výpalné také od měst a obcí ležících na trase vojska až do Jáchymova a barbarsky řádil. Po velmi neúspěšné obraně a silném ostřelování těžkými děly muselo město Loket konečně kapitulovat, nechat Švédy 7. května 1621 vstoupit do města a zaplatit výpalné 2000 zlatých. Loketští měšťané koupili již v roce 1598 loketské purkrabství, a upevnili tím své postavení. Měšťané v Chebu, kteří byli většinou oddáni Lutherovu učení, se připojili k nově vytvořenému protestantskému direktoriu v Praze, a s nimi i město Loket s městečky a obcemi v Loketském kraji. Cheb a Loket platily válečné dávky, které čas od času direktorium vypsal, a poskytovaly požadované dodávky v naturáliích. Kolik z toho připadlo na Bochov, není nikde zaznamenáno. Linhart z Felsu na Andělské Hoře atd. obdržel od města Cheb jako jeden z direktorů protestantského direktoria 4000 Fr<sup>1</sup>.

1) Vinz. Prökl Eger und das Egerland (*Cheb a Chebsko*) I. sv., str. 133

#### 47a

Stavové zvolili (26. srpna 1619) za českého krále Bedřicha Falckého; rozhodující bitva na Bílé hoře 8. listopadu 1620 zatlačila nového krále Bedřicha zpět do Falce, a velitel hrabě Mansfeld musel s protestantskými oddíly v roce 1621 opustit Čechy. Poté začal císař Ferdinand s maximální horlivostí prosazovat protireformaci - znovuzavedení římskokatolického náboženství, a vydal nejprísnější nařízení. V roce 1624 byly na císařský rozkaz uzavřeny veškeré kostely a protestantské modlitebny v Kynšperku, Ostrově, Krásně, Karlových Varech atd. atd., mezi nimi jistě i protestantský farní kostel v Bochově, a protestanti byli vykázáni. Školy byly obsazeny římskokatolickými učiteli. Lokatští měšťané upadli jako rebelové v nemilost císaře; zmizela jejich držba poplužních dvorů, lesů, statků, rytířských sídel, rybníků a dolů; městu zůstalo z milosti a na četné prosby purkrabství loketské se zámkem, které koupili od císaře Rudolfa, poplužní dvůr Schmalenhof, statek Nové Sedlo a několik lesů; jako pokutu však muselo déle než 200 let platit státu za každý sud piva vytočený ve městě jeden zlatý.

Co museli v této době vytrpět bochovoští protestanti, budu vyprávět později. Vestfálský mír, uzavřený 1. ledna 1649, třicetiletou krvavou náboženskou válku ukončil.

#### 47b

## Bochov

### jako poddanské město panství Kysibí

Jak již bylo zmíněno dříve, koupil hrabě Heřman Černín z Chudenic, pán na Žlebech, panství Kysibí s Andělskou Horou, Bochovem a Hartenštejnem, které císař zkonfiskoval svobodnému pánu z Felsu, v roce 1622 od české královské komory za 97.992 kop míšeňských nebo 114324 zlatých rýnských, a za to přenechal císaři své panství na Žlebech. Tato koupě sjednotila hrad Andělskou Horu s veškerým příslušenstvím, městečko Andělskou Horu s patronátními právy,

kostely v Radošově a Žalmanově se sídlem panství Kysibí; původní pozemky, lesy a vrchnostenská práva byla přidělena k právům Kysiblu a od té doby se uváděl pouze Kysibí jako základní panství.

Protože nový majitel panství, hrabě Heřman Černín, byl přísný katolík, mělo s ním měšťanstvo, které bylo ještě z velké části luteránské, velké potíže. Jeho zápal pro katolicismus šel tak daleko, že se vážně snažil přivést Bochovské, kteří byli oddáni luteránství, "zpět do Božího chléva", ale při všem vynaloženém úsilí, času a

#### 48a

finančních závazcích – ba dokonce citelném zpřísnění vrchnostenských plnění se mu nepodařilo je přimět, aby přestoupili k římsko-katolické církvi. Teprve po nákladném procesu, který se táhl celých 8 let, se 26. ledna roku 1629 uskutečnilo narovnání: níže uvedená smlouva, kterou je třeba vidět spíše jako privilegium nebo hamfešt města:

*"Wir Hermmann Tschernin des Heiligen Reichs Grafen von Chudenitz, Römischen Kayserlicher Majestät, Kriegs Rath und Kammerer, Herr auf Peterburg etc. etc. und Anna Solomene Gräfin von Chudenz geborne von Hostoviwitz etc. Eheleuth. Bekennen mit diesem Briefre öffentlich vor uns, unsere Erbnehbem und Nachkommende Erbherrschaften gegen jedermenniglich:*

*Demnach wir alleweil in unsers lebens Lauff wohl angemerckhet das viel Ding in der Weltt ob Sie schon recht und geschickt zu Practiciren gemeint, dennoch endlich mit der Zeit besser bedacht, und zu gewünschterem ende disponiret, angestellet und aussgefüret werden sollen, müssen und können. Maßen den allweg ein gewisser Friede zweifelhafter Disputation und Rechtsschichtung vorzuziehen ist. Innsonderheit wenn es Herrschaften und Unterthanen betreffen thutt, denen in gerne verzeihen und mehrere Gnad zu erweisen löblicher anstehet, als das man etwann rigorosisch den Armen zu bedrängen*

#### 48b

*führefahren solle. Dannenhere, weilln aufs gleicher Zufälligkeit Menschlichen humoris und gedanken Wir auch also Obrigkeit der Stadt Buchau mit unsern Unterthanen Burgermeister Rath und ganzen Gemeinde daselbstea einen Zeit here, wegen derer hinder nus nit ohne bedenckhen enthalten und verwahrter ihnen aber zustendig und mit der Landtafel bestettigten Privilegien welche Sie weiland durch vorige Erbherrschaften, auch kaiser. und königl. Mayst. zu Beheimb Confirmation Begnad und bewilligung ruhiglich genossen, gebraucht und auff sich herebracht doch wegen hochschädlich Böhmisch Fürgegangener Empöhrung vermeintlich etwann in Zweifel gezogen werden wollen Sowohl wegen dessen ein Zeit lang uffgehoben und selbst geuhbeten Broeuorlars wie anderer Punckten halber in beiderseits beschwerlich Diffenrenz und Strittigkeiten geschwebbet. Welche zwar vermittelst Röm. Kais. Mayst. zu Hungarn und Böheimb Königl. Mayst. Herren Herrn Ferdinandii dess Andern von Gottes Gnaden Erwählten Römischen Kaysers und Königs zu Böheimb etc. unsers allergnedigsten Kaiser Königes und Herren Kayserlich Allergnädigsten Interposition als Commissionsverordnung der auch Hochwohlgebornen Graffen und Herren Secuna des H. Reichsgraffen von Zwetley Herrn auf Mühowitz etc. etc. und Herrn Paul Michna des H. Reichsgraffen von Waitzenhoffen Herrn auf Konopischl Classkau etc. etc. beider*

**49a**

*Römischer Kays. Mayst. Rätthe und Kammerer, unsere geliebten Freunde als deputirt Hoch ansehnlichen Herrn Commissarien sonderbare discretion und angewendeten Fleiss, guttlichen zu entscheiden mehrfach versucht worden: aber keinesweges zu ende nit vollführet werden mögen.*

*Uiberauss also gar leicht ein und andern orts mehr schadhliche Weitterung und ungelegenes disputat erreget und enthalten werden können. Weil Wir nun diesem allen aus Christ Obrigkeitlichen eyffer reifflichen nachgedacht der Unterthanen lendigliches untergehen verderben und seuffzen genugsam erwogen. aus Barmherzigkeit und in der Gütte solch ein allem vorgekommen hiermit aller unruhe als besorgenden widerwillen auff eines abzuhelffen und zu vermitteln pro prio modo bei uns genglichen schlüsslich werden. Als haben uns ungezweiffelter erleuchtung Gottes des Allmächtigen fürder samst wir uns folgendermassen und gestallt wolbedachtig gutter Vernunft und Sinnen ausz selbst eigener vollwichtiger bewegung lediglich freyhen willen als Oberkeitlichen gewalt wie wir wohl than mit unserm Buttkommen, und vemogen uff mehr gedachten Raths Bürgerschaft und ganczen Gemeinde unserer Erbunthanen der Stadt Buchau mehrmals demüthigst suchen und bitten von unserer praeconcepirten Meinung und vorsatz gutwillig ganz und gar wenden, und zu Gnad aus sonderbahrlautteren Freigebigkeit erweichen und bewegen lassen, solches auch freywillich ungezwungen*

**49b**

*ungedrungen graeflichen und biederlichen zu leisten, halten und vollbringen kraftiglichen versprochen und zugesagt wie dene dasselbe alles und iedes, also von stund ahn effectuirt und wirklichen vollzogen.*

*Erstlich und vo allen anderm soll ungnag ihnen Buchawern alss gemeiner Statt und einem iedwedern insonderheit alle ihre an uns und den unsrigen diesesfalls und andergestalt verybte Fähler und ybertretungen auff ihr demütig flehendliches depreciren und abbitten aus lautter miltreichen Gnaden, ganz und gar vom höchsten bis zum niedrigsten vorziehen vergeben und vergessen sein. Solche einigergestalt und wege, wie es Menschen Sinn witz und gedanckhen erfunden oder erreichen kann, weder gegen Sie alle insgesampt gross und klein weder gegen einem unsonderlich unter denen allen in einigen ungnaden, argem, rache oder allergeringsten leibes oder Buttesbestrafung weder für uns noch unsere Erben Erbnehmnen oder Nachkommen nimmer zu und inn ewigkeit für und für nit obel auffzufückhen zu eissern noch feindselig zu gedenckhen. Sondern Sie hiermit und in kraft dieses lediglich und frey aus Ungnad in Gnad, aus Zwi tracht zu einigkeit und frieden, also gar und ganz auss missgunst oder hass, in lieb gnad schutz schirm und geneigte förderung herwider reacceptiret auff und angenohmben haben wollen, Welches alles ganzer Rath Burgerschaft und Gemeind der Stadt Buchaw universaliter und particulariter*

**50a**

*mit höchster Herzensfreud und begiehrde dass Sie dermassen anderwärts durch solches Demuts gegen uns als ihrer Obrigkeit auszegesehenet zu Gnad friedlick und ruhe gedeilen sollen niedertrachtigst Ocosoliret angenohmben, geliebet und gelobet. Selbiges dann alsobaldt würcklichen odzogen und zu werck gerichtet haben. Über welch demuttigen Bezeugung und ernstlichen deprecation wir selbstenerfrawett, und dadurch noch mehr*

*beweget worden aus gnaden und angeborner güttigkeit nit allein allen zorn und gefass-  
ten widerwillen von grundt aus schwinden zu lassen. Sondern auch damit Sie noch mehr  
ober diese alles mehrere Frolokken zu schöpfen, beharrlich unsere gütte aus väterlich  
zu ihnen tragende affection zu verfführen sich deren zu erfreuen geniessen sodann vor  
uns und der unsrigen langes leben und genugsamde wolfahrt wie treuen Unterthanen  
eignet wohl ahnstehet und gebühret Gott ewiglichen anzuruffen und zu bitten genügliche  
Ursache.*

*Haben wir Ihnen Buchauerisch gantzen Commune inesampt also gleich sunderlich nit  
allein mit Restitution und wiedereinbehändigung aller bei uns gewesener Privilegien  
rechten und Gerechtigkeiten wie sie iemals schriftlichen verfasset und bei der landtaffel  
sich befinden, aus gnaden gnediglich gratificiren, Sie darmit erfreuen und von neuen  
begaben wollen Sich derselben hinführe ewiglich ohne eineigen Menscheneintracht und  
widerfechtung*

**50b**

*für und für wer auch derselbe sein mag in that und Warheit zu gebrauchen und genies-  
sen zu haben. Sie auch hierinnen zu ferner Kayserl. und Königl. derselben begnadung  
und Confirmation gnediglich zu befördern.*

*Des gleichen Wir Sie Buchauer auch noch darzu vor Dritte mit wiedererstatt und eröff-  
nung ihres Bierbräw Urbars völliglich recontentiret und begnadett, welche gemehlt  
Burgerliche Gewerbe und nahrung von nun ahn und in ewige Zeiten Ihnen eingerley  
weise wege oder malzen weder von uns unseren Erben oder Nachkomben nit gehemmet  
noch verhindert, Sondern aslobaldt mit dato dieser Begnadung von Ihnen angefangen  
sowo neben freyen Malzung wie vor alter genützet, genossen und nach wohlgefallen  
gebrauchet werden soll und möge. Dafür Sie Buchawer zwar zu bezeugung Ihrer schul-  
digen Danckbarkeit, deren nie vergessen soll, uns als Erbherrschaftt und des Orts Ob-  
rigkeit für alles und iedes wie es erfunden nehmten haben oder gewinnen mag anstatt  
der alten liefferung von einem Gebreu Bier achzehen Weissgroschen so hiermit cassiret  
und aufgehoben ins künfftig forthmehr zu ewigen Zeiten für sich, ganze Bürgerschaftt  
und Gemeide eben von einem ieden Gebrau Bier, das in der Stadt gebrauen wirdt allweg  
Drey Schock Meissner iedes derselben zu Siebenzig Kreuzern gerechnet zu geniessen,  
liffern und geben versprochen und zugesagt dasselbe auch stett Festiglich haltten sollen  
und wollenn. Hergegen unser Gnadenherz noch mehrerer entbrennet haben*

**51a**

*wir ihnen von der Stadt und Gemeinde die Spital Müll vors Vierte gleicherweisz also-  
bald zu restituiren abzutrethen und einzureimben verheissem zugesagt, und in continenti  
leisten lassen. Doch das Sie anstatt der zuwor bezahlten Sechshundert Schock Meissn.  
auf leidlich bey uns suchend und erhaltende Termini wiederumb mit Vierhundert Scho-  
cken an sich bringen und hergegen bezalen sollen. Die anbesagte Summa der Sechs-  
hundert nachgelassen und aus Gräflicher Liberalität entheugende Zweyhundert Schock  
verehren und deputiren zu gemeienen Hospital selbiges besser in obacht und Sorgen zu  
erhalten. Worüber gemeine Statt samt andern Jehrlichen gebührende Raittung zu thun  
wissen wird, auch von rechtswegen zu thun schuldig seyn soll.*



*Fünftten. Das von Ihrem gemeinen Stattgut und Feldern etwein durch unsern Beamthen eingezeichnete Stücklein Wieszmath so ihnen Burgerschaft und Gemeinde ebenfalls wieder zurückh gestellett, oder so es ie uns zu behalten gelegener mit under genugsamber erstatt und anweissung, vergolten werden*

*Zum Sechsten Belangende ferner die von Andrea Heyser gemachte Schuldt so von gemeiner Stadt zu bezahlen vor diesem ausz ursachen angeordnett. Haben wir ingleichen aus eigenmächtig resultirenden gnaden und miltigkeit genzlichen cassiret, auffgehoben, abgethan geschenckhet und schwinden lassen, derenthalber gemeiner Statt in Ewigkeit uns und unsern Nachkommen oder erben*

**51b**

*keinergestalt noch weisse weiter zu mahnen, beschwingen noch behälligen.*

*Zum Siebenten und Letzten Die ubrig abgegebenen Grauamina welche Anno 1628 im Monate Januario aussgesetzt worden sein betreffend; Weilln Sie mehrentheils und insgesamt unsern eigenen wissen und willen zuwider uffgebracht, und den leuthen beschwerlich vorkommen (obschon sie einiger importantz nit zu achten) und die unterthanen ihrer Erbherrschaft und lieben Obrigkeit ohne dieses mit gehorsambten Dancks und annehmblichen bezeugung entgegen zu gehen schuldig wehren, auch thun sollen und mögen. Doch dessen ungeachtet sollen dermassen grauamina so sie erfundten werden hiemit auch gar und ganz aller form undt gestaltt wie dieselbrige Nutzung und bishere von uns verübten Gebrauch des Bierbrauens und anderer Neuigkeiten gänzlich abgethan, aufgehoben zerbrochen, undt unnitichiret sein und sein. Alles und iedwedes aber bei Gebrauch und besag der Altten ietzt als nunmehr wieder geschenckt als wirklich zugestellten Privilegien Gnaden und hergebrachten Freyhungen gelassen werden. Das meinen Wir ernst, ja stett und festiglich bei Reichsgräflichen wahren wortten, Treuen Ehren und güttem Catholischen Glauben festiglich zu halten.*

*Mehrgedachte unserer Lieben getrewe Erbunterthanen darbey zu handhaben vertheidigen und schützen.*

**52a**

*Noch von unsern Erben Erbnehmnen und Nachkommen sowohl einigen unszerer Amptsverwandten ietztig oder künfftigen deren im wenigsten zu krenckhen noch verhindern zugelassen. Massen die von uns beschehene Gnaden freywillige bedächtnuss und ganzer Höffte grosse Schenckhung so ansehnlicher Privilegien und befreyhungen ihren Buchawern repetitue zur Landtafel zu bringen auch darab Kaiserl. oder Königliche allergenedigste Ratification und bestättigung unterthänigsten Fleisses zu suchen und bitten alszo selbst zu befördern weder von unsz selbstem oder iemand andern im wenigsten nicht abgestrickt noch gesperrret oder verschrenckhet sein und bleiben solle. Treulich sonder gefehrde und arglist.*

*Dessen zu mehrer warhafften beglaub- und vesicherung haben wir obgemehlter Graff und Erbherr zu Buchau krafft dieses diplomatis und offenen Brieffes Ihnen der Stadt Buchaw und ganzen Gemeinde diese sonderbahre mildväterliche reiche begnadung Privilegium und Restitution als eröffnete alte Freyheit mit allen ihren ein- und zugehörungen hiemit aus eigenen erweckt, auffrecht Heroisch Gräflich und barmherzigen Gemüth krefftiglich unszerm eigenen handt und Gräflichen Secretinsiegel bestettiget, conrifmiret und besterckhet. Auch hierbenebens insonderheit bittlichen vermocht obhoch wohlwehlte beide Graffen und*

**52b**

*in dieser Differenz gewesenen Commisarias dass sie zu mehrer sicherheit und gezeugnuss so wichtige donatio bestätigung unseres willens auch und end Beschiesslichen meinung ihre Gräfflichen Sigill und eigene handschriften hierbey gefügget doch Ihnen und Ihren Erben ohne einigen Nachtheil und schaden.*

*Geschehen und vollzogen dieses alles wolwissend und bedächtiglich in der königlichen Hauptstatt Prag den fünff und zwanzigsten Monatstag Januari welcher war des heiligen Apostel Pauli Bekehrung Nach Christi unszers liebsten Heilandes und Erlösers seligmachenden Geburt und Menschwerdung im Sechzehnhundert und neun und zwanzigsten Jahre.*

*Herrmann Tchernin  
Graf von Chudenitz  
m/p.*

*Rosina Gräffing  
von Hotzowitz*

*Michna  
m/p.*

**53a**

**53b**

Jakmile rada a purkmistr opět vlastnili městská privilegia, dali je počátkem roku 1630 do úschovy radě v Lokti, a odtud je vyzvedli teprve 7. července 1675 dva radní Andreas Richter a Mathias Richter. Tímto uložením se originály privilegií zachránily, neboť v roce 1666 vypukl v Ševcovské uličce v domě podkováře Tschöbera požár a obětí plamenů se stala radnice včetně archivu, 69 měšťanských domů, kostel s věží, fara, škola a špitál. Písemnosti a knihy uložené v archivu shořely na popel; krásné zvony z věže se roztavily a byly zničeny oltáře i kostelní lavice.

Velkodušný hrabě Černín ocenil měšťany, kteří upadli do chudoby, a nechal na vlastní náklady obnovit a znovu zařídit městský farní kostel včetně věže se zvony, rovněž faru a školu.

**54a**

**54b**

**55a**

**55b**

Třicetiletá válka sice skončila uzavřením Vestfálského míru, protestantství však zapustilo tak hluboké kořeny, že mnozí měšťané stále ještě tajně holdovali luteránství a k náboženským úkonům vyhledávali vzdálené kostely, kde se účastnili tajných shromáždění. Poslední protireformační komisaři Rudolf rytíř z Altburgu, probošt v Altenburgu, a plukovník svobodný pán Jan Karel z Příchovic úřadovali v okolí měst Ostrov, Bochov a Karlovy Vary, a napsali 26. října 1652 purkmistrovi a radě v Lokti, že do Lokte přijedou příští pondělí večer, aby Loketští připravili seznamy starokatolíků, nekatolíků a lidí, kteří z náboženských důvodů uprchli. Je pozoruhodné, že ještě po 13 letech v roce 1666 magistr Achazius Norberty vykonával svou funkci rektora a Thomas Adler v roce 1669 působil ještě jako evangelický farář<sup>1</sup>. – Poté, co na trůn nastoupil císař Leopold, řídila rada v Lokti obecní hospodaření, poplatkový řád, trhy a policii, a zavedla v úředních a soudních věcech mnohá vylepšení. Bochovští stejně jako za starých časů považovali Loket ve věcech městského práva za svou vrchní instanci a pokud jde o daně, živnosti a policejní záležitosti, dodržovali stejný postup. Lze proto s jistotou předpokládat, že ani toto město

<sup>1</sup> Vinz. Prökl: Stadt Elbogen (Město Loket), list 199.

## 56a

se nebránilo pokroku a pod ochranou blahovlnného majitele panství vylepšilo svou obecní správu. V letech 1604, 1608, 1614 a zejména v roce 1689 řádl v Lokti mor, a rozšířil se až ke Kraslicím. Město Bochov, ležící vysoko v horách, zůstalo stejně jako město Karlovy Vary, ležící mezi Loktem a Bochovem ušetřeno.

Císař Karel VI., poslední mužský příslušník habsburského rodu, zemřel 20. října roku 1740. Tato dynastie kvetla 467 let a dala trůnu 16 císařů.

Nejstarší dcera císaře Karla VI. Marie Terezie převzala vládu s titulem královna uherská a česká. Třebaže Pragmatická sankce její regentství potvrzovala, dělali si král pruský, Karel Albrecht Bavorský, král polský a králové Francie a Sardinie na Rakousko nároky. Válka o rakouské dědictví začala bitvou u Molvic v dubnu 1741. Město Cheb – nejbližší město na vojenské trase přes Bochov do Prahy, padlo 19. dubna 1742 do rukou Francouzů, poté co již 1. prosince 1742 dobyli Prahu a vtrhli do ní. Obce a města ležící poblíž trasy vojenského tažení musely platit francouzskému vojsku výpalné, byly drancovány, připravovány o obilí a dobytek. Loketský kraj měl dodat téměř nedostupná množství chleba, obilí, mouky, ova, sena a slámy; 3000 vozů s potravinami projelo po trase, kudy táhlo vojsko; na příkaz velícího

## 56b

francouzského generála Armentierse musely vsi v Loketském kraji dodávat pracovní síly pro opevňovací práce vedené Francouzi. Denně se do Chebu muselo dostavit: 124 mužů z loketských vesnic, 188 z Ostrova, 50 z Karlových Varů, 20 z Nejdku atd. atd. Kolik mužů poskytl Bochov, Kysibl atd., nelze zjistit. Francouzi dobyli i město Loket, vydrancovali sice jen několik domů mezi branami, ale město muselo zaplatit výpalné<sup>1</sup>.

4000 Chorvatů, kteří přitáhli z Čech Loket osvobodit, si jako rakouští vojáci sice žádné výboje nedovolili, přesto však město Bochov a okolní vesnice musely nést břemeno jejich stravování a ubytování. –

9. září 1743 Francouzi z Chebu odtáhli a skončila francouzská válka. Při zpětném tažení císařských vojsk způsobil schaumburský regiment velké škody na pozemcích a budovách, schaumburská vojska bezohledně řádili a drancovali, odvěkli s sebou velké množství obilí a dobytka.

<sup>1</sup> Blíže o tom pojednávají díla "Geschichte von Elbogen" (Dějiny Lokte) a "Eger und Egerland" (Chebu a Chebsko) od Vinz. Prökla

## 57a

## 57b

12. května 1743 byla Marie Terezie korunována jako česká královna. S nástupem této velkodušné císařovny došlo k ohromné reformě ve všech oblastech rakouské státní správy. Zastaralé vnitřní zřízení, odporující pokroku a duchu doby, manipulace v úředních, soudních a policejních záležitostech, různá zneužití, zásahy šlechty a rytířstva, a konečně správa a zúčtování obecního majetku – to vše přimělo nejvyšší vládní úřad k rázné reformě, spojené s omezením mnohých práv a privilegií, neslučitelných se zákony země. V Království českém byly zřízeny krajské úřady. V Lokti vznikl krajský úřad v roce 1750. Krajské úřady měly jako nadřazené císařské úřady řídit všechny politické a obecné záležitosti, příslušející doposud patrimoniálním úřadům Loketského kraje se 135 daňovými úřady a 89 magistráty, mezi nimiž byla i agenda města Bochov. Přímá korespondence magistrátů a panských úřadů byla zastavena, a daňové úřady musely odvádět každý měsíc daně nově založené c. k. Krajské pokladně. Krajský hejtmán měl od nynějška sídlo v Lokti; město přenechalo státu jako sídlo krajského úřadu svůj velký hostinec na náměstí.

## 58a

Od krajského úřadu pokračoval instanční postup k Zemské komoře v Praze, a odsud ke dvorské kanceláři ve Vídni. Různá výsadní práva vrchnosti pomalu mizela vlivem následně vydaných zemských zákonů; zemská práva, dozorové soudy a lenní kancelář ztratily svou působnost a spolu s tím se také uvolnily poddanské a lenní vztahy. Dokonce město Cheb, podřízené přímo císaři, se muselo vzdát svých privilegovaných práv a podrobit se českým zemským zákonům.

Císařovna Marie Terezie nám potvrdila městská práva, která byla v souladu se zemskými zákony (Bochov 6. dubna 1747). Ještě mocnější obrat v záležitostech městské správy a vládního režimu však nastal s nástupem velkého nezapomenutelného císaře Josefa II. Císařští komisaři museli přísně prověřit všechny součásti městské správy, vypracovávat zprávy a podávat žádosti. Dvorský dekret z 9. září 1785 nařizoval zrušit volby rady, funkci 4 purkmistrů, rady a městských přísežníků, a správu obcí měl nyní vykonávat pouze jediný purkmistr, tři konšelé a syndikus, znalý práva; syndikus má dostávat plat 300 zl., kancelářští zřízenci 60 zl. a soudní sluha 50 zl.. V důsledku zákona císaře Josefa došlo ke zrušení městské správy tvořené čtyřmi purkmistry, radou, rychtářem a přísežníky a

## 58b

zmizely hrdelní soudní procesy. Byly vyměřeny se hranice polí, pozemková daň byla upravena zvláštním systémem, a v roce 1789 bylo zavedeno číslování domů. Se zřízením magistrátů bylo městům v Čechách uloženo zvolit si ze středu měšťanů tři zástupce, kteří dohlíželi na hospodaření s obecním majetkem. Staré městské řády a jiné zvyky byly zrušeny; daně z trhů a potravin byly upraveny podle sazebníků sousedních měst a rovněž cechovních a živnostenských ustanovení. Ohledně soudních záležitostí byl vydán dekret číslo 2713, datovaný ve Vídni 2. března 1790, který městům Bochov a Žlutice nařizoval, aby si ponechaly výkon soudní pravomoci, a předepisoval, aby však magistrát neměl jiné složení, než jednoho purkmistra sloužícího bez nároku na odměnu, jednoho zkušného konšele s odměnou 300 zl., jednoho písaře s odměnou 100 zl. a jednoho úředního zřízence s odměnou 60 zl.. Císař Josef sice Bochovským potvrdil v červnu roku 1783 městská privilegia s výše popsányi dodatky, rada města Bochov však ještě dále žádala o potvrzení starých městských privilegií Jeho Veličenstvo císaře Františka, ten však v příslušném potvrzení s datem 20. srpna 1793 nařídil, aby se Bochovští podrobili všeobecně platným zemským zákonům a zrušil stará, Bochovským propůjčená "Chebská práva" a žlutické právo.

## 59a

Mezi tím došlo ke změně majitele panství Kysibl, pod jehož patronátem Bochov byl; magistrát musel i nadále předkládat majiteli panství každoročně obecní účty. V roce 1794 přešly Kysibl, Andělská Hora a Bochov na hraběte Jana Stiebara z Buttenheimu, který tyto statky prodal v roce 1810 Janu Hladíkovi za jeden milión 700.0000 zlatých v bankocetlích. Po něm následoval v roce 1829 Vilém Gemmrich svobodný pán z Neuberku. Jeho syn Gemmrich svobodný pán z Neuberku prodal panství v roce 1869 současnému majiteli, c. k. komořimu Heřmanu Černínovi z Chudenic.

Magistrát tvořený purkmistrem, jedním zkušným a 2<sup>7</sup> nezkoušenými radními spravoval úřední a soudní záležitosti města; radnice začala být příliš malá a kvůli značné zchátralosti se už nedala používat. Bylo rozhodnuto, že nová radnice bude vybudována na místě staré a krajský inženýr Wenzl Stöhr předložil Loketskému krajskému úřadu stavební výkres<sup>1</sup>. 3. dubna 1818 byla stavba nové radnice slavnostně zahájena přehlídkou ostrostřelců a církevním posvěcením.

<sup>1</sup> Autor této kroniky zachytil v roce 1817, tedy před 68 lety, starou radnici v Bochově, zakreslil půdorysné profily a úrovně. Tato práce zabrala 2 dny. Tehdejší zkoušený radní Tippmann mi laskavě vyšel vstříc a poskytl mi volný stůl.

59b

## Bochov v novějších časech

Císař Ferdinand Dobrotivý propůjčil národům 12. března 1848 konstituci. Městem Bochov zazněl při zveřejnění této události radostný hlahol, ulice a náměstí se znenadání naplnily; městem s jáсотem pochodovali ostrostřelci se svou kapelou, radostné oslavy byly protknyty církevními obřady, veřejnými slavnostmi a jáсотem. Mysl lidí opanovalo opojení ze svobody. Ihned se zformovala Národní garda, pan ... byl zvolen velitelem, pan Sandner adjutantem a pan Joseph Emanuel Ullmann ... .

Dne 11. června 1849 se konala slavnostní přehlídka Národní gardy. Tato garda se neudržela dlouho, neboť časem došlo k rozpuštění všech Národních gard v českých městech. Sbor ostrostřelců zrušen nebyl a zachoval si i okruh své působnosti. Nastala mohutná proměna obecních poměrů.

Na základě nového obecního řádu byl již v prvních dnech po vyhlášení konstituce zvolen komitét pro řízení činností městské správy – a později, když dorazily předpisy,

60a

podle počtu obyvatel města 24členný výbor z řad měšťanů. Tento výbor se obnovuje každé 3 roky. Z 24 členů výboru se volí purkmistr a tři radní, kteří tvoří městskou radu, jejímž úkolem je obstarávat v přenesené působnosti městské záležitosti a vykonávat rozhodnutí výboru měšťanů. Městské radě je nápomocen tajemník; dále jsou zde ve službě jeden strážník, 1 městský lékař (fyzikus) a 2 hajní. Městská obec vlastní podle katastru

10 jiter	150 □ sáhů	orné půdy
22 "	415 –"	luk
"	40 –"	zahrad
78 "	1447 –"	pastvin
314 "	1153 –"	lesů
52 "	1575 "	neproduktivní půdy
	674 –"	zastavěných pozemků

Příjmy činí cca 7000 zl., a to stačí na pokrytí obecních výloh jen málokdy; jen výdaje na školu si vyžadají více než 500 zl. ročně. Ředitele školy obstarává místní školní rada.

S nástupem svobodné městské správy vznikly nově tyto spolky: pěvecký spolek, spolek veteránů a výherní spolek, dále vznikla družstva a významně se zlepšilo školství;

60b

živnosti se ustálily na těchto počtech:

18 protokolovaných kupectví, 1 porcelánka, 9 agentur, 1 lékárna, 5 pekařů, 5 bednářů, 2 vazači

knih, 1 obchod drogistickým zbožím, 3 soustružníci dřeva, 2 barvíři, 9 řezníků, 1 sklenář, 3 rukavičkář, 3 hrnčíři, 1 hřebenář, 3 kožešníci, 1 perníkář, 4 koželuzi, 2 sběrný pro Lotto, 1 nožíři, 8 majitelů mlýnů, 3 jehláři, 1 cvočkář, 1 modistka, 1 kominík, 5 řemenářů, 1 sedlář, 3 kováři, 3 zámečníci, 12 krejčích, 8 truhlářů, 125 ševců, 1 mydlář, 2 provazník, 5 klempířů, 3 hodináři, 1 voskař, 3 koláři, 9 tkalců, 1 tesařský mistr, 1 stavitel.

Zdravotnictví: 1 městský lékař – doktor medicíny, 1 okresní zvěrolékař, 3 porodní báby.

Pivovar je vlastnictvím měšťanů s várečným právem a spravuje jej pivovarečný výbor. V současné době je propachtován. Ročně se vyrobí 50 várek po 30 hektolitrech.

V Bochově je nyní 15 hostinců a výčepů, mezi nimi je i radniční šenk. V budově radnice sídlí c. k. Okresní soud.

Kromě velkého náměstí jsou ve městě: Sírná ulice, Dlouhá ulice, Hodinářská, Pražská, Ševcovská, Kamenná, Bečovská, Karlovarská, Dlouhá a Kostelní ulice. Všechna náměstí a ulice jsou dlážděné. Katastrální obec Bocho měří 3067 jiter.

## 61a, 61b, 62a – prázdné

## 62b

### Městský farní kostel Sv. Michala

První zprávu o tomto kostele v Bochově nám podává F. A. Tingl – díl I. Liber primus confirmationum.

*Zandaw 1375. II April. Ad eccl. in Zandaw per resign. d Buslai ex canha permutnei onis vacatum de consensa nob. viri d' Borssoris de Risemburg dmaum Michaellem cum dicto Buslav pro eccl. in Myenriehreuth Ratisponensis dioecesis plebanus instituitur. Pragae /: p 33.*

*Puchaw, 1383. Die XVII. data e crida d' Nicolas ol pleb. in Zand, ad eccl. in Puchau de consensu n Borssonis de Rysemburg ex canen permut vacanturm. Enec in Perglyns (p 163) Executor plebanus in Thunesward.*

Již v roce 1366? (poznámka tužkou po straně: "Jindřich X. z Plavna se stal míšeňským purkrabím teprve v roce 1426!") o svatě neděli před Sat tentitatis vystavil Jindřich purkrabí míšeňský a pán na Plavně listinu, že lidé neosedlí a Worliczko vykoupili svá léna, z čehož vysvítá, že již dávno před rokem 1366 byl v Bochově kostel. Podle jiných "nezaručených" zpráv postavil tento kostel na vlastní náklady klášter Teplá, nechal jej vést duchovními z kláštera a dosadil do něho faráře.

2. února 1619 shořela věž kostela a všechny zvony se roztavily. Měšťané nechali věž na své náklady opět postavit, nasadit na ni

## 63a

kupoli s průhledy a dovnitř vsadit nové zvony. Tato věž stála jen krátce, neboť při velkém požáru města 12. července 1666 se obětí plamenů stal celý kostel včetně věže; zvony se roztavily, vnitřní zařízení kostela včetně oltářů bylo zničeno. Kostel, fara, škola a velká radnice byly pryč a ze 69 měšťanských domů zbyla hromádka suti. Zchudlí měšťané nebyli schopni nechat postavit radnici, kostel, faru a školu znovu. Šlechtný majitel panství Kysibl hrabě Jan

Černín z Chudenic nechal jako patron kostela na své náklady opět postavit nejen současný městský farní kostel s věží a zvony, faru a školu, ale nechal i restaurovat náhrobky uvnitř kostela, zaklenout kostelní loď, vkusně vybavit hlavní oltář i boční oltáře, kruchtu a kazatelnu.<sup>1</sup>

Kostel dostal několik bohatých darů, jejichž hodnota se však vlivem finančních poměrů velmi snížila. Nickl z Kautendorfu v Tašovicích se svou manželkou Uršulou a Jindřich Svinovec na Bražci, pak Linhart Thoß z Lintzu

<sup>1</sup> Nápis na velkém zvonu: "O Bože, budiž ti poručen  
"tento zvon a také kostel tvůj. "  
Odlil mě Nikolaus Löw v Praze MDCXVII

### 63b

přiznávají, že od rady a purkmistra v Bochově a pana faráře Niclassena v Bochově obdrželi jako půjčku deset dobrých kop grošů v pražských mincích nebo v místní měně, a za to budou po všechna léta odvádět kostelu jako poplatek jednu kopy dobrých grošů<sup>1</sup>. Uvnitř kostela jsou rozestavěny velmi nákladně vybavené náhrobky. V kryptě kostela jsou pochováni:

1. Adam ze Steinsdorfu, pán na Údrči, Telči a Hartenštejně; zemřel 1579.
2. Vdova po něm Kateřina rozená von Schreibersdorf, zemřela v roce 1595.
3. Hanns Pröllhofer z Purkersdorfu na Telči † 1568
4. Jeho manželka Magdalena. Zemřela 1562.

V období luteránství spravovali kostel sv. Michala duchovní z tepelského kláštera. Dokud tu občas pobývali kazatelé, nechal magistrát pozemky fary obhospodařovat šafářem ve vlastní režii, a v roce 1631 (*tužkou 1613*) prodal budovu fary faráři jménem Simon Machius. Ten musel zaplatit měšťanský příspěvek ve výši 3 kop.

K farnímu kostelu Bochov jsou přiřazeny: Bochov s 1797 dušemi, Německý Chloumek 285, Federhäusl 41, Dlouhá Lomnice 650, Nový Dvůr 90, Tašovice 349 a Kreilmühle 4 – celkem 3216 duší.

<sup>1</sup> Listina datovaná na Květnou neděli 1474

### 64a

Hřbitov je obehnán zdí a kolem dokola jsou vysázené stromy.

Každý rok se konalo procesí do Bražce.

Svátek Vzkříšení zde probíhá velmi slavnostně, velké náměstí je vždy vyzdobeno transparenty a slavnostně osvětleno.

Farní matriky sahají až do roku 1652.

Jako první faráři jsou zaznamenáni:

1357 Sezemar ustanovený Borešem z Rýzmburka, pánem na Hartenštejnu a Bečově,  
† 1357

- 1358 Johannes ustanovený Borešem z Rýzmburka, pánem na Bečově
- 1612 Simon Macahius
- 1653 Norbert Mancenus zároveň farář na Andělské Hoře.

## 64b – 67a prázdné stránky

### 67b

## C. k. privilegovaný občanský sbor ostrostřelců

Již v šerém dávnověku měl Bochof střelce, kteří měli hlídat městské brány a poskytovat městu ostrahu; jejich zbraní byl luk a šípy, později po vynálezu střelného prachu byly používány pušky. Samotné zamykání brány měl na starosti vždy konšel, který byl k tomu účelu vybrán. V Chebu museli ve 14. a 15. století vždy čtyři měšťané držet noční službu u městských bran, a dostávali za to stanovený poplatek. Tento zvyk byl zaveden i u ostatních měst Loketského kraje. Před zavedením luku byly zbraněmi městské ostrahy kropáče. Tak, jak se střelci cvičili v zacházení se střelnými zbraněmi, seznamovali se při cvičeních s novými zbraněmi i měšťané. Střílelo se do terče a pořádaly se střelecké slavnosti; také lukostřelci pořádali cvičné střelby a navštěvovali cizí střelnice. – V pozdějších dobách si spolky ostrostřelců začaly pořizovat uniformy a tvořily uzavřený sbor.

### 68a

Chebští si pořídili uniformy v první polovině 16. století, Loketští kolem roku 1800, Karlovarští 1732 a Bochofští v roce 1797 u příležitosti přítomnosti arcibiskupa, knížete ze Salm-Salmu na konfirmaci v Bochově. Sešlo se 38 měšťanů, kteří si pořídili uniformu, pořádali vojenská cvičení, trénovali střelbu do terče, při slavnostech vykonali přehlídku sboru a poskytovali městu ostrahu, kdykoliv to bylo nutné.

Když v devadesátých letech vypukla francouzská válka, poskytovali bochofští ostrostřelci armádě služby a na výzvu Jeho Veličenstva císaře Františka, vydanou v roce 1800, aby spolky ostrostřelců daly armádě k dispozici ozbrojené lidi, nechal Bochofský sbor ostrostřelců ze svého středu odejít čtyři muže k c. k. armádě, a ti zde zůstali ve službě plných 9 měsíců, a byli šaceni a živeni na náklady města Bochof. Každý z těchto mužů obdržel štuc (a lovecký tesák, a tyto zbraně si směli po návratu do vlasti ponechat jako své vlastnictví. Jména těchto 4 střelců: Franz Ulbert, Ludwig Heinz, Fr. Ulbert, Johann Kiesewetter.

Touto dobrovolnou válečnou výpomocí vstoupil bochofský sbor ostrostřelců do kategorie císařsko-královských privilegovaných sborů ostrostřelců.

### 68b

Ostrostřelci v Bochově plnili odedávna těžkou povinnost, museli střežit bezpečnost okolí. Hornatá a lesnatá krajina usnadňovala pobyt lupičům a zbojníkům, ostrostřelci hojně procházeli město a často s riskováním vlastního života prohledávali domy, a jak dokládají anály, dopadli velký počet lupičů, vagabundů a jiné čeládky, které předali soudu.

Jako zvláštní uznání za oběti přinesené městu přislíbil magistrát, že sboru každoročně dodá na střeleckou slavnost sud piva. – V roce 1815 magistrát vyzval sbor ostrostřelců, aby si pořídil



nové stejnokroje. Pro splnění tohoto úkolu byli zvoleni čtyři důstojníci: kapitán Johann Zimmer, nadporučík Oberlieutnant Wenzl Lippert, poručík Niklas Dietl a praporčík Daniel Ullmann. Jmenování však měli těžkou pozici, v pokladně ostrostřelců nebyl ani krejcar hotovosti, nebyly žádné vyhlídky na příspěvky ani naděje na dar od města, které se muselo neprodleně pustit do stavby radnice. –

Aniž by se dále starali, odebrali se pověřeni důstojníci ostrostřelců bez jakéhokoliv zplnomocnění do Karlových Varů a zajistili ihned 4000 zl. s pětiprocentním úrokem. Poté, co o tom informovali členy,

### 69a

odhlasovali členové sboru jednohlasně, že budou každý měsíčně platit 2 zlaté tak dlouho, až bude celá částka včetně úroků splacena. Ostrostřelci si rychle opatřili potřebné sukno na uniformy a již 15. června se mohli v nových stejnokrojích představit při přehlídce u příležitosti příjezdu knížete arcibiskupa na confirmaci v Bochově.

Pořízení nové vlajky bylo všeobecným přáním členů sboru ostrostřelců. Starosta pan Franz Klinger a pání radní z magistrátu přijali usnesení, že bude na náklady města pořízena vlajka, a ostrostřelci přivítali tuto nabídku s velkou radostí. Magistrát nechal v Karlových Varech zhotovit nádhernou umělecky zpracovanou vlajku. Její zasvěcení provedl 29. září 1815 velmi slavnostně městský farář pan P. Ullmann. Kmotrem vlajky byl purkmistr Franz Klinger, který daroval perlově modrou stuhu, vyšívanou zlatem. Na vlajce ze silného zeleného hedvábí s tmavozelenými třásněmi po straně je erb města Bochova s letopočtem 1815 a nápis: Slavné střelecké kompanii věnovalo 29. září 1815 město Bochova. Tato vlajka je uložena v městském farním kostele.

Po radostné slavnosti zasvěcení vlajky následovalo vojenské překvapení. Přitáhl vojenský oddíl se 160 vozy s krmivem a v blízkosti města rozbil svůj tábor.

### 69b

Tito vojáci řádili jako v nepřátelské zemi; vypáchili vrata stodol a stájí, brali dobytek, obilí a krmiv. Ozbrojený sbor ostrostřelců ve stejnokrojích ihned vystoupil na obranu. Ostrostřelci obklíčili tábor a vojsku uloupenou potravu opět sebrali; udržovali pořádek a chránili město před dalšími přepadeními. Jako uznání za provedenou exekuci nechal magistrát sboru připravit svačtinu.

Když se 15. rota Erbašského regimentu vracela z Paříže, táhl jí sbor ostrostřelců naproti až k Telči, a pozdravil udatné válečníky. Velitel plukovník Schuhsmann byl příjemně překvapen a daroval sboru cenné hudební nástroje a hudebniny.

Novému majiteli panství Kysibí panu Hladíkovi blahopřál sbor ostrostřelců v roce 1816 ke jmeninám; pan Hladík mu při té příležitosti daroval 400 zlatých na stavbu nové střelnice. – Ostrostřelci se ihned pustili do stavby. Město poskytlo stavební dříví, prkna, cihly a šindele. – Loajální člen sboru Franz Schultes, majitel Lesního mlýna a výčepu s tanečním sálem tamtéž (v údolí pod Bochovem) převedl na spolek bezplatně potřebný stavební pozemek. Stavební projekt této střelnice vypracoval pan Josef Gotsch; členové sboru dali zdarma k dispozici povozy a uhradili v hotovosti mzdy ve výši 623 zl. 15 kr. –

### 070a

16. července 1836 se konala přehlídka sboru ostrostřelců a městský farář, pan P. Haberzettl, slavnostně požehnal za přítomnosti magistrátu a četného publika základní kameni střelnice. Ještě v témže roce byla budova pod střechou.

2 sudy piva, které ostrostřelci dříve dostávali každoročně od města, se již dlouho nekonaly, a také se zrušila povinnost čerstvě ženatých měšťanů chodit tři roky střílet na terč a složit do pokladny ostrostřelců 5 zl.

V roce 1836 změnil sbor ostrostřelců opět své uniformy; tmavozelené kalhoty se zelenými pruhy, zelený péřový chochol s bílými špičkami, červenobílé výložky, portepe, šturmhut, štuc, závěsné šňůry prachovnic, kokardy a ozdobné šňůry na klobouk. Na pořízení této uniformy bylo použito naspořené jmění ostrostřelců, a každý člen z něho obdržel 2 zl. 16 3/4 kr., potřebné náklady nad rámec tohoto příspěvku si však museli zaplatit z vlastních zdrojů. Slavnostní přehlídka sboru ostrostřelců se konala při příjezdu Jeho Veličenstva císaře Františka dne 4. srpna 1833, a poté Jeho Veličenstva císaře Ferdinanda I. 11. září 1835.

Po vydání dekretu dvorské kanceláře č. 4742 ze dne 25. února 1836, který nařizoval všeobecnou reformu ostrostřeleckých spolků, se počet členů sboru zvýšil na 60 mužů a ostrostřelci opět změnili uniformu: měli tmavozelenou suknicí se sametovou manžetou, šedé kalhoty se zelenými pruhy, portepe z bílého a červeného hedvábí pro poddůstojníky; pro důstojníky ze stříbra s červenobílým polním opaskem,

## 70b

šturmhuty s vysokými bílozelenými péřovými chocholy.

S nástupem konstituce se vytvořila národní garda, na jejímž vzniku se sbor ostrostřelců nepodílel. Sbor se scházel jako dříve při přespolečných střeleckých soutěžích a fungoval jako samostatný uzavřený sbor. Anton von Beer, velmi kulantní člověk, který se v roce 1861 stal novým kapitánem ostrostřelců, vnesl do sboru nový život; majitel Kysibelského panství Johann, svobodný pán z Neubergeru, byl zvolen jako majitel bochovského spolku ostrostřelců. Spolek se účastnil velkých střeleckých slavností v roce 1861 v Karlových Varech a ze všech sil pomáhal a radil při vylepšování střeleckých zařízení.

Velkého rozmachu se sbor ostrostřelců dočkal, když byl jeho kapitánem 4. listopadu 1866 zvolen městský tajemník pan Anton Maria Augustin Sgusta, který měl vojenskou průpravu. Tento muž, vyznamenaný válečnou medailí, uspořádal hned při svém nástupu archiv sboru ostrostřelců a zachránil, co se ještě zachránit dalo. Počátkem roku 1875 vypracoval v souladu s tehdejšími předpisy nové stanovy o 73 odstavcích, které byly potvrzeny touto klauzulí: "Č. 17277" kterýmžto byly předloženy Jeho císařskému a královskému apoštolskému Veličenstvu k jeho svrchovanému rozhodnutí dne 28. února 1875 nové stanovy měšťanského sboru ostrostřelců v Bochově, se tímto v důsledku výnosu c. k. ministerstva pro

## 71a

obranu země ze 4. března 1875 č. 2278/512 II potvrzuje.  
c. k. Místodržitelství Praha 2. května 1875 L.S. Adda m/s.

Bochovští, karlovarští a loketští ostrostřelci a s nimi ještě pár dalších sborů se zasloužili o to, že byl v roce 1861 dán podnět k založení Krušnohorského střeleckého spolku, kterého se ujal kapitán Karlovarského sboru ostrostřelců pan Hugo Güttl. Předpisy spolku byly v roce 1861 upraveny podle předpisů sousedních měst.

V roce 1872 nechala manželka měšťana, paní Elisabetha Ullmann z Bochova na vlastní náklady zhotovit novou vlajku, a věnovala ji zdejšímu střeleckému sboru. Tato vlajka je z bílého hedvábí, okraje mají bílozelené zoubkování; na jedné straně je erb města Bochov, na druhé straně nápis: "Věnováno slavnému c. k. privilegovanému měšťanskému sboru ostrostřelců Bochov od Tobiasa a Elisabethy Ullmann z Bochova dne 20. května 1872." – Praporeční stuhy: (černo-žluté hedvábí) 1. Od paní Wilhelmine Hetzl, manželky c. k. majora a majitele panství

Teleč, která byla dne 6. dubna 1872 zvolena kmotrou vlajky. Na jedné straně vyšitý císařský orel a nápis: Bochovskému c. k. měšťanskému sboru ostrostřelců, na druhé straně: od Wilhelmine Hetzl 1872. 2. Stuha věnovaná kmotrami vlajky (bílozelené hedvábí) Na jedné straně: Na památku od kmoter vlajky; na druhé straně: na 20. května 1872. Slavnost vysvěcení vlajky

### 71b

byla určena na 20. května 1872. Dostavily se na ni sbory ostrostřelců z Karlových Varů, Lokte, Slavkova, Chyše, Žlutic, Nejdku a Ostrova v celkovém počtu 22 důstojníků a 311 členů; také spolky vojenských veteránů ze Žlutic a Doupova v počtu 5 šarží a 100 mužů, a konečně žlutičtí hasiči v počtu 44 mužů. U oltáře zřízeného uprostřed tržiště celebroidal městský farář, arcibiskupský krajský vikář a konzistorní rada pan P. Anton Ullmann v 11 hodin svatou mší, a poté bylo provedeno vysvěcení vlajky a zatlučení hřebíků. Slavnostní projev pronesl již uvedený městský farář P. Ullmann. Ve 12 hodin se účastníci odebrali do městského kostela, aby odzpívali Te Deum Laudamus, doprovázené salvami sboru ostrostřelců. V půl jedné návrat z kostela a defilé na náměstí.

Ve 2 hodiny slavnostní tabule v hostinci U Slunce; venkovní hudba, střelba na terč a slavnostní ples v hostinci U Slunce." –

Následující den 13. června: slavnostní slib za přítomnosti c. k. krajského hejtmana Karla Rösslera ze Žlutic, městského zastupitelstva, spolku válečných veteránů, borců z hasičského sboru a mužského pěveckého spolku; v poledne slavnostní tabule v hostinci U Slunce.

Podle pozemkové knihy a osobního výkazu čítá c. k. privileg. sbor ostrostřelců v současné době (1885) 6 vyšších důstojníků, 16 poddůstojníků, 82 ostrostřelců, 11 členů střelecké hudby, 1 kapelníka, 18 neuniformovaných členů spolku, 1 zřízence, celkem: 134 hlav.

### 72a

Pamětní kniha ostrostřelců byla založena v roce 1857, vedena však jen do roku 1861.

Jako kapitáni jsou v ní zaznamenáni: 1815 Johann Zimmermann (dostal výpověď v roce 1818), Joseph Garkisch (dal výpověď v roce 1819), 1820 Wenzl Lippert. 1832 Anton Schneider kapitán, 1838 skutečný velitel sboru (v roce 1847 dává výpověď), 1847 Emanuel Ullmann (dal výpověď v roce 1855) 1856 Johann Maresch † 1860. V téže roce Anton von Beer, a Anton Maria Aug. Sgusta od 4. listopadu 1866.

Současný stejnokroj podle stanov je: vyšší důstojníci klobouk podle tvaru tehdejších důstojníků c.k. polních myslivců (třírohý) s chocholem z kohoutího peří, vojenský kabát z tmavozeleného sukna se zeleným stojáčkem a výložkami a dvěma řadami knoflíků z bílého kovu; kalhoty z šedomodrého sukna s barevnými zelenými pruhy, stříbrné portepe, hodnostní označení: stříbrné rozety, polní opasky z červenobílého hedvábí. – Uniformy mužstva: korsický klobouk – tvar podle tehdejších c. k. polních myslivců s chocholem z kohoutího peří, kabát z tmavozeleného sukna se zeleným stojáčkem a výložkami a dvěma řadami knoflíků z bílého kovu, kalhoty z šedomodrého sukna se zelenými pruhy. Poddůstojníci: portepe z červenobílého hedvábí, hodnostní označení: bílé látkové rozety.

### 72b a 73a prázdné

### 73b

## Spořitelna a záložna

Stejně jako ve většině ostatních měst císařství vznikla i v Bochově spořitelna, která byla zároveň záložnou. Lékárník pan Anton Schneider, který jako starosta se zápalen prosazoval změny, sloužící ku prospěchu měšťanstva, vydal v roce 1869 výzvu, aby byla v Bochově zřízena pro město a jeho okolí spořitelna. Tento návrh byl jednomyslně přivítán, a vzápětí se sešli k poradě nejmajetnější měšťané, kteří zvolili výbor pro další realizaci tohoto projektu a jeho předsedou určili pana Antona Schneidera. Projednali především zásady této instituce, shodli se na tom, že spolu se spořitelnou bude zřízena i záložna, aby bylo možno poskytovat podporu živnostníkům. Poté byl vypracován návrh stanov, který byl po kontrole zaslán vysokému c. k. místodržitelství. To je výnosem č. 51976 ze dne 18. října 1869 potvrdilo.

Jakmile došlo povolení z vyšších míst, dal pan Anton Schneider spořitelně k bezplatnému užívání ve svém domě místnosti, potřebné pro její provoz. Byly rychle pořízeny nutné pokladny a jiné zařizovací předměty, a členové výboru<sup>1</sup> vložili

#### 74a

peníze, potřebné pro vytvoření kmenového jmění spořitelny. 1. listopadu 1869 začala tato instituce pracovat. Lidé z blízka i z daleka nově založenou spořitelnu a záložnu s důvěrou vítali, obchody se díky činnosti zakladatele pana Antona Schneidera rychle rozvíjely a dočkaly se takového rozmachu, že finanční obrát na konci roku 1870 dosáhl znamenité částky 228933 zl.

V roce	1871 tento objem vzrostl na	460.751 zl.
	1872	919.915 zl.
	1873	1. 03.009 zl.
a tak dále až dosáhl v roce	1881	1.724.015 zl.

Mezi tím byl 9. dubna 1873 vydán živnostenský zákon. Správa spořitelny tak přepracovala stanovy podle tohoto zákona, a prohlásila spořitelnu spojenou se záložnou za "družstvo s bezpodmínečným ručením". ~~Nové~~ staré stanovy potvrdilo Vysoké c.k. místodržitelství výnosem ze dne 18. října 1869 pod číslem 51976

Název spořitelny tak od 9. dubna 1875 zní: "Bochovská spořitelna a záložna s ručením neomezeným".

#### Stanovy

Spořitelna úročí vklady hotovosti pěti procenty. Poskytuje peníze na hypotéku s úrokem 6 procent proti zástavě s úrokem 7 –"-  
proti vystavení směnky s úrokem 7 –"-

Směnky musí být spolupodepsány dvěma spolehlivými žiranty, a lze je podle možnosti prodloužit.

#### 74b

Každé 3 roky se konají nové volby vedení spořitelny; ředitelem a předsedou je vždy stávající starosta.

Při druhých volbách po odchodu pana Antona Schneidera se ředitelem spořitelny stal pan starosta Franz Heintzel. – Účetní a zapisovatel Anton Marek; kontrolor David Löwy, pokladník Mathias Demuth. V současné době tvoří vedení spořitelny tyto členové: ředitel a předseda pan starosta Vranz Heinzl; účetní a zapisovatel Anton Marsch, kontrolor David Löwi, pokladník Mathias Demuth.

Od 1. února 1871 má spořitelna najaté prostory v domě číslo 38 na náměstí.

V roce 1884 činil peněžní obrat	1.785.330 zlatých,	
rezervní fond činí...	13847 zl.	
kapitál půjčený s úrokovou sazbou	5 % činí ...	499.517 zl.
	7 % směny ...	222.226 zl.
	7 % zástavy ...	3406 zl.
	stav kapitálu ...	795.184 zl.

## 75a

### Chudobinec

Aktiva chudobince činí 5989 zl. 94 x (krejcarů). Příjmy z příspěvků a pokut se pohybují ročně kolem 100 zl. V současné době zde žije 8 chovanců (beneficientů), jimž je rozdělováno přibližně 190 zl.; léky, mrtvoly a jiné náklady činí ročně 200 zl.

Účty tohoto fondu pro chudé vede městský tajemník pan Anton M. Sgusta.

## 75b

### Měšťanský špitál

Založení měšťanského špitálu sahá do šerého dávnověku, nemáme o něm žádné doklady. Místo původního dřevěného domu je tu zděný s šindelovou střechou, v němž jsou 4 obytné místnosti obývané pěti chovanci. Špitál má aktiva ve výši 3030 zl. 83 kr. a ročně dostává 11 zl. a 34 x na poplatcích z mlýnského práva a další drobné příspěvky.

Chovancům se rozděluje cca 54 zl. ročně.

Jména eviduje měšťanský výbor. Pan městský tajemník M. Sgusta je účetním tohoto ústavu.

## 76a

### Spolek vojenských veteránů

Byl založen v roce 1872 na popud kapitánů ve výslužbě, pánů Moritze Sunky a Mathiase Demutha. Velitelem byl zvolen pan Carl Marsch. Každé 3 roky se volí desetičlenný výbor. Stanovy jsou potvrzeny výnosem Vysokého místodržitelství č. 35190 ze dne 21. července 1872. Počáteční počet členů byl 61. Každý vstupující člen zaplatí vklad 1 zl. 50 kr. a pak měsíčně 10 kr. V současné době spolek čítá:

65 činných členů, 40 čestných členů.

Účetním je pan Karl Hoffmann.

Účelem spolku je podpora v případech nemoci a bezplatný řádný pohřeb zesnulých členů. Pozůstalým zesnulého se vyplácí 18 zl. Doposud byli z pokladny spolku pohřbeni 3 členové, a tyto náklady činily 66 zl. Spolek má jmění 268 zl. Roční příjmy činí 90 zl.

Členové nosí tmavomodré košile a klobouky s kohoutími péry. První slavnostní pochod se konal v roce 1873. Spolek má právo používat buben a polnici. Důstojnický stejnokroj má na límci košile zlatou portu.

## 76b

Spolek má vlastní kapelu. Schůze a jiná setkání se konají v městské budově č. 1. Slavnost založení se koná každý rok 24. června, a při té příležitosti jakož i při oslavě narozenin Jeho Veličenstva císaře a při ostatních veřejných slavnostech koná sbor přehlídku.

Protektorem je Jeho c. k. Výsost arcivévoda korunní princ Rudolf. V roce 1874 byl na náklady spolku pořízen skvostný prapor. Vysvětil jej pan p. Alois Langhanns. Kmotrou praporu byla paní Anna Sirnka, majitelka statku z Údrče.

Prapor zdobí císařský orel a nápis: Bože zachovej Habsburský rod.

Na stuze praporu je zlatem vyšito: Sláva Rakousku

**77a**

**77b**

## **Školy v Bochově**

O školství v Bochově v dávných časech se nám nedochovaly žádné zprávy. O tom, že zde spolu s farním obročím zahájil činnost kantor – kostelník, není pochyb, ačkoliv školní výuka byla až do časů císaře Josefa dokonce i ve větších městech v krajně nuzném stavu. S nástupem evangelických duchovních v Čechách převzali kazatelé vedle kazatelského úřadu do svých rukou především také výuku ve školách, po reformaci a vyhnání evangelických kazatelů v roce 1624 se však školy vrátily zpět k římskokatolickým učitelům. V luteránském období uložili evangelický purkmistr a konšelé při volbě rady v roce 1612 dvěma zaměstnancům školy", aby nešetřili pílí při výuce mládeže, a dvěma představeným školy, aby prováděli pilně vizitace. Vedle představených školy měli nejvyšší dohled nad školou dva radní. Současně měli jeden kantor a jeden učitel pečovat o hudbu na kostelním kůru.

S nástupem svobodné správy obcí dostalo školství v Bochově lepší podobu, ještě více k tomu však přispěly nově vydané školské zákony, samostatnost státem zkoušených učitelů a zavedení národní školy v roce 1870. Výuku v budově národní školy, která má pouze dvě učebny, obstarávali řídicí učitel s jedním učitelem, o dva roky později k nim přibyli ještě druhý učitel a industriální učitelka. Při zřízení národní školy zde bylo 265 dětí schopných školní docházky;

**78a**

nyň jich je 301, a sice 147 hochů a 154 dívek. Výuka se koná ve čtyřech učebnách, z toho jsou dvě najaté v domech měšťanů. Městská obec platí nájem za učebny, školní potřeby a pomůcky, dále dřevo na vytápění školy, a kromě toho je povinna přispívat na školní výlohy částkou 372 zl. ročně a hradit krajské pokladně školné za chudé děti. Škola vlastní vedle nejnütnějších fyzikálních nástrojů i knihovnu. Řídící učitel vede školní kroniku. Místní školskou radu tvoří starosta, který je jejím předsedou, místní farář, řídicí učitel a tři členové výboru; každé tři roky se volí nová místní školská rada, která má sídlo ve Žluticích. Veškeré učební pomůcky pro výuku jazyka, náboženství, zeměpisu, geometrie a kreslení obstarává místní školská rada. Zdejší sbírku nerostů škole věnoval pan Anton Schmidt, ředitel školy v Němec-kém Chloumku. Ke školskému okrsku Bochov patří tyto obce:

///

Škola je podřízena žlutickému vikariátu ve Svatoboru.

**78b**

**79a**

**79b**

## Mužský pěvecký spolek

Tento spolek byl založen 25. listopadu 1872 z iniciativy pana JUDr. Šimany, a v krátké době se upsalo 41 aktivních členů, z toho 21 činných, 20 přispívajících. D<sup>r</sup> Simany fungoval jako předseda, učitel August Krehan jako sbormistr. Protože do spolku vstoupilo několik členů, kteří již měli hudební průpravu, a ostatní pilně navštěvovali výukové hodiny, spolek se rychle rozvíjel. Již brzy bylo možno pořádat produkce v Bochově, und těleso navštěvovalo také ostatní bratrská sdružení, například v roce 1875 pěvecký spolek v Březové, později v Doupově, 1882 opět slavnost založení v Březové. Rovněž spolky ze sousedních obcí navštěvovaly zdejší pěvecký spolek: Žlutice a Údrč v roce 1879 a tak dále. Při slavnostním odhalení pomníku císaře Josefa v roce 1882 ve Žluticích byl spolek zastoupen deputací.

C. k. místodržitelství potvrdilo stanovy spolku v roce 1872. Spolek ještě nepořádal žádnou slavnost u příležitosti svého založení, ale omezil se na interní oslavu svátku sv. Cecílie a v průběhu doby několikrát spoluúčinkoval při církevních svátcích, zejména v týdnu sborového zpěvu a při veřejných oslavách.

Mužský pěvecký sbor je od roku 1876 členem německého pěveckého svazu v Čechách a má v současné době 18 činných členů (6 první tenor, 5 druhý tenor, 5 první bas, 2 druhý bas) a 24 přispívajících členů. Čestnými členy jsou: Anton Maria Sgusta, městský tajemník a kapitán c. k. privilegovného sboru ostrostřelců,

### **80a**

a Karl Leipold, zaměstnanec c.k. poštovního a telegrafního úřadu v Rumburku. Představenstvo tvoří: předseda a sbormistr – Alfred Hinz učitel, místopředseda – Wilhelm Rispler obchodník, zapisovatel ...

pokladník – Franz Zintl adjunkt c. k. daňového úřadu, archivář – Emanuel Hoyer učitel. Aktivní členové platí měsíčně do pokladny spolku 10 krejcarů, přispívající 20 krejcarů. Každý týden se v lokále pěveckého spolku, který je v současné době v hostinci U města Karlovy Vary, konají dvě zkoušky. Každým rokem spolek uspořádá několik pěveckých představení, večerních zábav, plesů atd. Spolek vlastní dosti značný počet hudebních děl, dobrý klavír a několik nástrojů. Cílem spolku je nyní poříditi si vlajku.

### **80b**

## Pověsti

### z okolí Bochova.

#### Kůň na Hladovém vrchu.

Na západním konci města Bochov se tyčí Hladový vrch, jeden z mnoha čedičových kuželů, na kterém v současné době stojí kaple, kdysi tam však stála hladomorna. Na jihozápadním svahu hory je díra zvaná Trpasličí jáma. Z této jámy vychází každých sto let kůň a čeká, až

mu někdo podá oves. Ten by si jej pak mohl odvést domů jako svého. Dosud se však nenašel srdnatý člověk, který by si pro bělouše přišel.

### **Bílá paní na Zámeckém vrchu**

Není tomu zas tak dávno, co ve staré chatrči v Eckerwaldu (les mezi Bochovem a Tašovicemi) žil mládenec se svou matkou. Jinoch denně vyháněl stádo na pastvu, zatímco matka se starala o domácnost. Jednoho dne – bylo to před svatým Janem – pásl mladík v údolí pod Zámeckým vrchem. Tu se k němu přidružila

#### **082a**

divukrásná paní v bílém rouchu a dala se mu poznat jako zakletá princezna, kterou by mohl vysvobodit. Řekla mu, že se objeví další den, ovšem v jiném oděvu, a že k jejímu vysvobození bude potřeba pouze jeho polibku. Ona jej pak bude následovat a pomáhat jeho matce při práci. Mládenec slíbil, že dívku vysvobodí. Nadešlo jitro a mladý ovčák hnal své stádo s rostoucí netrpělivostí na stejné místo. Skutečně se objevila postava doprovázená černým psem, její podobu však nebylo možné rozeznat: tělo zcela zakrývaly ohavné vředy a havěť, rysy tváře byly pokřivené, rozčuchané prameny dlouhých hnědých vlasů zakrývaly její obličej i záda. Pomalu, mírnou rychlostí se přiblížila k mládenci na tři kroky, neřekla ani slovo, jen pohyby mu naznačovala, že může začít s vysvobozováním; vyděšený jinoch se však hrůzou nezmohl ani na nejmenší pohyb, a z jeho rtů vyšel jen zvuk plný zoufalého strachu. Hůl mu vypadla z ruky a postava utekla s žalostnými slovy: "Běda, nyní je opět na sto let konec!" S námahou se vlekl mladík domů, a dva dny poté zemřel.

#### **082b**

### **Hans Adler a studánka Schottenbrünnl.**

Dříve nebyl Bochoh na místě, kde stojí dnes, ale jeho téměř sto domů se rozkládalo kolem dodnes zachovaného kostela svatého Jakuba na druhé straně potoka, který se vine půvabným lučním údolím na úpatí Zámeckého vrchu, korunovaného zříceninou Hartenštejn. V té době vedla ze Skoků Žitným lesem silnice ke studánce zvané Schottenbrünnl u Křížového rybníka a dále přes Mniškou hůrku do Bochova. Blízko u studánky stál kříž, k němuž podnikali lidé z daleka poutě, neboť voda ze studánky měla nejen vynikající hojivou sílu, ale měla i tu vlastnost, že když se z ní napil nečistý člověk, vrátila se teprve, když si zločinec odpykal trest za svou vinu. Na jistém Hannsi Adlerovi z Hartmanova ulpělo podezření, že zabil svou macechu a pět sourozenců. Protože provinilec tvrdošjně zapíral, donutili ho, aby se na důkaz své nevinu napil ze studánky Schottenbrünnl. A co se nestalo: sotva první kapky svlažily jeho rty, voda ze studánky se ztratila. Vina zločince tak byla nade všechnu pochybnost prokázána; za jeho zločin mu odřezali kůži z těla v tenkých prouzcích a pak vpletli tělo stažené z kůže do kola.

#### **083a**

Duši vypustil zločinec až na šibenici, a v témže okamžiku se do studánky opět vrátila voda.



## Hledač pokladů na Mnišské hůrce (Münchberg)

Co by kamenem dohodil od hradu Hartenštejn, který kdysi stál na Zámeckém vrchu a díval se pyšně do kraje, avšak nyní z něj můžeme vidět už jen trosky, se nachází Mnišská hůrka; na ní stál před dávnými časy klášter, jehož obyvatelé žili se zámeckým pánem v dobré shodě. Klášter spojovala se zámkem podzemní chodba, aby bylo možno jeho obyvatelům v těžkých dobách poskytnout spásný azyl. Když jednou hrabě cítil, že on i jeho poklady jsou již ve velkém ohrožení ze strany nepřátel, přemístil je chodbou do kláštera a ukryl je na bezpečném místě, které neznali ani mnichové, vrátil se zpět na bojiště a spolu se svými muži zemřel hrdinnou smrtí.

Klášter byl už dávno zchátralý, ukrytý v lesích a zapomenutý, ale poklady tam stále ještě ležely. Až jednou v noci na to byl upozorněn starý mlynář z Huškova mlýna. Ponenáhlu začali všímaví pozorovatelé na Mnišské hůrce vídat světélko, ačkoliv bylo známo, že tam není žádné lidské obydlí, že tam na určitém místě dokonce nikdy nerostla tráva, a že se lidé tomuto místu vůbec vyhýbají. Musel tam být ukrytý poklad. S krumpáčem a lopatou se mlynář z Huškova mlýna vydal na cestu

### 083b

a před půlnocí stál na místě, kam dopadalo světélko, aby poklad vyzvedl. Po několika ranách krumpáčem zazněl z hloubky zvuk podobný tónu zvonů a místo osvítil oslnivý jas. "Mlín hoří!" zvolal za ním temný hlas. "Ježišmarja Josefe" vykřikl mlynář a pohlédl za sebe, ale nebyla vidět záře ohně ani nic podezřelého. Mlynář se dal opět do práce, aby dokončil vyzvednutí pokladu, ale vše náhle zmizelo, místo pokryla hustá temnota a na věži odbíjelo dvanáct.

## Zakopaná mešní roucha

Jeden bochovský občan si na nadcházející ráno objednal na své pole u kostela sv. Jakuba oráče. Probudil se a zdálo se mu, že je na čase jít na pole, aby dal oráči nutné pokyny; oráč tam však ještě nebyl, a tak se občan posadil na kamennou zídku a čekal na něho. Náhle zaslechl zvuk, vstal a šel k místu, odkud zvuk vycházel. Ke svému překvapení spatřil na cestě díru, v níž ležela mešní roucha, monstrance, kalichy a jiné kostelní předměty. Uslyšel, jak z údolí jede nahoru vůz. "Hansgirgu, vyjed'te sem nahoru", zavolal dolů. V tom okamžiku díra se všemi cennostmi zmizela.

### 84a

### 84b

# PANSTVÍ

# Kysibl

### 85a

## 85b

Kysibl, vzdálený 2 1/4 hodiny severně od Karlových Varů, leží na vysokém vrchu blízko zříceniny Andělská Hora, obklopen jehličnatými a listnatými lesy. Díky vyvýšené poloze je zde poněkud drsné podnebí, zima tu trvá o něco déle, než v okolí Karlových Varů a Žlutic. – Území panství Kysibl protíná silnice z Karlových Varů do Prahy, je to značně hornatá krajina, za zmínku stojí zejména Andělská Hora, Hladový vrch u Bochova, Šemnická skála, Špičák, Burgstädter Berg, Kirchberg, Mirsberg, Čertův mlýn, Pfaffenberg a Steinberg. Čedič ohraničuje Činov a Kysibl a žula okolí Šemnické skály a Andělské Hory. U Březiny, Brložce, Těšetic se nachází rula a u Bochova izolované čedičové kupy.

Řeka Ohře protíná pozemky Kysibelského panství na krátkém úseku. Na kysibelském území se nacházejí: Lomnický potok, Hartmanovský potok, Dubinský potok a další menší rybnaté potoky. Krajina je bohatá na rybníky většinou menší rozlohy, jmenovitě Oberer Ließteich a Unterer Ließteich, rybníky kolem Doupovského Mezilesí, Městský rybník, Standner, Hergeteich, Luzienteich, Kuhteich a Langeteich, Soloteich, Klingenteich, Kreuzerteich, Bochovský panský rybník, Oberer Lammteich, Unterer Lammteich, Pstruhový rybník, Krailen, Stockteich, Großer Strassenteich, Kleiner Strassenteich Bagatellteich, 2 mlýnské rybníky u Dlouhé a Oedteich. Spolu s rybníkem Nejsvětější trojice pod Andělskou Horou je to celkem 25 rybníků. Posledně jmenovaný byl při tom nějakou dobu využíván jako louka.

## 86a

Kysibelské pozemky patřily odedávna k zámku Andělská Hora; teprve v pozdější době vzniklo panství se zámkem, ke kterému patřily ještě rozsáhlé nemovitosti, původní hrad Andělská Hora vystřídal mnoho majitelů, a nakonec zchátral. Požár, který vypukl 25. dubna 1811 při silné vichřici v Žalmanově, zničil během hodiny starou i novější budovu zámku, byty zaměstnanců, pivovar, několik obytných domů v Kysiblu, kostel, školu a faru v Žalmanově.

Před zveřejněním ústavy zde byly tyto vsi, poddané a poplatné panství Kysibl: Kysibl, Žalmanov, Hohlmühl, Nová Víška, Činov, Olšová Vrata, Dolní Tašovice, Bražec, Dlouhá, Doupovské Mezilesí, Obora, Svatobor, Hartmanov (Lučiny), Šemnice, Rydkěřov, Dolní Lomnice, Horní Lomnice, Mlýnská, Stará Ves

<sup>1</sup> Opat Ludvík a celý konvent kláštera v Oseku zřizují pro obec Schonow za účelem důkladného vyměření svého lesa v Šemnici 15 činžovních lánů a jeden svobodný lán, přičemž posledně jmenovaný přidělují rychtáři uvedené vsi Wolflinu Hartmanovskému. Svědkové: opat Ludvík, převor Johannes, sklep mistr Johannes, fortnýř Heinrich, kantor Johannes, Beringer hofmistr v Šemnici, a ctný Gosswin Uher, Pesold rychtář v Hartmanově, Wolffel a jeho syn a další. Dáno v Oseku A. D. 1300 u im 26, Pritic Cal. Augusti. K. Václav IV. král

## 86b

Dubina, Těšetice, Nový Dvůr, Březina, Tesch, Dvory, Hůrky, Bullwitz, Lipoltov, Pastviny, Radošov (o němž zde pojednává zvláštní stať) 9 domů z Andělské Hory a poddanské město Bochov. Výše uvedené vsi byly rozděleny do nově vyměřených katastrálních obcí, příslušejících krajům a okresům, vytvořeným nově podle ústavy vydané v roce 1848, a byly v nich zřízeny starostenské úřady.

Město Bochov tak získalo obecní radu s jedním starostou a třemi členy rady, vybranými z obecního výboru, zvoleného z řad měšťanů. S rokem 1848 zmizely patrimonální soudy a vrchnostenská břemena pro vyplácení úředníků, kancelářské a jiné náklady spojené s odvodem daní. Nově vytvořené krajské úřady a okresní hejtmánství

český stvrzuje, že urozený muž Bohuslav, jeho nejvyšší komoří, převedl s jeho souhlasem na klášter Osek oblast v Šemnici s veškerými příslušnými loukami, lesy, rybolovem, honitbami, vodami, pozemky zastavěnými i nezastavěnými, s právem věčné držby. Svědkové: Jaroslaus purkrabí ve Steinu, Hagen Hotebor, Vitus de Belu..... Dáno A. D. 1239 12. indikce, v Praze rukou notáře Viléma, IV kalend. července/sdělení od H. Gradla

### 87a

od té doby řídily obecné politické záležitosti a v důsledku zrušení poddanského svazku bylo povýšeno na zákon také vyvázání ze všech peněžních a naturálních poplatků a posléze i z roboty. Panství Kysibl tak při jednáních o vyvázání ztratilo veškeré peněžní dávky, pro panství významnou ruční robotu i robotu s potahem, a ještě mnoho dalších vrchnostenských práv, za to však obdrželo jako odškodnění obligace za vykoupení půdy.

Kysibl spadá pod farnost Žalmanov, má v současné době 78 domů s 900 obyvateli. Majitel panství hrabě Heřman Černín z Chudenic obývá dvě velké zámecké budovy, které právě nechává přestavět v renesančním slohu a spolu s tím zřizuje zámeckou kapli v gotickém stylu. Úřední dům je zařízen jako úřadovna, byt pro správce panství, pomocné úřady a kanceláře.

Velký pivovar a porcelánka s mlýnem na masu jsou vlastnictvím majitele panství. Panský poplužní dvůr, obhospodařovaný v režii, dosahuje díky odbytu zemědělských výrobků do blízkého lázeňského města Karlových Varů bohatých výnosů a hodnotu panství zvyšují ještě významněji rozlehlé lesy s velkými oborami, hraničící s karlovarským územím a obhospodařované zkušenými lesníky. Také majitelům polností v Kysiblu, obchodníkům se dřevem a potravinami a těm, kdo se zabývají chovem dobytka, zajišťuje

### 87b

prodej výrobků do Karlových Varů poměrně slušné živobytí.

Lesy panství Kysibl měří...

a jsou rozděleny do pěti revírů: Doupovské Mezilesí, Bochof, Olšová Vrata, Činov a Sichelmuhl. Nadlesný, k němuž je přiděleno 5 polesných a 7 hajných, obstarává vedení lesnických prací a ochrany lesa. Každoročně tu složí: 50 srnců, 1200 zajíců, 1200 koroptví. O zpěvné ptáky se zde starají pečlivě, zejména v lese sousedícím s městem Karlovy Vary je zřízeno přes 2000 ptačích budek pro ochranu zpěvných ptáků.

Přibližně 200 jiter pozemků je po oddělcích propachtováno, všechny patří dřívějším panským poplužním dvorům v Bražci, Doupovském Mezilesí, Steinhofu, Dubině, Halmhofu a Tösch bývalý majitel panství, pan hrabě Stiebar po roce 1790 "emfiteretizoval". K panství dále patří rozlehlý vápencový lom u Sedlečka, odkud pochází znamenitý pačok, a velká ložiska hlíny u Andělské Hory, využívaná k pálení cihel.

### 88a

V lesích panství Kysibl, blízko řeky Ohře, téměř uprostřed na vysokém horském úbočí, se nachází pramen kyselky, dříve nazývaný Radošovská nebo také Buková kyselka, který vzbudil pozornost lékařů již v roce 1571 a 1574, avšak teprve v roce 1778 se majitel panství Kysibl hrabě Hartig pokusil o její expedici; až následující majitel hrabě Stiebar nechal pramen jímat, vystavět nad ním altán a zracionalizoval odbyt pramene, zřídil filiálky ve Vídni, Praze a Karlových Varech. Proslulost tohoto léčivého pramene neustále rostla; v roce 1724 jej Friedrich Hoffmann poprvé analyzoval, druhý rozbor provedl bochovský lékárník Anton Schneider v roce 1862 a poslední zdravotní rada Dr. Nowak a docent doktor Kretschmer z Vídně v roce 1857.

Kysibelská voda je nelepším dietetickým a stolním nápojem, jedná se o nejčistší alkalický minerální pramen, doporučovaný proti nemocem trávicí soustavy, močového měchýře a proti katarovým chorobám dýchacích cest.

Spis dvou renomovaných karlovarských lázeňských lékařů doktora Damma a Mitterbachera a zvláštní vliv, který vyvinuli pro pozvednutí tohoto léčivého pramene, vedly nakonec k tomu, že účinky a používání této nejčistší alkalické minerální vody zveřejnili proslulí kliničtí lékaři Dr. Krombholz a Professor Steinmann a snahy o prosazení kysibelské vody v Evropě byly korunovány úspěchem.

## 88b

Následující majitel panství baron Neuberk věnoval kysibelské minerálce zvláštní péči a získal od řeckého krále Otta, který byl v Karlových Varech na léčení, svolení pojmenovat pramen jeho jménem. Poté nechal svobodný pán Gemrich z Neuberka vystavět altán na 14 sloupech (ze žuly) s pohodlnou kolonádou, kterou zdobí busta Jeho Veličenstva krále Otta, nesoucí nápis:

"V upomínku na 25. srpen 1852."

Tato busta byla velmi slavnostně a za účasti obrovského počtu lidí odhalena 22. září 1853. Aby Ottův pramen nyní získal větší proslulost, propachtoval svobodný pán z Neuberku jeho odbyt v roce 1870 průmyslníku panu Heinrichu Mattoni, který už měl v pachtu odbyt karlovarské minerální vody, a jehož energie a znalosti karlovarských lázní nesmírně přispěly k prudkému vzestupu, ba dokonce rozkvětu tohoto lázeňského města.

Svobodný pán z Neuberku prodal mezitím panství Kysibl panu hraběti Heřmanu Černínovi z Chudenic, c. k. komořímu. Nový majitel rozpoznal důležitost tohoto Ottova pramene a oceňoval Mattoniho podnikatelské počiny, proto o dva roky později,

## 89a

v roce 1873, prodal výše uvedenému panu Heinrichu Mattoni Ottův pramen s 260 jitry okolních pozemků a lesů za 400.000 zlatých. – Nyní byl pramen v těch pravých rukou. Nastal mohutný obrat. Ottův pramen získal brzy na významu, vydobyl si světovou proslulost.; Mattoniho velkomyšlné jednání s obchodníky minerálními vodami, průmyslníky a lékaři, obrovské sumy vynaložené na zásilky zdarma pro špitály, kliniky a léčebné ústavy, velké obchodní cesty si rychle prorazily cestu do Ameriky a zámořských měst, s každou další cestou se zvětšoval počet zasílaných láhví. Mattoni uměl vést odbyt velmi rafinovaně, zaváděl pozoruhodná vylepšení, která se stávala vzorem pro všechny ostatní.

Když Heinrich Mattoni korunoval svůj podnik, rozhodl se pro blaho lidstva s vynaložením obrovských nákladů, které se nikdy nevrátí, založit lázně:

### **Kysibl-Puchstein (Gießhübl-Buchstein),**

a poté, co nechal postavit zcela novou, velkolepou budovu pro expedici kyselky, vybavenou nejsolidnějším a příkladným zařízením, postaral se o vybudování chodníků, altánů nad prameny, konverzačního sálu s čítárnou novin a knihovnou, pak

## 89b

různých obytných domů a vil pro ubytování lázeňských hostů na levém břehu Ohře.



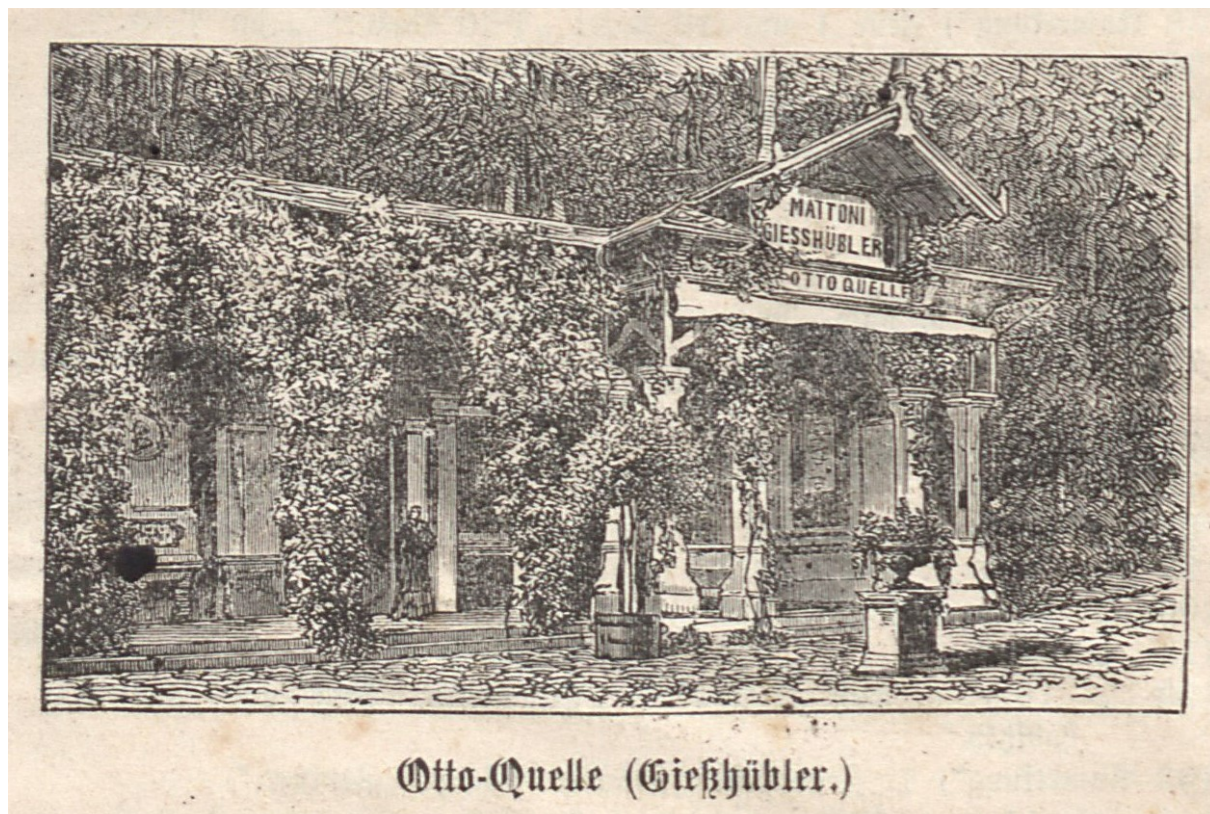
*Elisabeth-Quelle*  
*Franz-Joseph-Quelle*  
*Wasserheilstalt*  
*Buchkoppe*  
*Seilbahn*  
*Versendungsgebäude*  
*Otto-Quelle*  
*Restauration*  
*Herrenhaus*  
*Villen*

*Alžbětin pramen*  
*Pramen Františka Josefa*  
*Vodoléčebný ústav*  
*Bučina (630 m)*  
*Lanovka*  
*Expedice vody*  
*Ottův pramen*  
*Restaurace*  
*Panský dům*  
*Vily*

Celý velký pozemkový komplex je protkán promenádami, okolí je zkrášleno a přetvořeno v park.

**90a**

Toto místo se zvláště zdravou polohou je bohaté na přírodní krásy, vonný lesní vzduch, a pobyt v něm je pro lázeňské hosty a návštěvníky lázní neobyčejně přínosný. Překvapivým dojmem působí již při vstupu do lázní majestátní, téměř svisle vztýčená skalní stěna, na jejíž terase vyvěrá z žuly Ottův pramen a jeho voda se šuměním padá mezi skalisky.



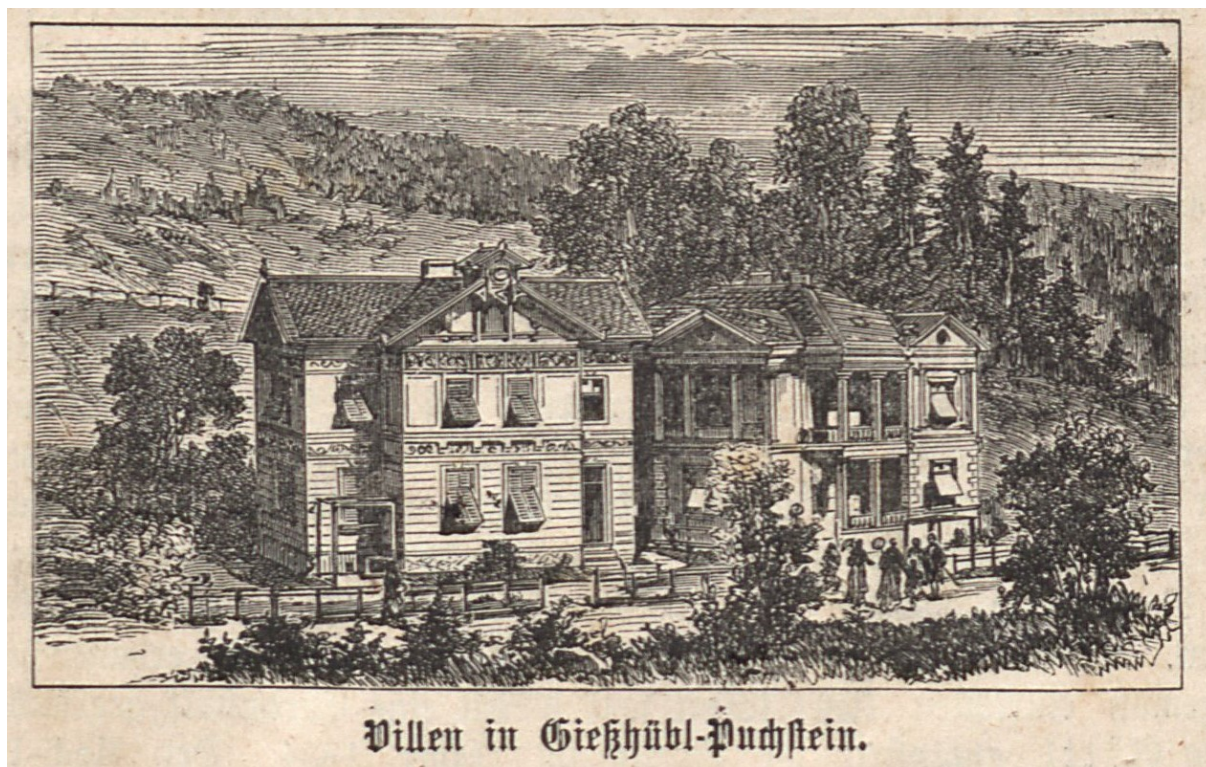
Ottův pramen (v Kysiblu)

Okolní hory poskytují překvapivé výhledy, zejména vrchol blízké Bukové hory, položené 2000 stop nad hladinou, který zdobí třípatrová rozhledna. Lázně samy leží jen mírně nad hladinou řeky Ohře, 340 metrů nad mořem, a jsou od Karlových Varů vzdáleny 1 1/2 míle. Kysibl Puchstein je nejpříjemnějším a prvním výletním místem pro lázeňské hosty z Karlových Varů. Počet návštěvníků vzrostl z 5000 v letech 1872 až 1876 na 16000 a nyní činí téměř 20.000. Počet lázeňských hostů činí: 1872 – 41, 1873 – 69, 1875 – 96, 1876 – 140, 1881 – 205, a každým rokem

## 90b

se jejich frekvence zvyšuje. Pohodlná silnice, vedoucí hustými lesy, spojuje Puchstein s lázeňským městem Karlovy Vary; nejbližší železniční stanicí je Velichov, a na popud majitele lázní pana Heinricha Mattoniho byla již vytyčena železniční trať do Kysiblu-Puchsteinu, pro jejíž vybudování Mattoni přináší grandiózní finanční oběti. Gravitační vodovod přivádí z vysokých hor denně 1200 hektolitrů nejčistší pramenité vody pro Vodoléčebný ústav, který Mattoni založil a zařídil podle nejracionálnějších zásad vodoléčby, pro minerální bahenní lázně se smrkovým jehličím a říční lázně. Pokud jde o vybavení, vyrovná se tento lázeňský ústav prvním z Rýnských lázní.

Obrovský rozmach odbytu Ottova pramene je výlučným dílem Mattoniho; jemu především patří dík trpícího lidstva; a jeho neúnavnému úsilí vděčí za svůj rozkvet i lázeňské město Karlovy Vary, dopomohl k uznání i Bukové kyselce. Mattoni expedoval v roce svého nástupu 1872 půl miliónu skleněných láhví Ottova pramene; 1875 – 1 1/2 miliónu, 1880 – 3 milióny, 1882 – 4 milióny a v současné době 6 miliónů. – Vedle Ottova pramene



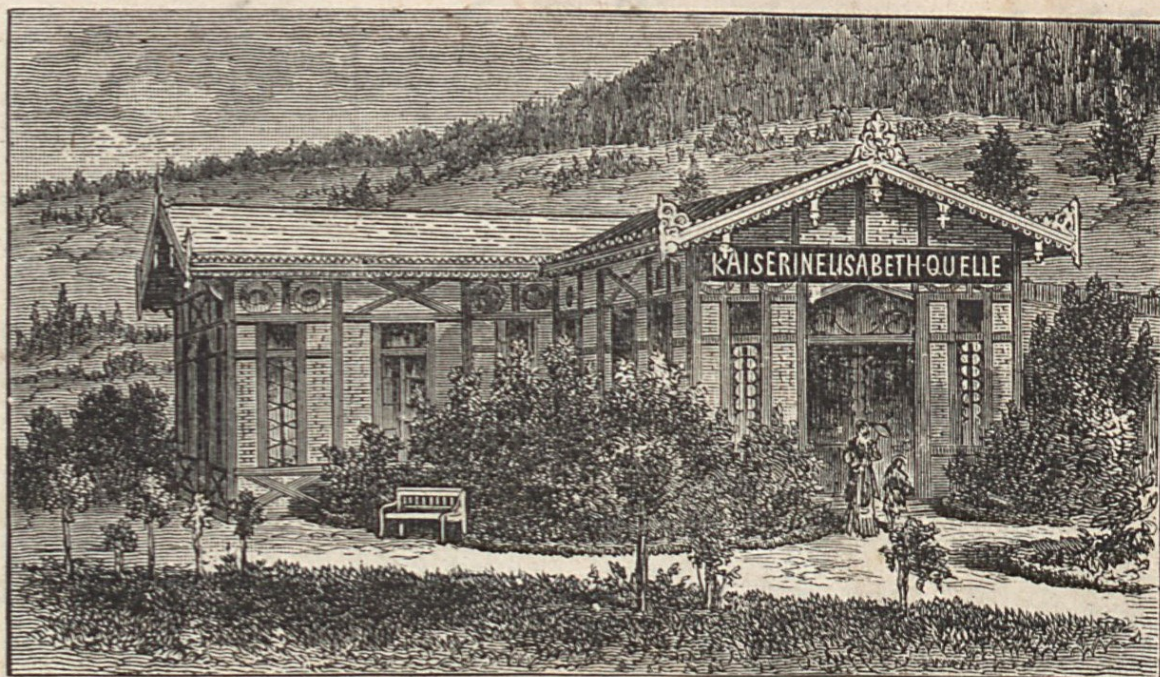
91a

nechal Mattoni jimat a ozdobit altány ještě dva jiné minerální prameny, vyvěrající na území tohoto komplexu. S ohledem na znamenité zásluhy obdržel pan Heinrich Mattoni od Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa titul "císařský rada a c. k. dvorní dodavatel". Mattoni získal ještě mnoho jiných vyznamenání, řádů a čestných titulů. O těch blíže pojednává historická kniha Vincence Prökla "Stadt Karlsbad" (Město Karlovy Vary).



*Franz-Joseph-Quelle und Eremitage.*

Pramen Františka Josefa a letohrádek



*Elisabeth-Quelle.*

Alžbětin pramen



Poblíž bývalého panského poplužního dvora Dubina u řeky Ohře se na povlnné vyvýšenině nad obcí zdvihá Kněžský vrch známý též jako Mnišský vrch, kde se nacházela budova přináležející ke klášteru Osek, v níž nacházeli ubytování magistři vyslaní z Oseka. Dnes z ní existuje už jen násep uprostřed a pár zbytků zdí s klenbou.

## 91b

Sled majitelů na Kysiblu a Andělské Hoře je sice již uveden v příslušných oddílech, zde se však opakuje, aby nevznikly žádné mezery. – Po konfiskaci veškerých panství a statků svobodného pána z Felsu koupil panství Kysibl a Andělská Hora s městem Bochov a hradem Hartenštejn hrabě Heřman Černín. Pan hrabě Heřman Černín z Chudenic za to české komoře zaplatil odhadní cenu 97.992 kop míšeňských nebo 114324 rýnských zlatých a přenechal císaři své panství Žleby.

V roce 1794 přešlo vlastnictví Kysiblu, Bochova a Andělské Hory na hraběte Johanna Stiebara z Buttenheimu a v roce 1810 proti úhradě jednoho miliónu 70.000 zlatých v bankocetlích na Johanna Hladíka. V roce 1829 koupil panství Kysibl svobodný pán Vilém Gemmrich z Neuberku. Jeho syn Johann Gemmerich, svobodný pán z Neuberku, nechal – jak je již uvedeno výše – jímát Radošovskou kyselku, vybudovat pavilón a krytou kolonádu a poté, co získal souhlas Jeho Veličenstva řeckého krále Otta, dal prameni jméno "Ottův pramen". V roce 1869 panství prodal c. k. komořimu, panu hraběti Heřmanu Černínovi z Chudenic.

Tatáž šlechtická rodina koupila panství Kysibl od české komory již dříve, a to v roce 1622 za 97.992 kop míšeňských, a kupec,

## 92a

pan hrabě Heřman z Chudenic kromě úhrady kupní ceny postoupil císaři také své panství Žleby. Heřman zemřel v roce 1652, po něm následoval jeho prasynovec Humbert a po něm jeho syn Heřman Jakub. Posledně jmenovaný prodal Andělskou Horu s Kysiblem a Bochovem v roce 1731 hraběti Adamu Ludvíkovi z Hartigu. Po něm zdědil jeho statky syn, hrabě Ludvík Maria z Hartigu, který se však zadlužil natolik, že panství muselo být v roce 1794 soudně prodáno. Koupil jej, jak už je uvedeno dříve, hrabě Johann Stiebar z Buttenheimu, který byl od té doby pánem na Andělské Hoře, Kysiblu, ... Pan hrabě Heřman Černín se tedy po několika změnách vlastníka objevuje jako následník stejnojmenného hraběte Černína, který zemřel v roce 1652, a je v současné době majitelem panství Kysibl a hradu Andělská Hora.

Pro doplnění tohoto oddílu zde následuje biografie tohoto starého, velmi slavného šlechtického rodu Černínů v rozsahu, jenž bylo možno pomocí listin objasnit.

První Černín se objevuje v listině, podle níž český král .... obdaroval klášter Ostrov (Cyrinus cammerarius zemského komořího), v listině kláštera v Kladrubech se dvěma bratry Černíny cum Fratribus suis Brzetislao et Derslao, a v listině z roku 1193, kterou klášter Beřezenow dodnes uchovává, jako Comes Czirin.

Biskup Jindřich Břetislav zemřel v Chebu během soirnim ...

## 92b

mocný panovník na straně nově voleného českého krále Přemysla, a měl hlas pro volbu krále.

Jméno vysoce postaveného muže Comes Czirin z kláštera Teplá a Třeboň. Postihlo jej neštěstí (sacvius ventis agitator ingens pinus exeoelse graviore deoidunt tures, feriantque

summos fulmina montes) a byl v roce 1212 poslán do vyhnanství; není známo, zda se kdy do své vlasti vrátil. V rodině se traduje a v paměti potomků je zapsáno, že v době vyhnaní Černína byl v nemilosti celý rod a byly ničeny jeho hrady. Při zběsilých útocích protivníka zachránila chůva něžného kloučka z úkrytu u krbu. Když ze svého úkrytu vystoupil, byl celý černý a umouněný. Na zámku Chudenice je dodnes komín s výstupkem, kde chůva během loupení v celém domě a zabití jeho obyvatel děcko ukryla.

Mládí a krása dítěte krále údajně obměkčily a král dal chlapci podle jeho černé barvy a podle starého mocného rodu Czrnin jméno Černín. Znovu vybudovaná pevnost byla lidově nazývána Chudenice, protože byla pouhým zbytkem tak velkého bohatství.

Jistý vévoda, znavený po cestě, vstoupil do chatrče uhlíře, aby tam přenocoval. Našel tam půvabné děti, které si hrály s něčím lesklým; vévoda poznal nejskvostnější rubín. Zatím se objevil otec s černou tvář. Vzal vévodu dovnitř,

### 93a

zapálil mlčky pochodeň a vedl jej na odlehle místo, poklekl, obnažil svou hlavu a pravil: "Ty jsi můj kníže a pán, a všechno je tvé!" Během nočního rozhovoru vévoda poznal v Černínovi bývalého věrného služebníka a vzal jej na pražský dvůr.

V šedém dávnověku měli Černínové stejně jako mocní Rýzmburkové vévodský původ, a jako zakladatel rodu byl uváděn kněz, vévoda Jindřich Břetislav.<sup>2</sup> Pro nedostatek pravých kronik a protože se k nám dostaly pouze kusé informace, nelze původ rodu Černínů z královského rodu Přemyslovců prokázat, dějepisci Popeky, Crugerius, Balbín, Pešina a další však tvrdí, že Černínové pocházejí po ženské linii ze starého českého královského rodu.<sup>1</sup>

Aniž bychom zacházeli do podrobných a důkladných důkazů, je třeba vzpomenout zejména proslulého hraběte Rudolfa Černína, který jako nadšený milovník umění a vědy s bystrým postřehem znalce vytvořil nádhernou obrazovou galerii, velkolepé zahrady v Krásném Dvoře a mnohá další umělecká díla.

Svobodný pán Heřman Černín z Chudenic sloužil jako komoří císařům Rudolfo II, Matyášovi, Ferdinandu II a Ferdinandu III. Na dvoře posledně jmenovaného byl c. k. tajným radou a vyslancem u Vysoké Porty, v roce 1644 dosáhl hodnosti říšského hraběte, v roce 1645 se stává dvorským lenním soudcem, 1649 nejvyšším zemským soudcem, 1658 nejvyšším zemským komořím, zemřel 7. března 1651 jako nejvyšší zemský hofmistr

<sup>1</sup> Illustrierte Chronik von Böhmen (Ilustrovaná kronika Čech) I. svazek 1853.

<sup>2</sup> Protusia Černín biskup ze Segnier doprovázel císaře Karla IV. spolu s mnoha příslušníky vysoké šlechty v roce 1355 do Říma a byl přítomen korunovaci císaře dne 5. dubna, kterou prováděli 2 kardinálové. Viz Pelzelův Kaiser Carl IV (Císař Karel IV.), str. 450.

### 93b

Království českého, je pochován v Zikmundově kapli pražské metropolitní kapituly. Měl za manželku Salomenu Hradištskou z Hořovic, vdovu po Kryštofu Harantovi z Polžic, popraveném v roce 1621, podnikl cestu do Palestiny, Egypta a Arábie, zemřel bezdětný a celá jeho pozůstalost připadla hraběti Humprechtu Janu Černínovi, synu hraběte Jana Černína na Choustníku a vnukovi Humprechta Černína, ženatého s Evou Polyxenou z Paběnic, který byl v roce 1644 spolu se svým bratrem Heřmanem povýšen do hraběcího stavu. Jeho syn Tomáš Zachariáš měl za manželku dceru vicekancléře Martinice Zuzanu, druhorozený Heřman Jakub získal do držení majorátní statky, stal se c. k. komořím a říšským dvorským radou, pánem na

panstvích Petrohrad, Kysibl, Andělská Hora, Nejdek, Velichov, Sedčice, Krásný Dvůr, Milíčevy, Kost, Kosmonosy, Kostomlaty a Kowary ve Slezsku, také zástavním věřitelem královského zámku a panství Mělník. 12. ledna 1687 se oženil s hraběnkou Marií Josefou Slavatovou z Chlumu a Košumberka, která vlastnila Jindřichův Hradec. Hrabě Černín se stal 30. dubna 1689 nejvyšším zemským maršálkem, 3. září 1700 zemským hofmistrem království českého, 3. května 1704 nejvyšším purkrabím českého království. Jeho manželka zemřela 10. října 1708. Syn Heřmana Jakuba Černína František Josef se 1. září 1709 podruhé oženil s hraběnkou Annou Josefou z Kühenbergu a měl s ní druhého syna Františka Antonína, který 28. srpna 1710 zemřel v Praze. Heřman založil v roce 1688 piaristickou kolej v Kosmonosech

#### 94a

a vybudoval přepychový palác – Černínský palác v Praze, který je nyní přestavěn na kasárna. Jeho poklady a klenoty vzbuzují všeobecný údiv. Heřman zanechal svým dědicům 99 panství. – Hrabě František Josef Černín, narozený v roce 1696 získal od císaře Karla VI. titul dvorního číšníka českého království a právo přidat ke svým ostatním hodnostem starobylý titul "vladař domu chudenického a jindřichohradeckého". Oženil se s Marií Isabelou, hraběnkou z Merode-Westerloo. Vinou vysokých výdajů přišel o většinou alodiálních statků, mezi nimi i o panství Kysibl, které koupil v roce 1731 hrabě Adam z Hartigu.

#### 94b

## Andělská Hora

#### 95a

#### 95b

### Andělská Hora

Za pradávna: Engelstadt, česky Andělská Hora, městečko se 156 domy, 927 obyvateli, z toho 11 izraelity, do roku 1848 patronátní a poddanské město s kostelem sv. Michaela, farou a školou, radnicí, leží na úpatí hradu Andělská hora. V 15. století byla Andělská Hora povýšena na město s právem volit městskou radu, dosadit čtyři purkmistry, radu, zástupce soudní moci a syndika; také vykonávala vyšší soudní pravomoci. Volby městské rady byly za vlády císaře Josefa zrušeny a v současné době je zde úřad starosty se 2 obecními radami a 6 členy výboru. Andělská Hora patří k c. k. okresnímu soudu a c. k. okresnímu hejtmánství Karlovy Vary. Starý hrdelní soud zrušený nařízením císaře Josefa v 70. letech, stál západně od Kysiblu na mírné vyvýšenině, těsně u silnice vedoucí ke kysibelskému pramenu, a toto návrší nese dodnes jména Šibeniční vrch. Pro výkon trestů hrdelního soudu využívala rada v Andělské Hoře vždy kata z Chebu.<sup>1</sup>

Podle zápisů v zemských deskách vlastní město Andělská Hora 4 jitra 710 čtverečných sáhů orné půdy, 8 jiter 270 □ sáhů luk, 42 jiter 1163 □ sáhů pastvin, 3 jitra 1325 □ sáhů rybníků a 5 jiter 200 □ sáhů stavebních pozemků. 4 domy samoty Štichův mlýn, kterou protéká Dubinský potok, patří k politické obci Činov (soudní okres Bochoř, úřední okres Žlutice), spadají pod farnost a školu v Andělské Hoře. Domy na pravém břehu potoka patří k politické obci Andělská Hora.

<sup>1</sup> V přípisech v chebském městském archivu je kat nazýván – "katanským pacholkem".

#### 96a

Nad těmito čísly leží panská hájovna a cihelna, mlýn s pilou a dílna na malování porcelánu.

Zdejší polní kapli se sochou svaté Matky Boží ze svaté hory vybudoval mlynářský mistr Johann Schöttner, majitel Štichova mlýna, a na její údržbu věnoval 20 zlatých, které jsou nyní úročně uloženy. Domy byly očíslovány v roce 1770. Každý rok se zde konají čtyři výroční a zároveň dobytčí trhy, a sice v pondělí po 4. neděli postní, v pondělí po svátku Nejsvětější Trojice, v pondělí po svátku svatých Andělů strážných a v první pondělí adventu. Pro konání týdenního trhu dostalo město Andělská Hora na žádost svobodného pána Kašpara Collony z Felsu na Andělské Hoře od císaře Maxmiliána privilegium datované v pátek po svátku Stolice svatého Petra 1571; druhé privilegium obdržela Andělská Hora od hraběte Heřmana Černína dne 22. července 1637. Tento týdenní trh byl již dávno opět zrušen.

Zdejší národní škola patří pod okres Karlovy Vary a má jednoho učitele a jednoho řídicího učitele, který je současně varhaníkem, a jednu industriální učitelku. Je zde 116 školou povinných dětí, které se učí ve dvou učebnách.

Od roku 1600 do roku 1718 došlo ke třem požárům, při nichž shořely na popel téměř všechny domy; poslední požár dne 6. července 1718 zničil 46 měšťanských domů. Po tomto třetím požáru odhlasovala obecní rada věnování peněžních prostředků na tři svaté votivní mše, které měly být slouženy každý rok na den sv. Floriána, sv. Prokopa a 6. července jako den požáru. V úředních spisech je Andělská Hora (Engelhaus) do roku 1613 nazývána "Engelsstadt" a do roku 1641 "Engelsburg". 6. červenec

## 96b

je v paměti měšťanů vůbec zapsán jako nešťastný den, neboť v tento den vypukl v Andělské Hoře mor, který zahubil 178 osob. Zdejší pivovar, jenž byl dříve vlastnictvím měšťanů a nyní patří sládkovi Augustu Prokschovi, který jej od pivovarnické obce koupil, je zařízen na 10 sudů a 2 vědra; ve městě samotném je 7 hostinců a výčepů piva.

Jindřich IV., purkrabí míšeňský a plavenský, pán na Hartenštejně a Bochově, propůjčil osadníkům z Andělské Hory vedle jiných práv také právo mít vlastní znak města – plavenského zlatého lva s červenou korunkou v černém poli, s červeným jazykem, červenými drápy vedle hradu Andělská Hora a archanděla Michaela, ozbrojeného na ochranu nového města plameným mečem. Současný znak města zobrazuje již jen archanděla Michaela s mečem a váhami. Je znám ještě jeden znak města Andělská Hora z XIV. století: stojící anděl, obklopený až pod křídla nebeskými hvězdami; v napřažené pravici drží znak pánů z Plavna, míšeňských purkrabích. Tento erbovní štít obsahuje starý plavenský erb, kterým je kříž sv. Ondřeje ve svisle děleném štítku, pod tím plavensko-gerský lev. Nápis zní: "Sigillum civium in Engelstadt." Z toho vysvítá, jak iluzorní jsou snahy chtít odvodit jméno Engelstadt od anglické princezny.

## 97a

Farní kostel sv. Michaela v Andělské Hoře je pod patronátem majitele panství Kysibl a stojí přímo na úpatí hradu. Zmiňované tři požáry pokaždé zničily také budovu kostela. Na průčelí kostela je uveden letopočet 1720; v tom roce byl postaven současný kostel, který vysvětil 1. září okresní vikář a děkan v Lokti Ernst Leopold Fischer, kněz z řádu křižovníků, za přítomnosti administrátora farnosti P. Basilia Pecha, kněze z řádu premonstrátů a kooperátora Fridricha Kneysela. Hlavní průčelí kostela je orientováno na východ a dnes je zastíněno mohutnými lipami, vysazenými v roce 1750; kostel má solidní zdivo, zdobí jej vysoká zvonice, a hlavní vchod je opatřen předsíní. Podlaha je vydlážděna žulovými dlaždicemi, jev ní zabudována krypta, jejíž vchod je zakryt žulovou deskou s označením PS. Tato krypta ukrývá již jen jednu zachovalou rakev s posledními ostatky faráře.<sup>1</sup> Věžní hodiny byly pořízeny v roce 1722 a uhrazeny z majetku kostela. Hlavní oltář zdobí obraz svatého archanděla Michaela. Ze tří postranních oltářů je první zasvěcen Jezulátku, druhý jeho matce Marii a třetí Bolestné Matce Boží. Kostel je obklopen hřbitovem. Na věži jsou tři zvony, které byly odlity v Chebu, a mají stejný nápis: Odlil mě Balthasar Platzer. Cheb 1721. Velký byl vysvěcen na počest neposkvrněného početí, střední na počest svatého Vavřince a Floriána a třetí na počest

<sup>1</sup> P. Philipp Sigmund Fiedler † 23. prosince 1784.

## 97b

svatých archandělů Michaela, Gabriela, Rafaela a andělů strážných Anselmem Schmausem, opatem cisterciáckého kláštera v roce ...

Oltářní zvonek byl odlit v roce 1717 v Chebu a vysvěcen na počest svatého archanděla Gabriela. Kostel má 1521 zl. 27 kr. vlastního jmění, z něhož se udržují církevní budovy a pořizují potřeby pro kostel. Peníze získané z darů na sloužení mší činí 1868 zl. 59 kr. Díky šlechtnému odkazu majitele hospodářství Georga Reinla z Olšových Vrat ve výši 1390 fr, ofěry jeho vdovy Kateřiny ve výši 80 zl. a příspěvku obou jeho dcer Anny a Terezie – obě provdané Müller, byl dokončen přepychově pozlacený krucifix na hlavním oltáři, stylové štafírování a restaurování interiéru kostela. Tyto dary budou trvalou upomínkou na rodiny Reinl a Müller.

Farní matriky sahají do roku 1631, účetní knihy kostela však do roku 1613. Evangeličtí kazatelé zde stejně jako u všech farností v Loketském a Chebském kraji při svém odchodu zničili nebo odnesli veškeré knihy křtů, sňatků a úmrtí; v církevních matrikách v Andělské Hoře jsou tak vytrženy listy od začátku do roku 1613. –

Jako faráři jsou zapsáni: evangeličtí: Paulus Streussel † 1612, Johannes Schöniger 1613 až 1615. Johann Nikerl 1616 – 22. Ten odešel při zavedení reformace v roce 1622 do Karlových Varů, vykonával protestantské bohoslužby a se svým církevním bratrem Johannem Rebhuhnem křtil děti z Andělské Hory, Činova, Olšových vrat, Hellowého Mlýna, Žalmanova, Nové Vsi,

## 98a

Dlouhé Lomnice a Číhané. Pastor Mirus ze Stanovic ospravedlňoval svou činnost v církevní knize těmito slovy: "Když byli připraveni o svého řádného faráře a dostali povolení na úřad v Kysiblu, aby poslali Emilii, dceru manželů Bartla a Kateřiny Hacklových z Olšových vrat, ke křtu na libovolné místo, byla Emilie 5. srpna 1624 evangelicky pokřtěna zde .... Na jiném místě: "pokřtěn zde, protože Andělská Hora byla zbavena svého faráře.... Po vyhoštění všech protestantských kněží, které proběhlo z nařízení císaře Ferdinanda, byl kostel v Andělské Hoře 5. srpna 1624 uzavřen. Následovali římsko-katoličtí faráři: 1626 magistr Christian Walburger, 1627 Michael Moliter, 1628 Severus Pöltner, benediktin; 1631 Konrad Hess dominikán † 1638; Johann Thyrsch; 1641 Johann Collerus; 1642 Andreas Schwenck; 1643 Lukas Steiger; 1653 Norbert Wankenus, zároveň farář v Bochově; 1655 Christoph Martin Haas † 1665; Martin Blasius, Maxmilian Kuber von Kuberstein; 1679 Andreas Franz Schwenk; 1681 Philipp Siegmund Fiedler † 1684, 1685 Dionysius Albrecht; 1720 Basilius Perk, 1721 Johann Josef Haberkorn, 1727 Johann Jakob Voigt; 1728 Johann Joseph Lappert, † 1736. Franz Ferdinand Frank † 1772, Georg Kuffner † 1790; Wenzel Zimmer † 1807; Johann Nepomuk Schmidt † 1839; Ignaz Fritsch, odešel do Údrče, 1845 Wenzl Kroner, stal se farářem v Lukách; 1873 Andreas Köstler z Chebu. –

K farnímu obročí Andělská Hora patřil až do roku 1728 celý farní okrsek Svatobor s obcemi Šemnice, Dubina, Mlýnská, Stará Ves a Hartmanov (Lučiny). V důsledku jednání mezi

## 98b

konzistoriem a patronátním panstvím byly výše uvedené obce přifařeny k farnímu obročí Svatobor. Svatoborská farnost existovala již v roce 1350.<sup>1</sup> Ves Žalmanov s kostelem Nanebevzetí pany Marie, která spadala pod farnost Andělská Hora, obdržela v roce 1783 lokálii, a sem pak spadaly vsi Činov s kaplí sv. Martina, Hellowý Mlýn, Nová Víska a vesnice Kysibl spojená s Bražcem. Do padesátých patřila Andělská Hora let ke žlutickému vikariátu, poté k hroznětínskému.

Před požárem stála fara na západní straně kostela; při stavbě nového kostela však byla umístěna na východní stranu. Stavba kostela včetně fary si bez započtení povozů a nádenických prací vyžádala náklady 19000 zlatých. Dobrodinci věnovali úctyhodné finanční částky, a byly znovu postaveny i hospodářské budovy, patřící k faře. K farnosti patří: 11 jiter 1533 □ sáhů orné půdy, 8 jiter 340 □ sáhů luk, 310 □ sáhů zahrad, 1555 □ sáhů obecních pastvin a 1 jitro 745 čtverečných sáhů církevních lesů.

### Kaple Nejsvětější Trojice

Tato kaple, stojící těsně u silnice vedoucí z Prahy do Karlových Varů, byla nejprve postavena ze dřeva. Jak dokládají církevní knihy, kacíři tuto kapli včetně obrazů a soch zničili. Rozvaliny zůstaly dlouhou dobu nedotčené; nakonec

<sup>1</sup> Od roku 1352 plebánie; první farář Nicolaus Nowotny. Po reformaci.

#### 99a

však bylo místo vyklizeno. Jaký však byl údiv, když se sice nenašla socha, avšak obraz Nejsvětější Trojice ve zcela neporušeném stavu. Tento případ vyvolal velké pozdvižení v celém okolí. Tehdejší majitel panství excelence hrabě Heřman Jakub Černín z Chudenic, nejvyšší purkrabí Království českého, nechal z vděčnosti, že mu Prozřetelnost darovala chlapce (František Josef), na tomtéž místě vybudovat současnou kapli a nádherně ji vybavit; stavba tvoří pravidelný trojúhelník, je architektonicky zdobená, má tři vchody a v roce 1783 ji mistrovsky vymaloval slavný malíř Kramolín. Nádherné fresky včetně cenných maleb nad hlavním vchodem jsou nyní velmi poškozené a musí být umělecky restaurovány. Hlavní oltář je okrášlen jemnými řezbářskými a sochařskými díly a krásně zdobenými figurami; nad jedním výklenkem je socha "Koronování Panny Marie". Ciborium má tvar zeměkoule; za ním se zdvihá votivní dar pana hraběte Hartiga – alabastrová socha – Zmrtvýchvstání Krista, jejíž cenu umělci odhadují na 40 dukátů. Na pravé straně je chronogram:

DEPINXERAT IOSEPHVS CRAMOLIN: NOSTRAE AETATIS PICTOR PRIVS FRATER IESVITA.

Na varhanech lze číst tento chronogram:

PIO EX GRATIOSO ANNVTV HARTIGIANO TVTORIO NOMINES SVB CVRATO ATQVE  
PRAESIDE FRANC ERIGERATVR  
1753

#### 99b

Sakristie stojí izolovaně, ohrazená kazatelny, má troje vstupní dveře, na 3 vnějších stěnách 3 oltáře, avšak bez altari portalite; nad každým z oltářů je socha Nejsvětější Trojice. Nad hřeben střechy se zvedá věžička se dvěma zvony. Na hlavní stěně je Olivetská hora s postavami v životní velikosti. Kolem kaple se rozkládá hřbitov, kde jsou pohřbívání farníci patřící k Andělské Hoře. Ambity byly z důvodu zchátralosti zbourány. Hrobka je zcela prázdná. Poustevna v blízkosti kaple Nejsvětější Trojice již dávno zanikla, její existenci dokládá darovací listina z 30. května 1732 o peněžním daru pro sloužení mší svatých. Do zrušení Bratrstva bylo v této kapli odslouženo 68 mší svatých, financovaných z nadačního kapitálu 1700 zl., Vlastní jmění kaple a jmění pocházející z darů činí doposud 1328 zl. 93 kr. rakouské měny. – V kapli se konají bohoslužby v den svátku Nejsvětější Trojice a v neděli v oktávě svátku Božího těla, kdy ke zdejším čtyřem oltářům míří početné procesí.

Pro větší uctění Nejsvětější Trojice bylo v roce 1732 založeno Bratrstvo Nejsvětější Trojice (podle pražského knížecího arcibiskupského Erections Instrumentu ze dne 24. května 1732) de redemptione captivorum P. P. Trinitatorum. Jako odznak nosili členové bratrstva obojho

pohlaví třibarevný škapulíř – červenomodrý na bílém podkladu. Toto bratrstvo bylo omilostněno několika odpustkovými dopisy; za účasti všech členů konalo bohoslužby 5krát za rok:

### 100a

28. ledna, na Popeleční středu, Zelený čtvrtek, o svátku Nejsvětější Trojice a na svátek svaté Kateřiny. Prvním duchovním představeným tohoto bratrstva byl Martin Joseph Lappat, farář v Andělské Hoře. – Po zrušení Bratrstev za císaře Josefa byl majetek tohoto bratrstva přidělen Náboženskému fondu. Nadační jmění kleslo díky Finančnímu patentu na minimum a farář dostává za odsloužení 58 nadačních mší od té doby pouze 9 zl. 2 kr. Po převedení obligace Bratrstva, týkající se nadačních mší, v roce 1873 k rukám Náboženského fondu platí fond nyní ročně poplatek na nadační mše ve výši 37 zl. 98 kr.

Nedaleko kaple vyvěrá čistý a čerstvý pramen pitné vody, který je obehnán trojúhelníkovitým hrazením z tesaného kamene.

### 100b

## Hrad Andělská Hora

Městečko Andělská Hora

Měřítko 1" = 15 sáhů



### Půdorys Andělské Hory

č. 1 dřevěné žebříkové schody

2. první brána

3. půlkruhová bašta s obrannou zdí

4. hradní příkop až k bráně
- č. 5
6. studnice
7. dvoupatrová budova
8. budova vystavěná panem hrabětem – taneční sál
9. bašta.

### 101a

#### Hrad Andělská Hora



### 101b

#### Hrad Andělská Hora

O hradu Andělská Hora, německy Engelhaus, Engelsburg, nám poskytuje velmi úctyhodné zprávy, založené na studiu listin, pan Friedrich Bernau, slavný a vážený vlastenecký spisovatel ve svém díle "Ruine von Engelhaus" (Zřícenina Andělská Hora). Tyto informace jsem zde použil a opatřil je dodatky.

Zřícenina hradu Andělská hora je nejzajímavějším výškovým bodem v nejbližším okolí Karlových Varů. Na obrovském, téměř svisle se tyčícím znělcovém bloku 2094 stop nad hladinou moře se zdvihají masivní rozvaliny zdiva kdysi tak impozantního hradu; poutník si tu může vychutnat kouzelný výhled – zřícenina hradu je obklopena rozlehlými plochami polností a zalesněnými vysokými kopci. Lázeňští hosté z Karlových Varů často navštěvují toto historicky pamětihodné místo, aby se pokochali kolosálními ruinami a nadmíru překvapivým výhledem do vzdálených krajín. Dochovaný hradní příkop, masivní brány, vysoké obvodové zdi příkopu,



půlkruhová bašta jsou ještě svědky někdejší odolnosti hradu. – O vzniku hradu se nedochovaly žádné určité zprávy, nejcennější listiny a staré dokumenty byly zničeny ohněm a válkou; přesto však objasňují různé spisy a tiskoviny, zejména

### 102a

od spisovatele Fr. Bernaua, sled majitelů Andělské hory až do starých dob.

Šlechtický rod "Rýzmburků" vlastnil již před XIII. stoletím velké rozlohy země od horního konce Žateckého kraje, Žlutice, Bochova, a větší část Loketského kraje až po Kynžvart; a rodokmen tohoto rodu, přiložený v předchozí části (oddíl Bochova), dokládá jeho velké stáří, obrovský vliv a nejvyšší hodnosti počínaje rokem 1061. Rýzmburkové vybudovali na Hladovém vrchu u Bochova na ochranu svých východních držav pevný hrad Hartenštejn, a podle sledu událostí, kdy město Bochova obdrželo již v roce 1325 od Slavka a Boreše z Rýzmburka privilegia – lze s plnou důvěrou předpokládat, že Rýzmburkové postavili i pevnost Andělská Hora. Tento názor se zdá být tím správnější, že v listinách je Boreš z Rýzmburka uváděn jako pán na Bochově, Hartenštejně, Žluticích a Bečově,<sup>1</sup> jeho synové Boreš Starší a Boreš Mladší založili město Andělská Hora v neděli před sv. Jiřím roku 1399 (listina), a správu samotného hradu přenechali purkrabímu Georgu von Saar. Lze tedy usuzovat, že budova hradu stála již o mnoho dříve. –

Rýzmburkové získali v roce 1406 od krále Václava proti složení 4000 kop jako zástavu hrad Přimdu (Pfraumberg, Frauenberg)

<sup>1</sup> Viz F. Bernau: Geschichte v. Petschau (Dějiny Bečova)

### 102b

a v následujícím roce 1407 v pátek před sv. Waltiem se svolením krále Václava hrad Bečov a Andělskou Horu se zdmi, osazenstvem, lény, duchovními i světskými, městy, trhy, vesnicemi, soudy, silnicemi, cly, mýty, mlýny, důchody, poplatky, výtěžky, chodbami, svahy, polnostmi, postavenými i nepostavenými, lesy, houštinami, keři, stromy, vodami, vodními toky, rybolovnými potoky, rybníky, jezery, honitbami, ptačími lukami, horami, vinicemi, pastvinami a vším ostatním příslušenstvím bez výjimky " mocnému pánu země Oldřichu Zajíci z Hazmburka, který se objevuje jako majitel ještě v roce 1410. Originální listina je uložena v městském archívu Horní Slavkov.

Andělská hora se v době husitských válek stala obávanou zbrojnicí kališníků. V roce 1428 tam sídlil obávaný stoupenec husitů Jakoubek z Vřesovic, který svými nájezdy a barbarskými vzpourami znepokojoval celé okolí a ovládal cesty a silnice až na bavorskou hranici. V roce 1429 obsadil a dobyl opevněný hrad Ostrov, město vydrancoval a uložil mu výpalné; přepadl Waldsassen, vyloupil klášter a kostel uložil jim výpalné, odvezl s sebou zvony a kostelní stříbro a zničil knihovnu a mešní roucha, vedle toho se musel senát v Chebu zaručit za výpalné ve výši 1400 zlatých.

Aby této neslýchané zvůli učinil přítrž, zprostředkoval císař Zikmund v roce 1434 výměnu državy Andělská Hora

### 103a

za odlehlejší statky. Císař přenechal Andělskou Horu a panství Sokolov svému kancléři Kašparu Šlikovi, a povolil, že na obnovu poškozeného hradu Andělská Hora je možno prostavět 100 uherských zlatých.<sup>1</sup> 1. listopadu 1437.

Kvůli různým nárokům na odškodnění, které bývalý loketský purkrabí Ilburg – Eulenburg vznesl na purkrabího Matyáše Šlika, se mezi těmito pány rozpoutala krvavá pře. Ilburg přepadl Šlikovy državy v Loketském kraji a ničil města, hrady a jiné nemovitosti, ohrožena byla i Andělská Hora. Šlik tam proto dosadil kastelána a hrad silně obsadil. – Jako hejtmani zde působili: 1420 Vilém ze Stensdorfu, 1471 Nikl Hertenberger, 1491 Czykolzenaven, 1506 Menzl Loketský. Tohoto rozdmýchaného sporu využili lapkové, kteří obsadili silnice a cesty, a velmi škodili

zvláště kupcům v Chebu. Celá tlupa loupežníků se usadila na hradě Andělská Hora. Aby učinili přítrž zpupnému řádění, podnikli Chebští spolu s Loketskými ve vší tichosti nájezd na Andělskou Horu. Žoldníci z Chebu vytáhli společně směrem k Lokti, kde se k nim přidružily loketské čety. Loketský občan jménem Reichenauer, který znal podrobně okolí hradu Andělská Hora, se postavil do čela a útok řídil.

<sup>1</sup> Palacký, archiv VI. 548 Fr. Bernau

### 103b

V noci ze 17. listopadu 1448 (kroniky města Cheb tuto událost pokládají do roku 1442) pronikli Chebští a Loketští náhle dovnitř hradu, a hned při prvním náporu zajali všechny loupežníky. Svázali je, hrad zničili a vypálili, a rada v Chebu odsoudila bandity k popravě oběšením. –

Kašpar Šlik, který na Andělské Hoře nikdy nepobýval, zemřel v roce 1449. Jeho syn Zikmund nechal hrad opět vystavět, a hrad zůstal po delší dobu v jeho nerušeném vlastnictví. Předáním Andělské Hory Šlikům vznikla někdejšímu právoplatnému majiteli Hazmburkovi nikoliv nevýznamná ztráta, a ten vznesl hned po nástupu krále Jiřího z Poděbrad nároky na odškodnění. V důsledku jednání, která následovala, předal Šlik Andělskou Horu za jiné výhody formálně opět Zajícovi z Hazmburka.<sup>2</sup>

Po tomto vyrovnání se dalším držitelem hradu Andělská Hora stal Jan Štampach; mezi ním a senátem v Chebu se rozhořel dlouholetý proces, projednávaný loketskou radou. Ještě v roce 1460 vyslal chebský senát k jednání u soudu v Lokti dva vyslance Kašpara Junckera a Paula Rudische. V chebské městské knize se dočteme: "Item dáno Junckerovi XVII kop

<sup>2</sup> Friedrich Bernau: Palacký Archiv VI. 549

### 104a

na stravu v Lokti, když byl vyslán na proces se Štampachem. Item Clement Puchelberger a Franz Junckher strava v Lokti jedna kopa 28 grošů." Tento proces měl za následek boje, na které senát poslal 1 kopy 6 kusů kamenných koulí, a železnou pušku.<sup>1</sup>

Král Jiří z Poděbrad daroval Janu Štampachovi v roce 1464 vesnice, které do té doby patřily ke klášteru Osek: Radošov, Šemnici, Svatobor (Czetivor), Hartmanov, Činov (Scenov). Starou Ves, Dolní Lomnici, Horní Lomnici, Rydkérov, Popov a Pastviny. Desky zemské, červené, koupě, kvatern 1545 – bod II. 8.

Ačkoliv papežský legát, vratislavský biskup Rudolf prohlásil toto darování za neplatné, zůstalo těchto 11 vsí i nadále v držení Jana Štampacha, neboť se domáhal náhrady všech daní zaplacených za klášter. Od uvedeného Jana Štampacha získal panství a hrad Andělská Hora včetně jedenácti zde popsaných vsí plavenský purkrabí Jindřich. Je tedy zjevné, že panství, které se vytvořilo až později, vzniklo na základě držby hradu.

Ke zničení hradu Andělská hora dali popud hlavně Chebští. Právoplatný majitel v době přepadení hradu, pan Zajíc z Hazmburka,

<sup>2</sup> V přípisu Chebského senátu z roku 1473 je uvedeno: Jan ze Štampachu na Andělské Hoře (Engelsburg), Amseln ze Steinsdorfu na Andělské Hoře (Engelsburg), Juroff Pock, kaplan na Andělské Hoře (Engelhaus).

<sup>1</sup> Vinz. Prökl: Eger und Egerland (Cheb a Chebsko)

### 104b

vznesl kvůli neoprávněným zásahům Jindřicha, purkrabího míšeňského, pána na Bochově, Hartenštejně a Andělské Hoře, různé nároky na odškodnění, a to mělo za následek obrovské krvavé spory. Saští kurfiřti dobyli, jak už je popsáno na jiném místě, državy míšeňského purkrabího ve Fojtsku, poté i Bochov s Hartenštejnem a Andělskou Horu. Jindřich na sebe přivolal

i hněv krále Jiřího z Poděbrad, byl zajat a v roce 1473 vsazen do hladomorny hradu Schellenberg, kde strádal tři roky, až nakonec postoupil své statky dvěma kurfiřtům ze Saska. Následující král Vladislav vzal nešťastného Jindřicha pod ochranu a jmenoval vévody Ludvíka a Jiřího Bavorského rozhodčími soudci. Po 5 letech 2. května 1482 bylo v Mostě uzavřeno narovnání, saští vévodové se zřekli veškerých svých nároků a vzdali se veškerého dalšího pronásledování ve prospěch Jindřicha III. Míšeňského. Jako odškodnění udělil král Vladislav purkrabímu v léno hrad Breienstein v Horní Falci, připsal mu město Toužim se šesti vesnicemi a také Andělskou Horu.

V roce 1567 přenechala královská komora panství Bochov, Hartenštejn a hrad Andělská Hora Mikuláši Hasištejnskému proti složení 23324 kop a převod byl zapsán do zemských desek.

Po smrti míšeňského purkrabího Jindřicha VI. 25. prosince 1568 získal panství Andělská Hora, Kysibl, Bochov a Hartenštejn hrabě Kryštof Šlik se svým švagrem Kašparem Colonnou z Felsu.

### 105a

Podle sdělení historika svobodného pána z Neuberku koupil Kašpar z Felsu, císařský rada a nejvyšší komoří arcivévody Karla v roce 1570 statek Andělská Hora od Dětricha z Fictumu.

Hned poté, co se ujal držby, získal Fels spolu s občany Andělské Hory od císaře Maxmiliána privilegium, podle něhož se v jeho městě směl každý týden ve čtvrtek konat týdenní trh. Dáno v Praze 1571, v pátek po Petrově stolci.

Kašpar Colonna z Felsu zemřel 14. července 1578; statky po něm zdědila jeho žena Anna Karolína rozená hraběnka Šliková, která zemřela v roce 1594 a zanechala dva syny Linharta a Bedřicha. Posledně jmenovaný se oženil se svobodnou paní Barborou ze Schönburgu a koupil v roce 1602 panství Nejdek, kde se usadil. Linhart, který sídlil na hradě Andělská Hora, měl velmi horou krev, podílel se na stavovském povstání a defenestraci v Praze, a jak bylo popsáno již dříve, vytáhl do pole s protestantskou šlechtou a padl v bitvě u Netolic. Císař zkonfiskoval všechny statky Felsů: Bochov, Andělskou Horu, Kysibl a Čínov, které pak od české komory koupil za 97922 kop svobodný pán (později hrabě) Heřman Černín z Chudenic, císařský rada a polní maršál. Také ostatní državy pánů z Felsu, Felixburg, Egerberk a domy pánů z Felsu a z Gerštorfu v Praze propadly státu; později je při dražbě koupil Vilém z Vřesovic, prvně jmenované za 5000 kop a posledně jmenované za 3000 zlatých. Kvůli účasti na povstání proti českému králi bylo zkonfiskováno jmění i

### 105b

vdově po Linhartovi Anně Karolíně rozené hraběnce Šlikové, která vlastnila jako vdovské sídlo panství Nejdek – toto panství získal při soudní dražbě hrabě Černín z Chudenic. Příslušníci Linhartovy rodiny museli opustit Čechy, a putovali do Slezska. Pouze Linhartův bratr Vilém, který vlastnil statek Kout v Klatovském okrese a zdržel jakéhokoliv vměšování do politických záležitostí, musel obětovat svůj život, když vtrhl do Čech Švédové. Na jeho náhrobku je nápis: "Zde je pochován urozený pán Vilém Colonna z Feslu a Schenkenbergu na Nejdku a Javorné, který byl 6. dubna 1648 hanebně ubit ve své tvrzi po vpádu Švédů."

Jakmile hrabě Černín převzal panství do vlastnictví, nechal do hradu Andělská Hora s využitím starých obvodových zdí vestavět sál a provést různá vylepšení; avšak i tento sál zmizel poté, co shořelo městečko Andělská Hora. Při obnově města použili občané materiál z kamenných a cihlových zdí hradu.

V loketském městském archívu jsou uloženy válečné knihy, v nichž stojí: "Dne 20. a 21. září 1631 tu (Loket) byli jako c. k. komisaři pan z Felsu a Mikuláš Globen, a 1. ledna 1632 nařídili, aby se Fictumům již nic nedávalo<sup>1</sup>. 12. června a 13. ledna přijeli

<sup>1</sup> Blíže to vysvětluje Geschichte von Elbogen (Dějiny Lokte) od Vinz. Prökla.

## 106a

plukovník Fictum s panem komisařem z Felsu; 5. června v poledne dorazili útočníci znovu, vyrabovali vesnici a sídlo v Kysiblu, odvezli velké množství vlny a obilí, mnoho skotu a kolem 600 ovcí, vzali s sebou bez milosti vše, na co narazili, velmi mnoho krmení; 7. června jim musel čelit i Bocho.

Od té doby zůstala zřícenina Andělská Hora ponechána úpadku.

## 107b

### Žalmanov

Žalmanov – ves, která dříve patřila k panství Kysibl, leží pod Kysiblem a protíná ji silnice vedoucí z Karlových Varů do Prahy. V obci je kostel Nanebevzetí Panny Marie, fara, škola, mlýn a 2 zájezdní hostince. Od roku 1783 patří do farnosti Žalmanov tyto obce: Žalmanov, Kysibl, Hellový mlýn, Nová Víska a Činov. Před rokem 1783 patřil Žalmanov k farnímu obročí Andělská Hora. Při převodu obročí získal Žalmanov vlastní lokaci.

Již za starých časů byl v Žalmanově kostel s hrobkou, kterou nechal majitel panství svobodný pán Linhart z Felsu zařídit jako rodinnou hrobku. V této hrobce jsou pozoruhodné náhrobní nápisy, které zde uvádím:

1. Svobodný pán Kašpar z Felsu, pán na Schenkenburgu a Andělské Hoře, komoří knížecího dobročinného ústavu v Mostě, tajný rada a vrchní komoří Jeho Knížecí Jasnosti arcivévody Karla Rakouského.
2. Svobodná paní Anna Karolína z Felsu, rozená Šliková, hraběnka z Bassana a Weiskirchen, paní na Andělské Hoře, skonala v Pánu A.D. 1594. Nechť Bůh dopřeje její duši pokoj. Na cínové rakvi byly dva erby, které již nejsou rozpoznatelné.
3. Blahorozená důstojná paní, právem nazývaná mužovou korunou, plná víry, lásky a cudnosti, bohobojnosti, rozumu

## 108a

a rodinné pospolitosti. V této rakvi spočívá paní Kateřina, pocházející z prastarého rodu svobodných pánů z Creydy, spojená manželským svazkem se svobodným pánem Colonnou z Felsu, jménem Linhart; pak žili spolu ve stálé lásce a věrnosti osmnáct let a měli 12 dětí, z nichž ještě 9 žije. A sice to poslední bolestné dítě, s jehož narozením přišla rychle i její smrt. A odnesla matčinu duši k Bohu čtvrtého dne měsíce února roku šestnáct set třináct po Kristu. Přišla o život, nyní má však útěchu její duše v rukou Bůh, náš Pán. A v čase, jenž je znám jen jemu, probudí její tělo, aby se mohlo i s duší účastnit věčné radosti. (Narodila se v roce 1576). Této paní zemřel syn jménem Vilém, pohřbený s tímto náhrobním nápisem

4. V této rakvi klidně odpočívá, - mladý pán z rodu a krve chvalně známých Colonnů, jehož jméno je Vilém a jenž musel zesnout, když byl na světě sedm let a šestnáct týdnů, tamtéž, kde se v roce šestnáct set dvanáct narodil, když bylo měsíce lednu devět dní. Pán jej tedy povolal k sobě v následujícím devatenáctém roce. Než zcela uplynul šestý květen,

## 108b

našla duše svůj útulek v rukou Božích, tělo však spočívá zavřené v této schránce. Až jej Kristus v pravý čas vzkřísí k nebeské radosti."

Poznámka: Svobodný pán Linhart z Felsu se po smrti své první manželsky Kateřiny oženil po druhé 2. listopadu 1616 s Alžbětou z Lobkovic, která se narodila v roce 1593, a zemřela po

tříletém manželství 26. února 1619 v Praze; je pochována v hrobce kostela v Žalmanově s tímto náhrobním nápisem:

5. V této rakvi odpočívá ještě tělo blahorozené ctěné ženy paní Alžběty Colonna, svobodné paní z Schenkenburgu a Felsu. Která zažila svůj vzestup a pak odešla, - Ze starého rodu, zvaného páni z Lobkovic. - A důsledku manželského svazku bude před Bohem připojena a přidružena k blahorozenému věrnému hrdinovi panu Linhartovi ze šlechtické krve Colonnů. Žili spolu ve stálé lásce a věrnosti, v radosti i zármutku tři roky bez osmdesáti dnů. A s velkým nářkem se v Praze rozžehkala s tímto světem v roce šestnáct set devatenáct po narození Krista, když končil únor. Dva dny před tím svému pánu porodila dva syny a skonala zde v lidském trápení před dovršením dvaceti šesti let. Pane Ježíši Kriste, když jsi dal jejímu tělu spočinout v klidu, vezmi si ve své dobrotě i její duši, aby jí v poslední hodině

#### 109a

mohla být dopřána nebeská radost.

Poznámka. Linhart Fels zemřel v roce 1620 jako vdovec a rebel proti císaři Ferdinandovi II. v důsledku střelné rány, utržené ve vítězné bitvě hraběte de Buquoy u Langenlois v Rakousku, pod vedením Matyáše Thurna. Jeho tělo bylo pochováno zde v rodinné hrobce v Žalmanově. Na cínové rakvi je tento veršovaný, částečně již nečitelný nápis:

6. Život tohoto velectěného svobodného pána uplynul rychle, bylo mu dáno jen čtyřiapadesát let, během té doby vstoupil z Boží milostí dvakrát do stavu manželského, zplodil čtrnáct dětí se svými dvěma manželkami z Creydy a z Lobkovic. Nyní mu Bůh dal klidné spočinutí u Krista, ten jej zavolá a odvede s sebou do království nebeské radosti, neboť duše jeho jest připravena. Amen.

V roce 1795 byla hrobka v žalmanovském kostele s konzistoriálním povolením, vydaným v Praze 29. října pod číslem 2045, za přítomnosti žlutického okresního vikáře P. Caspara Stocka, žalmanovského faráře Petera Johanna Schmidta, ředitele odboru rakouské policie Johanna Krause a vrchnostenského chirurga Ludwiga Colmbachera otevřena, ostatky zesnulé panské rodiny Colonnů vyzdvíženy a přemístěny za účelem vykropení na hřbitov.

Šest cínových rakví vážilo 17 centů 96 liber. Tyto rakve byly 18. března 1796 prodány a výtěžek

#### 109b

594 zl. 54 kr. byl použit pro kostel v Žalmanově na pořízení nových oltářních svícňů, lamp a varhanních píšťal.

Při požáru zámku Kysibl dne 25. dubna 1811 shořel kostel, fara i budova školy v Žalmanově, a majitel panství je nechal znovu postavit. Stavební práce byly dokončeny začátkem roku 1825.

#### 110a

#### 110 b

## Radošov

#### 111a

## Radošov

Dodnes existují zbytky starého hradu Radošov nad vesnicí Radošov, naproti starému hradu Theles na druhém břehu řeky Ohře; kolem jeho úpatí v údolí řeky Ohře procházela stará obchodní a vojenská cesta, vedoucí do vnitrozemí. Zůstala ještě zachována brána, několik prohlubní a základové zdi velké věže. Stráž, na níž hrad stával, pokrývá mohutná vrstva kamenné suti.

Jméno Radošov je odvozeno od staroslovanského Grad, Hrad, Rad, Radasaw, v německém názvu se objevuje v různých obměnách Radovanův brod - Radansfort, Radansfurt, Radisforth, Redisfort. Příjmení Radovan se ve starých listinách a nekrolozích vyskytuje velmi často. V Rukopisu zelenohorském se objevuje Radowan z Kammenného mostu. V německé knize Siegfrieda Kappera "Die Handschriften von Königinhof und Grünberg. Altböhmische Poesien aus dem IX. bis XIII. Jahrhundert (Rukopis královédvorský a zelenohorský. Staročeská poezie z IX. až XIII. století. Překlad a úvod), vydaném v Praze 1859, se na straně 6 píše: "Po Radovanovi od Kamenného mostu a tak dále... Nemohlo by se toto místo vztahovat na náš Radowani vadum – Radovanův brod? Dále pak poznámka oceňující Šafaříkovo a Palackého dílo: Nejstarší památky českého jazyka, strana 94: Radowan et Kamena Mosta.<sup>1</sup> Otakar I. říká

<sup>1</sup> Regesty od Erbeny I. sv. strana 325

### 112a

v jedné listině z roku 1226: Wladizlaws rex pater noster nominatim conferens domni Doznaninse pradia Sua terminis certis distinxit nam Welichow a vado Rodowani asque ad pontem paludum quod Mostiache dicitur, et sio ad montem qui dicitur Ztrani, et ita in Egram Fluvium domini dictae donavit". Také v jedné osecké listině z roku 1339 (ex dipl. Ossegg) se objevuje jako svědek Rado, kterého bychom možná mohli spojovat s Radošovem? Radošov již dříve patřil ke klášteru Osek. V bavorském říšském archívu je listina na pergamenu, datovaná v Praze 9. ledna 1294 s pečetí<sup>1</sup> "Český král Václav převádí na klášter Waldsassen kostel v Radošově (Radensvort) v pražské diecézi a patronátní právo nad ním se všemi právy a příslušenstvím."

Heinrich Plick, farář v Radansfurtu, dává svůj půldvůr v Radansfurtu, který řádně koupil a vlastní, z něž však poplatky plynou klášteru Osek, od nynějška se všemi polnostmi, nájmami, právy a požitky opatovi a konventu uvedeného kláštera do věčného vlastnictví. Svědkové opat Johann ve Waldsassenu, opat Jindřich v Sedlci a další. Dáno v Praze I. P. 1317. Jindřich zvaný Czeidler, občan Lokte, dává na příkaz svého zesnulého otce Heinricha Winklera dvůr v Radansfurtu opatu Sifridovi a oseckému konventu ke zpětnému odkupu. Svědkové: Andreas von Tungoder<sup>2</sup>, loketský purkrabí (Winkler z Hauenštejna byl purkrabím ještě v roce 1319, Zajíce z Hazmburka dosadil jako purkrabího Otakar, objevuje se v roce 1317 – viz Elbogen – Loket od V. Prökla)

<sup>1</sup>Dle sdělení Heinricha Gradla

### 112b

Wolfger, Dietrich a Berchtold z Pastvin, Eberhard z Kynšperka, Niklas z Gunelle, Marklin Püchelberger a jeho syn Niclas, Josswin Hauer, lékař Jindřich, notář Baldwin a další. Dáno v Lokti 1318, 5. dne měsíce ledna.

Poté, co se český a polský král Jan dozvěděl, že farní kostel v Radošově (in Ecclesia parochiali in Radansfort) nepřísluší jemu, ale klášteru Waldsassen, neboť provinční jmění bylo rovněž převedeno na Waldsassen (quidquid Pragensi Capitulum idum jus patronatus Monasterio predictor incorporaverit), přikázal děkanu Heinricovi a arcijáhnovi Thome, správci pražského arcibiskupství, aby potvrdili duchovního, který jim byl nedávno prezentován pro uvedený kostel (datováno Glaz III. Kal. Aprilis sub. sigillo Fidelis nostri Berce de Dube nostra iam absentia<sup>1</sup>)

Roku 1359, 15. dubna. Rudgera z Chebu, řezenské diecéze, jmenujeme po prezentaci opata Niclase ve Waldsassenu trvalým vikářem v Radošově. Faráře Rudgera uvedl do úřadu farář v Ostrově<sup>2</sup>

Roku 1363, 23 října. Nicolaus dictus Holgut olimpleb in Monte Sanct Jacobi ecclesie in Rodisfort alias in Menta (Merica?) per modum permutationis de Consensus Johannis Abbatis in Waldsachsen, dicte ecclesie in Rodisfurt patroni fuit institutus. Exec Niclas pleb in Slakenwert - pag. 25. Radensfurt 1396 14. Juli data est crida Conrado

<sup>1</sup> Orig. na pergameni bez pečeti v bavorském říšském archívu. Dle sdělení Hein. Gradla

<sup>2</sup> str. 92. Liber primus confirmationem 1384. 1362

### 113a

olim plebano ecclesie in Wiltsteyn Ratisbonensis Diocesis ad eccl. in Rathenfurt ex casua permutationis oem domino Johanne vacantem de concessu honor et religissorum Abbatis et oenventur monasterii in Waldsassen dictae ecclesie patronum. Exer. pleb in Czedlitz. 1397 Rodesfurt et Merica 1397. 15. Oktober data est crida d Jacobo olim plebano in Buchow ad ecclesiam paroch in Rodesfurt et eius filiatem in Merica per resignat. Dom Conradi ex censa permut. vacantem de consense de Conradi Abbatis monastery in Waldsassen Enek plebanus in Slakenwerd pag. 291, 292.

Radošov je odedávna majetkem kláštera Osek. Král Jiří z Poděbrad však daroval vesnici Radošov spolu s dalšími 10 obcemi podle Desk zemských kvatern 1545 D. 8 Janu Štampachovi. Protest, který proti tomuto daru vznesl v roce 1464 papežský legát, vřatislavský biskup Rudolf, nebyl vzat v úvahu.

pag 261 liber confirm ad b. Prag per archid: liber tertius et quartus ab o 1393  
Jos. Emler Pragae 1879

### 113b

Patronát nad Radošovem má majitel panství Ostrov (nyní Jeho císařská a královská Výsost Ferdinand IV., arcivévoda rakouský, velkovévoda toskánský, pán na Ostrově). Církevní právo v Radošově vykonává vikariát v Hroznětíně. K tomuto vikariátu patří od roku 1854 vesnice Rydkějov (*nyní Nová Kyselka*), která dříve patřila k farnímu obročí Svatobor.

Kostel v Radošově je ozdobou obce, je to velkolepá stavba v románském slohu, nově vybudovaná v roce 1757, věž však byla dokončena až v roce 1861 a je vybavena dvěma zvony a hodinami. Obnova a zkrášlení kostela svatého Václava je dílem pražského umělce Václava Havránka, a stála 2400 zlatých. Hlavní oltář zdobí mistrně vypracovaná socha svatého Václava, Jana Nepomuckého a Ludmily. Dva postranní oltáře jsou zasvěceny svatému Josefu a svaté Marii. Oltářní obrazy vytvořila ruka mistra. Na kůru stojí pěkné, dobré varhany. Uvnitř kostela je krásný zdobený kříž. Současný patron, Jeho císařská Výsost velkovévoda toskánský se dobrými skutky a četnými dary nejen kostelu v Radošově, ale i jiným kostelům, kaplím a dobročinným ústavům pod jeho patronátem nesmazatelně zapsal do jejich historie.

### 114a

Fara s kostelem, která je v Radošově odedávna, se s nástupem luteriánství dočkala úpadku. Po reformaci, kterou provedl císař Ferdinand, bylo obročí v Radošově kvůli nedostatku katolických duchovních připojeno k Ostrovu, a odsud zajišťovány bohoslužby excurrando, až konečně v roce 1768 byl do Radošova přeložen P. Franz Siegl, kaplan v Sedlci. Ten zde zůstal do roku 1791. Po něm následovali:

1792 – 94 Carl Senft – odešel jako farář do Kutné Hory

1794 – 1813 Franz Förster, zemřel 1813.

1813 – 1816 Peter Gottschalt, odešel roku 1816 jako farář do Jelení

1816 – 1828 Johann Rauch, odešel roku 1828 jako farář do Perninku.

1828 – 1831 Anton Melzer odešel jako farář do Ostrova; stal se vikářem

1832 – 1840 Florian Schürl, zemřel 30. července 1840

1841 – 1846 Franz Hafenrichter stal se naposledy farářem a vikářem v Hroznětíně.

1846 – 1849 Franz Rokos stal se farářem ve Zwotenortes

1849 – 1852 Wenzel Männl zemřel 1852

1852 – 1864 Eduard Schönfelder, doktor teologie. Odešel jako farář do Perninku. Za jeho působení byla lokace Radošov povýšena na farnost. Po něm následoval jako farář

1864 až 1879 Wenzl Gross stane se farářem v Zakšově; po něm následoval:

1879 až 1882 Wenzel Fortner, stal se farářem v Doupově.

1883 až            spravoval toto obročí P. Joseph Dengler, farář v Boru.

1410 Farář v Radošově. Berthold, který se vyměnil s Niklasem. Patron tuto výměnu schválil.

#### 114b

Farní matriky sahají zpět až do roku 1693. Každoročně se zde koná: 30 křtů, 20 až 25 pohřbů, 3 až 5 sňatků. Farář nemá rurální příjmy a dostává pouze nízký plat z církevní pokladny. Finanční poměry kostela jsou dobré, majetek jeho fondu činí 65000 zl., kostel vlastní velký lesní komplex ve velmi dobrém stavu, je však v kanonickém svazku se sousedními kostely v Ostrově a v Boru, a musí proto platit nikoliv nevýznamné příspěvky. Požitky z dřívějšího jmění radošovské farnosti, od té doby, co tamější obročí bylo pobočkou Ostrova, užívají dodnes faráři v Horním Slavkově.

#### 115a

Stará vojenská cesta – říšská silnice z chebského říšského území do Čech vedla Radošovem, kde stojí most. Tam byla zřízena císařská celnice. Císař Zikmund dal svému kancléři Kašparu Šlikovi 28. září 1434 do zástavy spolu s purkrabstvím Locket i radošovskou celnici.

#### 115b

#### 116a

#### 116b

## Olišová Vrata

Olišová Vrata jsou již z nejstarších dob známa jako ves patřící ke hradu Andělská Hora – panství Kysibl. Již v roce 1246 zde existovala samostatná kuratie. Král Václav I. daroval křižovníkům ve Vranově (Frohnau) kostely v Olišových Vratech a Oboře (Thiergarten) u Karlových Varů



jako filiální kostely Lokte. V roce 1413 byla Olšová Vrata pod patronátem loketského purkrabího. Janco dio Malerzik purgravii Cubito ustanovil Alberta de Thyrgart; řečený byl také patronem Olšových Vrat; proto ještě v roce 1369 rytíři z Doubí vystupují jako patroni Doubí a Olšových Vrat; v roce 1405 však již obě obce patřily do područí loketských purkrabí.

Odedávna byli mrtví z Olšových Vrat pohřbíváni na zdejším hřbitově. Uprostřed starého hřbitova, který byl uzavřen v roce 1880, je kaple svaté Kateřiny, nový hřbitov, nacházející se dále od této kaple, byl vysvěcen v roce 1881 podle katolického rituálu. Obec Olšová Vrata patří do farnosti Andělská Hora. Farář z Andělské Hory obstarává vykropení těl zesnulých v Olšových Vratech. V kapli svaté Kateřiny pak slouží zádušní mše. Vedle těchto funkcí se tam

### 117a

na svátek svaté Kateřiny koná bohoslužba se mší a kázáním. Majitel panství je patronem kaple svaté Kateřiny. Na hlavním oltáři je obraz svaté Kateřiny. Kromě toho jsou tu dva vedlejší oltáře. Při přestavbě kaple v roce 1838 byla zvětšena loď a na výlučné náklady otce Franze Josefa Eckla, zde působí již 32 let, pořízeny nové varhany, které zhotovil mistr Gottlieb Hanke v Žatci za obnos 300 zlatých a které byly slavnostně vysvěceny 10. prosince 1851.

Kaple má 1328 zl. a 45 kr. nadačního jmění a 5026 zl. 55 kr. vlastního jmění, pole o rozloze 985 čtverečných sáhů a 105 □ sáhů pastvin. Již jmenovaný otec Eckl věnoval také 600 zl. v konvenční měně jako nadační kapitál na pořízení současných tří oltářů.

V Olšových Vratech je 590 katolíků. Obec má vlastní zastupitelstvo; je zde národní škola, v níž jeden řídící učitel a jeden učitel vzdělávají ve dvou třídách 143 školou povinných dětí. Dívky vyučuje industriální učitelka z Andělské Hory. Asi čtvrt hodiny cesty od Olšových Vrat vznikla přibližně před 12 lety samota, která má nyní 5 obytných domů a jsou zde zřízeny 2 pivní výčepy.

### 117b

### 118a

### 118b

## KOZLOV

### 119a

### 119b

## Kozlov

Kozlov, protnutý okresní silnicí do Toužimi, je prastarým rytířským sídlem se starým, velmi pěkně postaveným zámek, zdobeným dvěma pevnými věžemi. Obec leží v údolí, je od Bochova vzdálena 1 1/3 hodiny, má 90 domů s 500 rodinami, mezi nimi 9 židovských domů se 13 rodinami. V chebském archívu najdeme listinnou zmínku z roku 1442 o rytíři Hessovi z Kozlova, který zřejmě založil starý hrad Kozlov a dal mu jméno<sup>1</sup>. V obci je velmi starý, pozoruhodný kostel; Kozlov měl ve starší době vlastní soudní pravomoc. V současné době patří Kozlov k Chebskému kraji, okresnímu hejtmanství Žlutice a okresnímu soudu Bochov; je tam c.k. poštovní úřad, panský zámek, poplužní dvůr s ovčínem a pivovar. Katastrální obec Kozlov zabírá 645 jiter, 395 čtverečných sáhů využitelných pozemků. K samotnému panství patří 328 jiter 240 □ sáhů, z toho je 91 jiter a 1133 □ sáhů lesů. Takzvané Pole rebelů, patřící k poplužnímu dvoru, má výměru 17 jiter 427 □ sáhů. Vedle zámku v Kozlově stojí také v Miroticích starý, již značně zchátralý zámek, v němž bydlí panský fořt. Existuje pověst, že až ke mlýnu

zvanému Untere Scharfermühle (vzdálený 3/4 hodiny) vede podzemní chodba. V blízkosti mlýna je pískovcový kámen, jeho nápis však již není čitelný.

<sup>1</sup> Hess z Kozlova zpečetil jako svědek privilegium z Květné neděle roku 1442, v němž Jindřich, purkrabí z Plavna, stvrzuje stará práva a oprávnění, která mělo město Bochov od jeho předků.

### 120a

Výše zmíněné Pole rebelů bylo prý v dobách husitské války pustou plochou, kterou nechal tehdejší majitel panství za dobrou úplatu obdělávat svými poddanými, aby se nepřidali k husitskému vojsku. 4. prosince 1809 zde byla vysvěcena válečná vlajka, kterou Jeho Veličenstvo císař František I. propůjčil loketskému praporu domobrany. Prapor byl pod velením c. k. vrchního strážmistra von Verbecka. Majitel usedlosti zorganizoval velkou slavnost. Tehdy vlastnil Kozlov pan Anton Hoyer, rytíř z Blumenau, horlivý vlastenec. Bohatě pohostil všechny příslušníky domobrany i šarže jídlem a pitím.

V roce 1442 se objevuje majitel hradu Miřetice Brunn z Miřetic jako svědek na listině vydané o Květné neděli 1442, v níž nový majitel panství Jindřich purkabí z Plavna stvrzuje veškerá stará privilegia města Bochova. (Desky zemské kvatern G 3) Kašpar ze Steinsdorfu na Miřeticích, který současně vlastnil panství Teleč, je svědkem na listině ze dne 26. března 1607, kterou Ferdinand Burian Hrobčický z Hrobčic stvrzuje privilegia pro město Bochov.

### 120b

Již zmíněný rytíř Hess z Kozlova se objevuje v listině z roku 1442. Téhož rytíře najdeme ještě v roce 1456 jako svědka na potvrzení privilegií pro město Bochov, datovaném v neděli po sv. Jiří roku 1456<sup>1</sup>. Zda tento rytíř založil nebo vybudoval hrad Kozlov, nebylo doposud vyjasněno.

<sup>1</sup> Desky zemské kvatern G 3.

### 121a

1573

Jiří z Uttenhoffu na Kozlově (je svědkem na potvrzení privilegií, a pak na kupní listině, kterou Jan Adam Steinsdorf koupil od pána z Lobkovic Bochov a Hartenštejn. Desky zemské kvatern Památný červený ad 1573 de 1575 tom: XVI folio 23. 29.)

Jindřich z Uttenhoffu †1594 pohřben v Kozlově

1577 umírá paní Sofie z Uttenhoffu - „ -

1587 Jiří z Uttenhofu na Kozlově, pohřben tamtéž

1594 Jindřich z Uttenhofu na Kozlově †1594

1640 Kašpar František von Högnner

1660 Kryštof Martin Štampach

1671 Adam Ferdinand Rackl z Weinsdorfu

M. Magdalena rozená von Katterzin

1716 Franz Ferdinand Pickhart von Grünthal

Anna Elisabeth rozená Štampach

1754 Franz Heinrich von Trautenberg

Marie Terezie rozená Perglarová z Perglasu

1775 Franz Kager ze Štampachů, pán na Kozlově a Telči

1793 Eliáš Hoyer rytíř z Blumenau na Telči †1798

Marianna rozená Siebenhühner ze Schönbachu †1813

### 121b

- 1793 Anton Hoyer rytíř z Blumenau †1823  
Anna roz. Honiger z Toužimi
- 1827 Ignác Hoyer rytíř z Blumenau †1851  
Františka rozená Beníšková z Dobroslavi †1877
- 1852 – 1856 Kraus a Kössler
- 1874 Julius Gabriel z Chebu
- 1877 Hugo Schneider z Crimmitschau do roku 1877  
Heinrich Laube z Teplic

### 122a

## Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Budova kostela je krásná, velmi stará gotická stavba z pevného zdiva se stropem zapaženým vysokými okny s gotickým obloukem, dlážděná žulovými deskami – vysoká střecha měla v dávných dobách prejzovou krytinu, v novější době je zakryta šindelem. Kostel má tři hlavní vchody, v podélné budově 4 vysoká gotická a 4 půlkruhová okna, kůr s varhany, kruchtu a modlitebnu pro patrona. Na hlavním oltáři je obraz Nanebevzetí P. Marie, 2 krásně vypracované vinuté sloupy nesou frontispicium. Tento hlavní oltář byl znovu vybudován v roce 1757 a díky dobrodincům v roce 1872 vyzdoben dvěma sochami. Vnitřek kostela zdobí dva postranní oltáře – oltář Matky Boží a oltář sv. Anny, pak kaple s oltářem sv. Kříže, ve výklencích zdí stojí sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Josefa. Oltář sv. Kříže zdobí umělecky dokonalý obraz Ukřižování od slavného vlasteneckého malíře Brandla.

Sakristie je přistavěna na severní straně kostela. Současnou kostelní věž nechal postavit v roce 1708 majitel usedlosti rytíř František Ferdinand Vít Pickhart z Grünthalu. Je zde 5 zvonů, z nich nejstarší a největší nese nápis: „Adam Ferdinand von Rackel collator Anno 1673; Georg Michael Niklas Löw císařský dělolitec v Praze“.

### 122b

V kostele na evangelní straně oltáře 3 metry nad dlažbou jsou umístěny dva náhrobky rodu Uttenhoff s těmito nápisy: První:

„6. února A. D. 1577 zesnula v Pánu ve věku ... šlechtná a ctnostná paní Sofie Uttenhoff rozená von Gleissenthal. Necht' jí Všemohoucí dopřeje šťastné vzkříšení.

Roku 1587 v pondělí po sv. Jakubu mezi 8 a 9 hodinou dopolední zesnul v Pánu ve věku 64 let urozený a ctěný Jiří z Uttenhoffu na Kozlově. Dopřej mu Bůh šťastné vzkříšení.

Na druhém:

Roku 1594 v den sv. Fabiána a Sebastiána mezi 6 a 7 hodinou večerní ve věku ... let navždy zesnul v Pánu urozený a ctěný Jindřich Starší z Uttenhoffu na Kozlově, knížecí bamberský rada a služebník. Necht' mu všemohoucí Bůh dopřeje šťastné vzkříšení.

Roku 15.... Sti... zesnula navěky ve věku ... let v milosti Boží šlechtná a ctnostná paní Uršula z Uttenhoffu rozená z Brandsteinu, nejprve manželka urozeného Davida z Uttenhoffu, saského

coburgského kancléře, poté taktéž urozeného a ctěného Jindřicha z Uttenhoffu staršího na Kozlově, knížecího bamberského rady a služebníka.

Vedle těchto 4 nápisů je ještě pár míst z Písma svatého.

### 123a

Třetí hrobka je uprostřed kostela. Na žulovém víku je vytesán rytíř s křížem v ruce. Nápis je ohlazený a nečitelný.

Křestní matriky Kozlova sahají do roku 1618; poslední protestantský farář Ioannes Leuschner tam v roce 1621 připsal tuto poznámku:

„V tomto roce odvezli loupeživí vojáci při plenění fary a celé mé domácnosti tuto církevní knihu s sebou do Toužimi, poté ji radní Hanns Reutter, u něhož zůstala, vrátil do Kozlova. Byl to pro mne smutný rok.“

Pod farnost Kozlov patří:

Kozlov	s 84 domy	493 duší	/: Židů 32
Dlouhá Ves	30	165	
Miřetice	42	261	
Babice	15	120	
Svinov	44	306	
Teleč	48	320	/: Židé 2
Lachovice	23	132	
Hlineč	8	51	
Sovolusky	20	136	
Pěčkovice	31	178	

Celkem 345 domů 2162 duší 34 Židů

Jako nejstarší farář v Kozlově je zaznamenán: Albert, farář v Kozlově 1370 je ustanoven jako farář do Sokolova, mění si toto obročí s Wolfartem, farářem ve Falkenbergu.

### 123b

## Vysvědčení

Jeho předkladatel Malli Carl z

Bochova č. 222 pilně navštěvoval předepsanou nedělní o p a k o v a c í š k o l u  
při Městské a farní škole v Bochově,

a sice od 1. října 1852 do 17. prosince 1855

s dobrým prospěchem,

od 1. října 1852 do 17. prosince 1855 se pilně účastnil k ř e s ť a n s k é n a u k y

a při zkoušce obstál dobře.

Jmenovaný si taktéž vedl dobře, co se týče mravů.

Farní škola Bochov dne 17. prosince 1855.

[Podpisy]

124a

124b

## Vysvědčení

Josef Haberzettl žák II. třídy,

se pilně účastnil vyučování na farní škole v Bražce

a takto se naučil níže uvedeným školním předmětům:

Náboženství		průměrně
Čtení	}	dobře
" Krasopis		
" Pravopis		
" Počítání z hlavy		
Písemné počty	}	průměrně
Jazykozpyt		
Písemný projev		

Jmenovaný měl také dobré chování, a zaslouží si

proto postup do I. třídy.

Farní škola Bražec 25. prosince 1851

Johann Wesely  
farář

Vinzenz Oertl  
učitel

125a

Opis

Č. 10880.

[Pozn. překl.: Tento dopis jsem nedokázala přečíst, překlad tedy nebyl možný.]

Buchauer Magistrat!

\*\*In der Entrüstung, daß die Stadt Buchau seinen den Cetna ordinarium unterliegendem Besitzstand hat, diese demnach zur Leistung des gesetzlichen Eintrags zu der Reise und sehr ... .. Steuer ... .. nes, gelegenheitlich der Steuer abführen nach der bestehenden Directiven nicht verpflichtet ist; so hat die hohe Bundesstelle nach den ... Antrag mit Dekret vom 8, July d... .. 30419, den der Steuerrechnung

führen Töpner nach dem Steuerrechnungsfinale für das Jahr 1829 Amt.  
an Reise- und Zehrungskosten gegen Regreß an den Gemeindrenten zum  
Ersatz zum ...euten Ent... von 16 fn/... zur Abschreibung bewilligt,  
und die Gemeindrenten von d...leistung des dritt beitrags zu der Re-  
ise...slagen für die Zukunft enthaben (?entheben), um so mehr, als  
deren Berichtigung an... Steuerkasse firten bis itzt mit Zustimmung  
... tribunaten ... der Steuerkasse erfolgte.

Beivon wird der Magistrat in Erledigung des Einschreitens vom 3. Marz  
d. J. ... 399 deren Beilagen anbeiliegend zurückfolgen, zur Wissen-  
schaft und weitere Verfügung in die Kenntniß gesetzt.

Kk Kreisamt Elbogen den 14. August 1835.

Beslowe m.p.

amt. Kreis...

Nr. Gath. 896 ...

Eine Abschrift von dieser Entscheidung wird dem Steuer...herr Töpner  
zum Benehmen hiemit zugestellt.

Vom Magistrate Buchau von 24 August 1835

[Podpis]?

6x originale

126a

126b

#### Doklad o chudobě

Podepsaný tímto vydává Josefu Haberzettlovi, učedníku z Bražce č. popisné 45, na jeho žá-  
dost osvědčení o tom, že je synem velmi chudobných chalupníků, manželů Antona a neustále  
churavé Kathariny Haberzettl z Bražce č. 45, kteří se musí v dnešní drahé době s šesti neza-  
opatřenými dětmi potýkat jen bídou a nedostatkem, a živí se nádenickými pracemi, obvyklými  
v okolí Bražce. Proto nejsou oni ani jejich syn Josef schopni zaplatit zákonnou taxu za vyuče-  
nou zednickému řemeslu. Tímto doporučuji, aby k tomu bylo milostivě přihlédnuto.

Fara Bražec, dne 21. října 1854

P. Anton Thürmer

127a

Vyúčtování za rok 1854.  
až 1855.

Příjmy v hotovosti	....	12 zl. 50 kr....
od Franze Leip. za úřad mladšího cechmistra	....	
úhrada za tři mistry 10 k		30 k

---

Součet všech příjmů

14 zl. 20 k

		<u>Vydání.</u>	
Sud piva	....		17 zl. 12 kr
tři bochníky chleba	...		1 zl. 12 kr
2 kusy svící	32 k		1 zl. 4 kr
mše svatá	32 1/2		32 1/2 kr
kostelník	2 4 k		24 kr
dva chudí mistři	26 k		26 kr
dva kusy voskových svící	a 1 zl. 36		3 zl. 12 kr
4 kusy	16 kr		1 zl. 4 kr
	vydání celkem		25 zl. 6 1/2 kr
	příjmy		<u>14 zl. 20 kr</u>
	zbývá ...		10 zl. 46 1/2 kr
ženy v cechu			<u>1 zl. 12 kr</u>
			11 zl. 58 1/2 kr

### 127b

**Hřbitov** obklopuje budovu kostela tak, jak je tomu u všech starých kostelů. V roce 1856 byl ve vzdálenosti 400 kroků od kostela založen nový hřbitov; ten má rozlohu 600 čtverečných sáhů, je obehnán zdí pokrytou kamennými deskami a uvnitř ukrývá vedle mnoha pěkných náhrobků umělecky zpracovaný železný kříž o váze tří centů. Z náhrobků si zasluhuje zvláštní zmínku pomník majitele usedlosti Teleč, pana ..., znázorňující truchlícího anděla. Z návsi vede ke starému hřbitovu kamenné venkovní schodiště s poprsními zdmi, které zdobí dvě kamenné sochy v životní velikosti (sv. Mořic a Nejsvětější Trojice).

Uprostřed obce je rybník, na jehož hrázi je vybudována kaple. Na cestách vedoucích do Kozlova od přifařených obcí je postaveno několik železných křížů, u nichž smuteční průvod odkládá rakev s mrtvým a modlí se. V Telči na návsi se tyčí kamenná socha svatého Jana a Pavla. v tento den má obec Teleč svátek; lidé jdou v procesí do Kozlova a účastní se hrubé mše.

V neděli po svátku Božího těla chodí věřící v průvodu do poutního místa Skoky, vzdáleného hodinu cesty; kromě toho se konají pouze obvyklá procesí na svátek Božího těla, na sv. Marka a o 3 prosebných dnech za ochranu úrody. Ve vsi Svinov je kaple svatého Floriana z roku 1827<sup>1</sup>, kde se konaly také nadační mše. Kromě ní jsou vybudovány kaple také v Miroticích, Sovoluskách a Hlinči.

<sup>1</sup> vysvěcená v roce 1827.

### 128a

**Školu** v Kozlově nechal postavit zcela novou a vybavit ji dvěma učebnami majitel usedlosti Elias Hoyer von Blumenau v roce 1797; protože však začala být kvůli rostoucímu počtu školních dětí malá, ...

Ve farnosti Kozlov jsou ještě jednotřídky národní školy ve Svinově (nově postavena v roce 1874), dále v Telči (postavena 1865) a v Hlinči (postavena 1875).

*Tužkou psaná poznámka: Školou povinné děti*      Kozlov  
Svinov  
Teleč  
Hlineč

128b

**Budovu fary** vybudoval od základu v roce 1724 majitel usedlosti Kozlov pan rytíř Franz Ferdinand Vitus Pickhart von Grünthal.

129a

129b

## Teleč

130a

130b

## Teleč

Teleč, prastará rytířská usedlost zapsaná v Zemských deskách, ležící v blízkosti města Bochov, patří po novém rozdělení na okresy pod c. k. okresní soud Bochov, okresní hejtmanství Žlutice a kraj Cheb. Obec Teleč čítá 45 domů s 293 obyvateli, kteří hovoří německy a jsou katolíci. Obec patří do farnosti Kozlov; leží 616 5/11 metrů nad Severním mořem, (její souřadnice jsou) 30° - 48' východní délky a 50° - 7 1/3' severní šířky.

Katastrální obec Teleč zaujímá 546 jiter využitelných pozemků, z toho k usedlosti patří 114 jiter 1543 □ sáhů. Je zde sídlo starostenského úřadu a obecní rady. Dřívější výměra pozemků byla 316 jiter, z toho bylo v roce 1809 použito 52 jiter pro stavební účely při založení vesnice Dlouhá Ves (Langendorf). K založení této vesnice dal podnět majitel usedlosti Josef Lang, který začal v roce 1804 v místě panské ovčárny a ovčína zakládat vesnická stavení. Teleč protíná okresní silnice vedoucí z Bochova do Toužimi, dokončená v roce 1879. Skalní podloží této oblasti tvoří rula a svor, místy s přímíseninami živce a křemene. Poloha je romantická a je tu zdravé ovzduší; velmi příjemný pobyt.

Stál zde prastarý rozlehlý zámek, který však shořel včetně zámecké kaple při požáru roku 1785 a zbylo z něho jen pár rozvalených zdí a sakristie, která se v současné době využívá jako sýpka.

131a

Velmi pěkné zámecké sklepy, které zůstaly ohně ušetřeny, využívají majitelé usedlosti ještě dnes k uchování zemědělských plodin. Hned po požáru vybudoval majitel usedlosti pan trochu západněji od starého hradu současný volně stojící zámek ve tvaru pravidelného čtverce [o straně] 16 metrů, obklopený okrasnou a zeleninovou zahradou a altány.

Současně se založením Dlouhé Vsi nechal majitel usedlosti vybudovat ovčárnu, pivovar na várku 30 hektolitrů a lihovar. Pro snazší obhospodařování byla však ovčárna adaptována na



stodolu a sklepy. Později prodal tentýž majitel usedlosti celé pivovarské zařízení a část zeleinové zahrady Josefu Hacklovi. Ten nechal pivovar značně zvětšit a vybavit moderním zařízením, a nyní se zde vyrábí kolem 100 várek piva ročně.

Podle přiloženého výstřižku z novin Bohemia č. 236 oznámil pan Franz Wilhelm blízkosti Telče nové naleziště magnetického čediče, což si zaslouží veškerou pozornost a uznání. Pro doplnění sdělil přírodopysk pan Franz Wilhelm, t. č. c. k. profesor na c. k. státní vyšší škole reálné v Lokti, že je v blízkosti mlýna otevřen kamenolom, patřící k usedlosti Teleč, jehož hlavními nerosty jsou živec a křemen, a poznamenává "Pouze

131b

132a

26. srpna 1880

## Příloha novin Bohemia č. 236

---

Korespondenci zasílejte laskavě na adresu **redakce**, inzeráty na adresu **administrace** a předplatné na adresu **expedice** novin Bohemia.

---

### Nové naleziště magnetického čediče

Přibližně před rokem přinesly noviny "Bohemia" zprávu ze zdejšího kraje o nálezu magnetické hory, kterou náhodně objevil technik pracující s busolovým přístrojem. Pan prof. Karel rytíř z Kořistky informoval v červnu minulého roku na zasedání Královské české společnosti nauk v Praze o podobném objevu, který učinili jeho posluchači při mapování nivelačních bodů pomocí busolového přístroje během letošní příležitostné geodetické exkurse u Bohosudova (Mariaschein). Poté, co jsem touto zprávou upozornil na výše uvedený nedávný objev, předal jsem kus čedičové horniny z magnetické lokality asistentovi mineralogie a geologie na c. k. Německé vysoké škole technické v Praze, panu J. Pichlovi k bližšímu prozkoumání. Na jednom tenkém výbrusu, zhotoveném k tomuto účelu, bylo pod mikroskopem velmi snadno možno zjistit v zrnkách výskyt nahuštěného magnetitu. Když jsem nedávno konal s horninou další pokusy týkající se intenzity magnetismu, a měl jsem při této práci pár nepovolaných diváků, zeptala se mne jedna žena, zda snad kámen, který tak točí magnetickou střelkou, je stejný jako kámen z kozlovského vršku\*, jenž prý má také tu vlastnost, že rozděluje bouřky. Toto sdělení mi poskytlo vyhlídky na objevení nového naleziště magnetického čediče, a vskutku jsem jej v hojném množství našel na jižní straně uvedené hory. Malé kousky také ukazují dokonale polární charakter, tj. odpuzování jednoho pólu magnetické střelky a přitahování druhého, a sice s mnohem větší intenzitou, než stejné kusy z čedičového vršku u Telče. Na těchto kouscích lze již pouhým okem rozeznat zrnka magnetitu roztroušená v čediči, která se zde vyskytují právě hojněji, než je u čedičů obvyklé. Takové kousky magnetického čediče se od normálních odlišují vesměs větší tvrdostí a pevností a vyšší měrnou vahou. Je nutno ještě poznamenat, že v sousedství čediče se často nacházejí čocky diabasu;

---

\* pět čtvrtin hodiny jihozápadně od Bochova

převládajícím skalním podložím v tomto kraji je rula. To, že se v tomto kraji vyskytují i horniny obsahující železo, dokazují prameny, vyvěrající na denní světlo, které vylučují v místě vývěru hydrát oxydu železitého v podobě okrově zbarvených usazenin; navíc je známa železitá kyselka tryskající na úpatí malebného Zámeckého vrchu u Bochova, i když ještě není dostatečně doceněna. Ostatně ke mně pronikají zprávy, že před lety se prý právě na tomto místě (?), kde jsem našel magnetický čedič, kopalo kvůli "železné rudě", stopy po kutání se mi však již nepodařilo objevit. Je však také možné, že již tehdy – starší lidé si na to ještě vzpomenu – tu hledali uhlí, stejně jako znovu před pár lety, a doslychám se, že s úspěchem, a že jen kvůli velkému bohatství dřeva naleziště nemohlo či nechtělo býti vytěženo. I

kdyby tu však bývali našli třeba vydatné ložisko železné rudy, muselo by jeho dostatečné využití v té době ztroskotat na neexistenci vyhovujícího dopravního prostředku; neboť ačkoliv zde již několikrát byly snahy nechat sem zavést železnici, a toto úsilí zejména v poslední době opět nabývá na intenzitě, dodnes se nepodařilo toto dlouholeté přání přiblížit ke splnění.

Pokud bych nakonec chtěl ještě pojednat o té tajemné síle, rozdělující bouřky, kterou lidové mínění tomuto čediči připisuje, je nutno ovšem potvrdit, že praxe ji ve většině případů prokázala. Pro tuto skutečnost však lze ihned nalézt uspokojující vysvětlení, zná-li člověk konfiguraci Tepelské vrchoviny. Takzvaný Kozlovský vrch s Mirotickým vrchem je nejmohutnějším horským masivem, alespoň v severní části, a nejvyšší bod protáhlého hřbetu značně přečnává všechny ostatní vrcholy v okruhu dvou mil. Blíží-li se bouřka z jihozápadu či západu, což je v tomto kraji případ většiny bouřek, je tento mocný horský masiv, vedoucí jihozápadním směrem a vpředu zakončený širokým strmým blokem, ovšem schopen způsobit rozdělení nízkých bouřkových mraků, a vést je dále tak, jako by se hřbet směrem dozadu zvedal, nabýval na tloušťce a mimo to se ještě rozbíhal do dvou dlouhých křídel, jednoho vedoucího východním a druhého severozápadním směrem. Rozdělení bouřky má tedy dokonalou oporu v přírodních zákonech a některé obce jsou situovány právě tak, že se jich odkloněné bouřkové mraky nemohou dotknout. Tyto obce jsou samozřejmě chráněny pouze před bouřkami přicházejícími z nejčastějšího směru, tedy JZ nebo Z; pokud se ale bouřky blíží z jihu nebo jihovýchodu, jejich účinky bývají tím prudší.

T e l e č u Bochova, dne 20. srpna 1880

Franz Wilhelm

### 132b

u Jesínského vrchu se vyskytuje výjimka z tohoto obecného složení hornin; celá hmota tohoto vrchu je vytvořena z čediče a v místech na úpatí vrchu jsou v hornině uzavřeny četné krystaly augitu, které se však s přibývajícím výškou směrem k vrcholu hory zcela ztrácejí, a začínají vyrostlice magnetitu. Četné čedičové kopce jsou také u Bochova a u Žlutic, tam jako svědkové vulkanické činnosti, zejména Vladař (u Žlutic), na němž lze ještě najít zřetelné stopy vulkanického prachu a jeho průvodce sopečnou strusku a sopečné pumy, podobně jako na Komorní hůrce u Chebu."

Celkem je půda u Telče většinou úrodná humusová půda promísená s trochou písku, jílu a štěrku, a hodí se i pro pěstování chmele. Především je však třeba uvést louky na seno, a daří se tu i výbornému ovoci. Poplužní dvůr patřící k usedlosti je využíván ve vlastní režii a je velmi rentabilní; ve třech rybnících patřících k panství se chovají ryby. Právo honitby, příslušející majiteli usedlosti, poskytuje zajíce a drůbež. V Mlýnském potoce jsou raci. Ovce se zde od zrušení ovčárny již nechovají. Stará myslivna, která zde stála, byla spolu s přilehlými pozemky prodána v roce 1873 majiteli údrčského panství, panu Mořici Srnkovi.

Teleč byla často poškozena požáry. Vedle

### 133a

již zmíněného požáru zámku v roce 1785 zde shořela tato stavení:

12. července 1874 11 domů a 26 stodol

10. července 1876 1 obytný dům a 2 stodoly

18. dubna 1882 4 domy. Teleč ostatně ležela v blízkosti vojenské silnice vedoucí přes Bochoh, a tak musela během husitských a francouzských válek i během třicetileté války nést veškeré břímě ubytování, přepřahání a vojenských dodávek.

Jako majitelé rytířského panství jsou v listinách zapsáni:

Rytíři z Telče se začali častěji vyskytovat v listinách XIII. století, a ještě v roce 1792 je Wigand von Döltsch opatem ve Waldsassenu. (Listiny a registry kláštera Waldsassenu).

Wilhelm Flechtig na Telči je svědkem na listině kláštera Waldsassen z roku 1450, a po něm v témže roce následoval Jindřich z Údrče. (Archiv Waldsassen).

1573 Adam ze Stensdorfu – Steinsdorfu starší – vlastnil i město Bochov a Hartenštejn.

1579 Kateřina ze Steinsdorfu rozená Schreitersdorf, manželka, † 1595, pohřbená v hrobce kostela v Bochově.

1600 až 1620 Abrahám ze Stensdorfu. Účastnil se vzpoury. Jeho statky byly zkonfiskovány, a polovina propadla státu. Prodejní cena odhadnuta na 11306 kop 10 gr.

1628 Choť Maria Margaretha rozená Trautenberg

1737 Jan Kryštof Josef rytíř ze Steinsdorfu, † 30. června 1748

choť: Maria Anna rozená Wolfinger z Wolfsbachu a Ploskovic, paní na Kunabicích

### 133b

V roce 1760 přešla usedlost Teleč sňatkem na rytíře, později svobodného pána Františka Josefa Kagera ze Štampachu, jeho choť Barbora rozená von Steinpach prodala panství v roce 1792 Eliáši Högerovi, rytíři z Blumenau, který byl rovněž pánem na Kozlově, † 1803. Po jeho smrti byl statek veřejně dražen a největší nabídku učinil Nikerle. Zdá se však, že se majitelem nestal, neboť

v roce 1803 jsou zaznamenáni jako majitelé Telče Josef a Ludmilla Langovi, kteří založili Dlouhou Ves (Langendorf).

V roce 1832 koupil statek Franz Korb rytíř z Weidenheimu, pán na Valči, a vyměnil jej za svůj deskový statek Oploty v bývalém Žateckém kraji

roku 1836 s rytířem Janem Beníškem z Dobrosłavi, pánem na Lišnici a Oplotech; jeho manželka Anna rozená von Schwarzenfeld zemřela v roce 1836.

1838 až 1840 je majitelem Franz Weischara z Prahy; od 22. srpna 1840 do roku 1842 je pod nucenou správou a při prodeji v roce

1842 je vydražil Felix Kerl z Horní Blatné. Jeho choť Karolina rozená Meissl. Statek koupil v roce

1862 August Konrath ze Steinschönau, který zemřel 14. dubna 1864; jeho vdova Wilhelmine Körbl ze Zlovědic si v roce 1869 vzala c. k. majora Josefa Antona Hetzla von Heldorf z Prahy a zůstala majitelkou statku do roku 1862. Pak usedlost přešla prodejem na Němce jménem Chabrus a od něho ji koupili

### 134a

30. září 1873 současní majitelé pánové Franz Wilhelm und August Gutte.

V roce 1842 bylo guberniálním nařízením č. 57726 ze dne 20. října schváleno zřízení exponované školní stanice pro obce Teleč a Dlouhá Ves, a za tím účelem dala tehdejší vrchnost k dispozici potřebnou učebnu v budově zámku. V roce 1866 byla postavena nová školní budova, a jako národní škola vybavena všemi potřebnými učebními pomůckami. Vyučování tu vede řídicí učitel a dvakrát týdně sem pro výuku ženských prací dochází industriální učitelka z Údrče.

Teleč má vlastní kapli svatého Jana a Pavla; nebyly tu slouženy žádné vlastní bohoslužby.

Zámecký mlýn, poháněný vodou z Bochovského potoka, prodal majitel panství Kager ze Štampachu, a mlýn je nyní v soukromých rukou. Jako výraz díků hajnému Josefu Strohmerovi, kterého zavraždili zloději dřeva, stojí u silnice železný kříž. (postaven 18. listopadu 1839.)

**134b**

**135**

**136**